

Predmet IT-98-32-A, Tužilac protiv Mitra Vasiljevića

Transkripcija i redaktura transkripta: Fond za humanitarno pravo, 15.decembar 2005.

Utorak, 18. novembar 2003.

Žalbeni postupak

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.02 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MERON: Gospodo sekretar, možete li da najavite Predmet koji se nalazi na današnjem rasporedu Žalbenog veća?

sekretar: *Predmet IT-98-32-A, Tužilac protiv Mitra Vasiljevića.*

SUDIJA MERON: Hvala. Želeo bih da proverim da li su prevodioci ovde i da li me čuju?

prevodioci: Da, časni Sude, kabina za engleski jezik.

SUDIJA MERON: Prevodioci?

prevodioci: Kabina za engleski, tu smo.

SUDIJA MERON: Podnositelj žalbe je u sudnici. Gospodine, da li me čujete?

OPTUŽENI VASILJEVIĆ: Da, časni Sude.

SUDIJA MERON: Odbrana i Tužilaštvo, da li me čujete?

TUŽILAC BREJDI: Da, časni Sude.

prevodioci: Mikrofon, molim vas, vaša Visosti. Mikrofon.

SUDIJA MERON: Hvala vam. Sada bih hteo da se strane u postupku predstave, za zapisnik. Prvo bih molio Odbranu da se predstavi.

ADVOKAT DOMAZET: Da, časni Sude. Vladimir Domazet, prvi branitelj optuženog; i gospodin Knups (Gerardus G. J. Knoops) koji je subranitelj u ovom Predmetu.

SUDIJA MERON: Hvala vam. A sada molim Tužilaštvo da nam se predstavi.

TUŽILAC BREJDI: Dobro juto, časni Sude. Helen Brejdi (Helen Brady), u ime Optužbe za ovaj predmet. Danas su sa mnom moje kolege, gospođa Mišel Džarvis (Michelle Jarvis) i gospodin Štefan Virt (Steffen Wirth). Naš referent danas je gospođa Lui Galicija (Louie Galicia).

SUDIJA MERON: Hvala vam, gospođo Brejdi. Kako je i sekretar najavio, današnji predmet je Tužilaštvo protiv Mitra Vasiljevića. Gospodin Vasiljević ulaže žalbu na Presudu koju je donelo Pretresno veće II ovog Tribunala 29. novembra 2002. godine. Pretresno veće je osudilo gospodina Vasiljevića za dve od deset tačaka koje se terete u Optužnici. Prvo, po tački 3 optužnice za progon kao zločin protiv čovečnosti, za ubistvo pet muslimanskih muškaraca i nečovečna dela nad još dvojicom Muslimana za vreme incidenta kod reke Drine. Ova presuda je donešena na osnovu člana 5 Međunarodnog suda. Drugo, Pretresno veće je osudilo gospodina Vasiljevića po tački 5, za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja za ubistvo petorice Muslimana za vreme incidenta kod Drine. Presuda je donešenja na osnovu člana 3 Statuta. Pretresno veće je oslobodilo Mitra Vasiljevića od ostalih optužbi za koje se teretio. Gospodin Vasiljević je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 20 godina. Tužilaštvo nije uložilo žalbu na ovu presudu. Pre nego što saslušamo agrumente strana u postupku ja ću sumirati osnove za žalbu koju je podneo gospodin Vasiljević u svojim pismenim podnescima. Njegovi pismeni podnesci nisu uvek dobro strukturisani i nekoliko agumenata se ponavlja pod više osnova za žalbu. To stvara teškoću žalbenom veću da identifukije sve argumente koji podupiru žalbu. Zato molim strane da budu što koncizije i što bolje koncentrisane u izvođenju svojih usmenih argumentacija. Prvi osnov žalbe nosi naslov "Incident kod reke Drine". Dakle, prvi osnov žalbe nosi naslov "Incident kod reke Drine". Apelant tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja time što je zaključilo da je apelant imao nameru da sedam žrtava tog incidenta bude ubijeno. Iako se ni u obavesti o Žalbi niti u žalbenom podnesku ne deli ova osnova u podgrupe ja sam ustanovio tri podosnova među ovim greškama. Prvo: da je podnositelj žalbe bio naoružan 7. juna 1992. godine; drugo: da je znao dok je boravio u hotelu "Vilina Vlas" da će sedmorica Muslimana biti ubijeno i da nije sprečio Milana Lukića; treće: za razliku od nalaza Pretresnog veća, on se zaustavio na 10 do 15 metara udaljenosti od reke. Ova žalba se izgleda ne bavi pitanjem delovanja tih navodnih grešaka na zaključke Pretresnog veća. ja se nadam da će argumentacija koju ćemo čuti pojasniti stav apelanta o ovom pitanju. Drugi osnov žalbe bavi se vezom apelanta sa paravojnim formacijama predvođenim Milanom Lukićem. Iz pisanih podnesaka apelanta, Žalbeno veće je

shvatio da on tvrdi da je Pretresno veće počinilo pet grešaka u utvrđivanju činjeničnog stanja kada je došlo do ovih zaključaka. Prva, period za vreme kojeg je Lukićeva grupa počinila zločine. Drugo, da je apelant delovao kao informator toj grupi i da je to činio uz punu svest da je namera te grupe, zapravo, progon lokalnog muslimanskog stanovništva Višegrada. Treća, da apelant nije saradivao sa Međunarodnim sudom. Četvrta, da nije prekinuo sve odnose sa Milanom Lukićem nakon događaja o kojima se govori. Peta, da je učesestvovao u pretresu kuće Mušićija. Čini se kao da su po ovom osnovu žalbe greške navedene samo u onoj meri koliko imaju negativan učinak na određivanje kazne. Treći osnov žalbe bavi se opštim zahtevima članova 3 i 5 Statuta, i navodi čitav niz grešaka o utvrđivanju činjeničnog stanja u paragrafu 46 Presude Pretresnog veća. Prvo, da je apelant dobro poznao Milana Lukića; drugo, da je apelant takođe znao i ostale ljude koji su bili povezani sa Milanom Lukićem; treće, da je apelant znao da su Milan Lukić i njegovi ljudi počinili ozbiljne zločine; četvrto, da je apelant uprkos tom saznanju bio viđen sa tim ljudima u više prilika za vreme perioda koji je relevantan za incident. U nastavku, apelant argumentuje da je Pretresno veće počinilo greške u utvrđivanju činjenica u paragrafima 48, 51, 54, 57, 58, i 60 svoje žalbe, time što je ustanovilo sledeće: prvo, da je apelant stražario dok su novac i vredni predmeti nestali za vreme pretresa sela Mučići; drugo, nesrpski građani Višegrada počeli su da nestaju tokom aprila 1992. godine; treće, opečenoj mulsimanki uskraćena je lekarska briga; četiri, dela apelanta u bliskoj su vezi sa oružanim sukobom; pet, dela apelanta bila su dela šireg i sistematskog napada za kioji je on znao. Podnosilac žalbe izgleda da se ne bavi pitanjem delovanja ovih grešaka na zaključke Pretresnog veća u vezi sa ovim osnovama žalbe. Još jednom, ja se nadam da će u svojoj argumentaciji Odbrana pojasniti ovo pitanje. Četvrti osnov žalbe bavi se ubistvom petorice Muslimana i navodi navodne greške u utvrđivanju činjenica i prava. Apelant kaže da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je on delio nameru da se ubije sedmorica Muslimana u incidentu kod reke Drine. Kako bi pojasnio svoj argument, on kaže da nije tog dana bio naoružan i da nije uperio oružje na sedmoricu ljudi u hotelu "Vilina vlas". On takoše iznosi argumentaciju da namera Milana Lukića, u vreme kada je grupa bila u hotelu, nije bila da se ubije tih sedam muškaraca već da se oni zatvore. On takođe ukazuje na razlike između svedočenja svedoka VG-14 i VG-32, i ukazuje da njihova svedočenja ne podržavaju zaključak da je apelant uperio oružje u sedmoricu Muslimana i time sprečio njihov beg. Apelant takođe tvrdi da je on stajao na udaljenosti 10-15 metara iza Milana Lukića i druge dvojice kada je došlo do pucnjave. Neki od ovih argumenata se preklapaju sa podnescima apelanta u prvom osnovu za žalbu. Apelant je takođe izneo argumente koji su, čini se, ponavljanje argumentacije iznete u sedmom osnovu žalbe i koja se tiče zajedničkog zločinačkog poduhvata, i sa tim u vezi da li je postojao dogovor između apelanta, Milana Lukića i dvojice nepoznatih ljudi, te da li su učesnici u zajedničkom poduhvatu jednako krivi. Takođe, po četrtom osnovu, apelant navodi pravnu grešku u vezi sa kululativnim osudama. Peta osnova žalbe bavi se nečovečnim delima. Apelant tvrdi da je Pretresno

veće pogrešilo u sledećem: prvo, da je postojao dogovor, koji je u stvari značio dogovor između apelanta, Milana Lukića i dvojice ljudi da se ubije sedmorica Muslimana; drugo, da je apelant lično učestvovao u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu sa namerom da svedoku VG-14 i VG-32 nanese ozbiljnu tečku mentalnu ili fizičku patnju. Šesta osnova žalbe bavi se progonom. Prvo, apelant tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u pravu, kada ga je osudilo za progon na osnovu samo jednog incidenta; drugo, apelant tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada je ustanovilo da je znao da će se nešto loše desiti grupi iz Koritnika, i da je apelant delovao sa namerom da izvrši diskriminaciju na versoj ili političkoj osnovi; treće, apelant tvrdi da nije imao potrebnu *mens rea* za zločin progona. Osim toga, apelant kaže da nije postojao zapovednički lanac između njega i Lukićeve grupe, i da diskriminatorna namera pripadnika ove grupe ne može da se pripíše optuženom bez daljih dokaza da se kompenzuje ovaj nedostatak postojanja zapovedničkog lanca. Ovaj argument koji je razrađen u paragrafima 18 i 19 dopunskog žalbenog podneska Odbrane nije sasvim jasan i bilo bi dobro da ga advokati objasne za vreme iznošenja svoje argumentacije. Apelant iznosi i nekoliko argumenata u ovom osnovu za žalbu koji se preklapaju sa argumentima u drugim osnovama za žalbu, da je Pretresno veće pogrešilo prilikom ustanovljavanja da je on bio informator grupe Milana Lukića, da nema dokaza da se podupre nalaz da je nameravao da ubije sedmoricu Muslimana, da nije postojao sporazum između njega i drugih saučesnika za progon muslimanskog stanovništva, da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je apelant bio svestan ranijih protivzakonitih dela koje je počinila Lukićeva grupa. Sedma osnova za žalbu odnosi se na oblik krivične odgovornosti. Apelant tvrdi da je Pretresno veće počinilo pravnu grešku prvenstveno u vezi sa uslovima potrebnim za dokazivanje postojanja određenog krivičnog poduhvata. Konkretno, apelant tvrdi, citiram: "Pretresno veće je propustilo eksplicitno da objasni tačne koje je kriterijume primenjivalo da bi procenilo postojanje udruženog krivičnog poduhvata." nadam se da će Odbrana objasniti taj argument i da će objasniti do kakve je greške došlo. Druga pravna greška odnosi se na zaključak da su učesnici u udruženom krivičnom poduhvatu svi jednako krivi. Treća podosnova apelanta koja se iznosi u dodatnom podnesku kaže da je Pretresno veće pogrešilo kada je utvrdilo da je apelant delio nameru drugih počinitelja udruženog poduhvata. Sedam argumenata iznosi se u prilog te osnove, od kojih se neki preklapaju sa argumentima koji se i na drugim mestima iznose, a naročito u četvrtoj osnovi. U svojoj konačnoj podosnovi apelant tvrdi da uslovi za dokazivanje krivice u svojstvu pomagača i podstrekača nisu razmatrani i da u svakom slučaju ti uslovi nisu zadovoljeni u ovom predmetu. Osma osnova za žalbu odnosi se na odmeravanje kazne. Apelant tvrdi da je došlo do opšte greške u vezi sa dužinom kazne. Osim toga on iznosi nekoliko navodnih grešaka koje je Pretresno veće počinilo u razmatranju otežavajućih okolnosti: prvo, metoda ubistva; drugo, verbalno ponižavanje žrtava; treće, trauma koje su podnele žrtve što je obeležje krivičnog dela; četvrto, diskriminatorno stanje svesti koje je takođe obeležje krivičnog dela. Što se tiče olakšavajućih okolnosti apelant da Pretresno veće nije

razmotrilo: prvo, umanjenu mentalnu sposobnost apelanta; drugo, kajanje apelanta; treće, činjenicu da se apelant nije mogao pravovremeno predati Sudu jer je njegova optužnica bila tajna; četvrto, da je apelant saraživao sa Tužilaštvom; peto, da je apelant imao relativno malu ulogu u širem kontekstu sukoba; šesto, da apelant nije ušestvovao u planiranju dela; sedmo, ponašanje apelanta u pritvoru. Ja ću sada da zamolim strane da se usredsrede na kriterijume koji se primenjuju prilikom grešaka bilo pravnih bilo činjeničnih. Kao što je Žalbeno veće istaklo u par navrata, žalba nije prilika da strane ponovo iznose svoju argumentaciju. Ovo nije ponovljeno suđenje. U žalbi se strane moraju ograničiti svoju argumentaciju na pitanja koja ulaze u okvir člana 25 Statuta Tribunala. Uopšte, Žalbeno veće neće saslušavati argumentaciju osim one koja se temelji na greškama u pravu i one koja bi učinila Presudu nevažećom' ništavnom'. Samo u izuzetnim okolnostima strana može pokrenuti pitanje opšteg interesa koja se tiče prakse Međunarodnog Suda. Šo se tiče grešaka u činjenicama, samo one koje su dovele do toga da se pravda ne sprovedi mogu da se razmatraju. U ovom slučaju, većina osnova za žalbu koju je pokrenuo apelant tiče se navodnih činjeničnih grešaka. Kao što bi strane trebalo da znaju, Žalbeno veće traži da apelant, koji tvrdi da je došlo do činjeničnih grešaka pokaže da ni jedan razumni tumač činjenica ne bi mogao da dođe do zaključaka koji se osporavaju i da je činjenička greška takve težine da bi dovela do nesprovođenja pravde. Ja ću ponovo da podsetim strane da budu vrlo precizne i jasne u svojoj prezentaciji osnova za žalbu, kao i u svojim odgovorima i replikama. Pojasniću vam kakav će biti raspored današnjeg zasedanja koji smo izdali u našem nalogu za raspored 22. oktobra 2003. godine. Odbrana će prva izneti svoje argumente i to će trajati dva sata i 30 minuta. Posle toga imamo pauzu. Na kraju iznošenja argumentacije Odbrane imaćemo jedan sat i 30 minuta pauze za ručak. Posle toga Tužilaštvo ima dva sata da odgovori. Tokom odgovora će takođe biti pauza od 30 minuta. Nakon toga čućemo repliku Odbrane od 30 minuta, a nakon toga reč će biti data Mitru Vasiljeviću da bi se ukoliko obratio Žalbenom veću. Ukoliko nema pitanja dao bih reč Odbrani.

ADVOKAT DOMAZET: Hvala, časni Sude. Kao glavni branilac apelanta govoriću na jeziku apelanta, odnosno na srpskom, na BHS. Odbrana se trudila da u ovoj žalbi ukaže na činjenične greške koje su dovele do nesprovođenja prava u odnosu na apelanta. Ja ću u ovom delu govoriti o činjenicama odnosno o ovim činjeničnim greškama kako ih Odbrana vidi, a moj uvaženi kolega, gospodin Knups, će govoriti o pravnoj argumentaciji i pravnim greškama. Smatram da su kritične činjenične greške, zbog kojih je došlo do nesprovođenja pravde u odnosu na apelanta, bile da li je zaista kod njega postojala namera da ovih sedam ljudi, dovedenih u hotel "Vilina vlas", budu ubijeni; da li je on to znao i mogao da zna u samom hotelu, odnosno pre nego što ih je Milan Lukić poveo kolima iz hotela. Drugo, veoma važno pitanje, da li je, ili ne apelant imao oružje tog dana, 7. juna 1992. godine, jer je to sporna, a veoma bitna činjenica. I treće, kakva je bila njegova uloga u samom "Drina River" incidentu, odnosno ono što se dešavalo na obali reke Drine tog dana. Ostale činjenice, o kojima

je bilo reči u žalbi, koje se, tačno, u nekoliko slučajeva i ponavljaju obzirom na poglavlja po kojima je žalba pisana, imajući u vidu poglavlja kako je i Sud presudom ustanovio, te zaista ima i ponavljanja, ali, kao što je i predsednik veća danas naveo, one se odnose na postojanje ili nepostojanje veze apelanta sa Milanom Lukićem i njegovom grupom, periode da li je bio neka vrsta informanta, kako je Sud u presudi zaključio i Odbrana će nastojati da, neponavljajući ono što je rečeno u Žalbenom podnesku, se izjasni upravo na ove važne činjenice koje sam na početku izneo. Želeo bih samo u nekoliko rečenica, radi objašnjenja cele situacije u kojoj je bio apelant u ovom periodu, da kažem samo u pogledu ličnosti okrivljenog i onome što je u tom periodu, koji je kritičan za optužnicu i presudu, on u Višegradu radio. Prema onome što je utvrđivano na pretresu, i ono što žalba tvrdi, apelant je odmah po odlasku užičkog korpusa iz Višegrada, perioda koji po žalbi je bio dosta miran i stabilni, period koji je nastupi nije bio takav, apelant je bio mobilisan i nalazio se na desetak kilometara od Višegrada, u selu Prelovu, radeći u kuhinji teritorijalne odbrane Višegrada. Tada je imao oružje i bio je zadužen oružjem. To je period kraj maja meseca 1992. godine koji je dosta kratko trajao jer je poslednji dana maja meseca, negde oko 1. juna, odbio da ide i raznosi hranu na položaje. Došao je u sukob sa pretpostavljenima u komandi teritorijalne odbrane. Oduzeta mu je puška i on je upućen u zatvor koji je bio instaliran u bivšoj kasarni Jugoslovenske narodne armije u Uzamnici, pored Višegrada. Tu činjenicu, po Odbrani, i Sud u prvostepenoj presudi prihvata i činjenica je da je u takvom stanju apelant proveo nekoliko dana, po njegovim rečima tri ili četiri dana, u zatvoru odakle je pušten po njegovom mišljenju zbog toga što je prihvaćeno da bude pušten i prisustvuje sahrani svog brata od ujaka. I posle toga nije vraćen u zatvor ali nije više ni upućen na svoje ranije mesto u Prelovu, već je dobio takozvanu radnu dozvolu, da rukovodi čišćenjem grada. Ovde je bitno, po mišljenju Odbrane, da je u postupku pred Sudom na ove okolnosti njegove uloge u čišćenju grada od prvih dana juna sve do, zaključno 14. juna 1992. godine, apelant viđan u tim situacijama, da je rukovodio čišćenjem grada, da se nalazio u Višegradu, ali ni jedan od tih svedoka, koji su pred Sudom svedočili o toj činjenici, pa među njima je bilo i nekoliko Muslimana, Odbrana je u žalbenom podnesku citirala imena tih svedoka i transkripte kada su o tome govorili, dakle, ni jedan od njih nije posvedočio da je kod optuženog u toh otprilike dve nedelje ikada video da ima oružje, i da nosi oružje. Ovo je, po mišljenju Odbrane, važno upravo zbog toga što se tvrdi da je samo 7. juna 1992. godine, dakle ovog kritičnog dana "Drina River" incidenta on imao oružje. Tačna je argumentacija koju je iznelo i Tužilaštvo u svom odgovoru da je to moguće, da je moguće da ni pre ni posle toga i u bilo kojoj prilici nije imao oružje i da to ne isključuje mogućnost da je 7. juna imao oružje; ali zaista je gotovo neverovatno, ili vrlo malo verovatno, da je tako nešto bilo moguće. Ako se prilikom upućivanja u zatvor razdužio oružjem, i više oružja nije imao tih, otprilike, dve nedelje do 14. juna, datuma do kog je on bio u Višegradu, zaista nije verovatno da bi imao u jednoj jedinoj prilici tog 7. juna. Odbrana je u svom žalbenom podnesku analizirala upravo ta svedočenja na osnovu kojih je Sud utvrdio da je apelant imao

oružje kritičnog dana, a to su svedočenja svedoka VG-14, i VG-32. Međutim, ono što je po mišljenju Odbrane zaista važno u oceni da li Sud treba da prihvati iskaze svedoka u pogledu tako važne činjenice kada su ti iskazi međusobno protivurečni, a radi se o svedocima koji su svakako, kao ljudi koji su pretpreli i psihičku traumu zbog pokušaja ubistva kasnije prema njima i smrti svojih prijatelja i rođaka, motivisani da možda terete apelanta i za ono što nisu sigurni da je uradio. Na žalost, iz Višegrada je do sada jedino apelant pred ovim Sudom i to je po mišljenju Odbrane jedna činjenica koja je bila loša za njega, jer su svedoci koji su se ovde pojavljivali imali samo njega, a on je ličnost koja zaista u samom Višegradu je bila periferna i Odbrana je to tokom suđenja i tokom žalbenog postupka nastojala to da dokaže. Po mišljenju Odbrane, činjenica da su ova dva svedoka, koja su zajedno došla sa Bikavca, da ih je Milan Lukić sa dvojicom svojih vojnika pritvorio i doveo u hotel "Vilina vlas" i tu videla optuženog, apelanta kako stoji pored samog ulaza, dakle, tu su potpuno jedinstveni, nemoguće je da jedan svedok VG-32 veoma dobro zagleda optuženog, vidi čak i vrlo male znakove na njegovoj košulji, obeležja, dakle, potpuna obeležja, da kaže da je imao prekrštene ruke ali da nije imao nikakvo oružje kod sebe, u tom trenutku, da sa tog mesta nije mrdao niti je bilo šta govorio. A da drugi svedok, VG-14, za istu činjenicu tvrdi da je u tom trenutku u svojoj desnoj ruci apelant držao pušku i to na samom suđenju, svedočenju, je govorio da se radi o automatskoj pušci, da bi prilikom ispitivanja i upozorenja da je u svojoj izjavi istražiteljima Tužilaštva davao izjavu da je video poluautomatsku pušku, koja je ipak sasvim drugojačija od ove automatske, i da je tu činjenicu priznao da to stoji u njegovom svedočenju, ali je tvrdio da se radi o automatskoj pušci. Tačno je da u oba svedoka govorila da je prilikom odlaska iz hotela "Vilina vlas" optuženi imao pušku. Ostaje zaista potpuno nejasno odakle bi mogao, ukoliko je nije imao tu gde je stajao, da dobije pušku, da uzme pušku, tim pre što tada nije bio ni mobilisan niti je bio zadužen oružjem, i po mišljenju Odbrane, ova činjenica o ovome da je on imao pušku nije istinita i nije bila istinita ni u ovim svedočenjima jer su oba ova svedoka znala da bez toga da je apelant imao oružje on neće moći da odgovara i neće odgovarati. A očigledno im je bila namera da, za onaj zločin koji se desio prema njima, neko odgovara, a na žalost pred ovim Sudom je do danas to samo apelant, odnosno Mitar Vasiljević. Možda je teško poverovati da će svedoci u pogledu ove činjenice namerno, ili nenamerno, pogrešiti na štetu apelanta, iako se radi o svedočenju posle toliko godina, posle mnogo godina od onoga što se desilo, ali upravo ovaj predmet, *Predmet Vasiljević*, je po mišljenju Odbrane pokazao da je to i te kako moguće; jer u ovom predmetu imamo saslušanja više od deset svedoka, svedoka Tužilaštva, koja su vrlo izričito tvrdila da su videla apelanta u raznim situacijama posle 14. juna 1992. godine mnogo izričitije, energičnije, nego što su ova dva svedoka govorila i mogla da potvrde ovo o oružju, a da Sud nije prihvatio iskaze tih vedoka, iako su bili tako kategorički, jer je utvrdio da je apelant u to vreme bio na sasvim drugom mestu, odnosno da je bio u užičkoj bolnici od 14. juna pa do 28. jula te 1992. godine. Odbrana je u svom žalbenom podnesku pored ove činjenice u pogledu oružja iznela i niz drugih protivurečnosti o iskazima ove dvojice svedoka,

bilo u pogledu toga da različito prikazuju ono što se odigralo ili da su drugojačije svedočili prilikom davanja prvih izjava, nekoliko godina pre suđenja, kada su davali izjave istražiteljima Tužilaštva. Nekada se radi o stvarima koje zaista nisu bitne, kao što su činjenica, k'o što tvrdi jedan, išli jedan za drugim prema reci Drini, ili su išli po širini, ako što tvrdi drugi; da li su jedni bili sa leve strane, drugi sa desne, da bi obrnuto posle govorili, ali to ukazuje ili na nesećanja ili upravo na rekonstrukciju onoga što je bilo i mogućnost da su pogrešili u pogledu ovih odlučnih činjenica, a to je pitanje oružja kod apelanta, bilo hotimično, slučajno, ili namerno. Na to ukazuje i pokušaj jednog od te dvojice svedoka da iako u ranijim izjavama o tome nije govorio, da se na samom suđenju govori o tome da se dobro setio da je čuo čak tri škljocaja oružja. Neću dalje o tome jer sudsko veće nije prihvatilo, nije prihvatilo iako nije sumnjalo u časnost ovog svedoka da je želeo da govori istinu, ali je smatralo da se radilo o njegovoj kasnijoj konstrukciji i ova činjenica nije prihvaćena. Međutim, upravo je, čini se, time ovaj svedok pokušavao da dovede do zaključka Suda da je apelant svakako pucao u sedmoricu ljudi koji su bili pored reke Drine, obzirom da tu činjenicu ni jedan od ova dva svedoka nije lično video. Međutim, ovo Sud nije prihvatio, i ono što smatram veoma važnim u ovom predmetu, nije utvrdio da je Tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo da je apelant lično pucao u bilo koga tom prilikom i da je bilo koga od ovih ljudi ubio. Ostaje, naravno, sporno pitanje da li je imao oružje i da li je njegova postojala namera da se ovi ljudi ubiju, i narolito u hotelu "Vilina vlas" kako Sud navodi. Kada se radi o toj činjenici potpuno izjavama i ovih svedoka, a i Sud je to utvrdio, utvrđeno je da je Milan Lukić sa dvojicom svojih vojnika doveo ovu sedmoricu Muslimana u hotel "Vilina vlas", da je iz razgovora koji su ovi svedoci potvrdili, iz razgovora Milana Lukića sa osobom zvanom po prezimenu Šušnjar, koji je bio neka vrsta tu čuvara i držao ključeve, od koga je tražio ključeve da bi ova lica zatvorio u sobe i da je tom prilikom saznao da je taj Šušnjar pustio neke već zatvorene ljude koji su tu bili, uz objašnjenje da nije mogao tu više da ih drži jer nekoliko dana Milan Lukić nije dolazio sa svojim ljudima i nije imao čime da ih hrani, pa je te ljude pustio. Ova činjenica je po mišljenju Odbrane veoma važna, jer pokazuje da je apelant, koji se tu slučajno zatekao, koji je posmatrao šta se to dešava kada su ovi ljudi dovedeni o čemu Milan Lukić razgovara sa Šušnjarom, saznaje da su lica koje je on bio doveo puštena, doveo je ovu sedmoricu da zatvori, očigledno da je kod njega, kod apelanta morala da bude, da postoji samosvest o tome da je ova lica doveo da ih zatvori, drži najverovatnije kao taoce za neku razmenu o kojoj se govorilo, razmene koje su inače bile česte u to vreme između zarobljenih Muslimana i zarobljenih Srba. Činjenica da je toliko insistirao na ključevima i da ta lica zatvori, da ni u jednom trenutku nije bilo reči o bilo čemu drugom a pogotovo ne o streljanju tih ljudi, i da je potom, pošto nije imao mogućnost da ih tu zatvori, rekao da se vraćaju nazad. Ni sami svedoci VG-14 i VG-32, kako su svedočili, nisu u tom trenutku čak ni posumnjali da će se nešto drugo desiti. I vojnik koji je pratio Milana Lukića im je govorio da će u razmenu. Poznato je bilo da je postojao taj zatvor i u Uzemnici, na drugoj strani u odnosu na ovaj hotel, drugoj strani Višegrada, i zaista

niko od njih, od ovih ljudi, kod svedoka 14 i 32 koji su o tome svedočili, ni kod optuženog, odnosno apelanta nije mogala da postoji ni sumnja da će se desiti ono što se desilo, da će posle dva- tri kilometra, dolazeći na obalu Drine, da Milan Lukić naredi da ova lica idu prema Drini i za nekoliko svega minuta dođe do ove tragedije i da lica budu, ova lica budu streljana. Kod toga kakva je uloga optuženog bila Sud polazi od toga da je apelant imao nameru i želju da ova sedmorica budu ubijeni, da je zbog toga pošao sa ovim ljudima sa kojima nije došao i za čija hapšenja uopšte nije znao, i da je u tome na neki način učestvovao. Odbrana je pokušavala i tokom suđenja, i u žalbenom postupku, da da svoje argumente da to nije tako, kako u pogledu saznanja da će ova lica biti ubijena tako i da u onom trenutku na obali Drine, kada je zaista bilo izvesno da će Milan Lukić i njegova dvojica ljudi pucati u ove ljude, da nije ništa mogao da učini. Posebno je pije da li je i šta bi bila pomoć apelanta ovoj trojici ljudi u tome. Odbrana smatra da je veoma važno da istakne da nikakva uloga, niti ikakva pomoć apelanta nije bila potrebna ovoj trojici ni u tom trenutku, jer ako su, a to je van svake sumnje utvrđeno, ova trojica mogla, da na brdu Bikavac nekoliko sati pre toga, sami pretražujući kuće uhapsu ne ovu sedmoricu već, kako su svedočili, mnogo više ljudi, bar dva puta više ljudi, kad im u tome nije bila potrebna pomoć bilo koga, a postojala je mogućnost da budu, da im napad bude uzvraćen, da neko u njih puca, ili da im se usprotivi jer ih je bilo dosta i to je čitavo jedno naselje, kada im tada nije potrebna bila bilo kakva pomoć, još manje je bila potreba pomoć u ovom trenutku kada su ih vraćali iz hotele "Vilina vlas". Na žalost, svedočenje apelanta o tome sudsko veće nije prihvatilo, niti njegovu tvrdnju da ništa nije mogao da učini, a da, kada je video šta će se desiti, nije ni prilazio mestu zločina, da nije ni prilazio obali Drine, da je ostao među drvećem koje se nalazi malo dalje od same peščane obale i onog spruda. Ovo nije prihvaćeno od strane Suda i po mišljenju Odbrane je upravo činjenična greška koja je izuzetno važna i koja vodi do nesprovođenja pravde, u ovom slučaju u odnosu na apelanta. Po mišljenju Odbrane Sud je potpuno zanemario svedočenje jednog izuzetno važnog svedoka, iako je njemu verovao i nije osporio njegovo svedočenje, ali Odbrana smatra da je ono zaista pogrešno tumačeno, na štetu apelanta umesto na njegovu korist. O tome je, po mom mišljenju vrlo iscrpno, dato obrazloženje u žalbenom postupku, u žalbenom podnesku i ja ću sada samo reći nekoliko najvažnijih stvari kojese matram da su za ovo veće važne i za vašu današnju odluku. Ovaj svedok, za razliku od jedina druga dva svedoka očevidca nije ni na koji način, osim što je Musliman, nije ni na koji način motivisan da svedoči pristrasno jer je, iako su njegova dva poznanika koje je prepoznao među sedmoricom tu stradala, i on je po mišljenju Odbrane svedočio tačno, istinito ono što je mogao, video i ono što je sa druge strane Drine gledao sa dvogledom. Ono što je veoma važno je da je on izuzetno dobro poznavao apelanta Mitra Vasiljevića lično. Poznavao ga je, prepoznavao i viđao u drugim situacijama, a to je važno upravo zbog toga što on na u o ovom svom, prilikom svedočenja i svedočenja o ovome što se desilo, Mitra Vasiljevića odnosno apelanta nije video na obali Drine. On je čak još u izjavi istražiteljima, koju je dao negde godinu dana pre

ovog suđenja, nacrtao skicu onoga što je video, to je dokazni predmet Odbrane D1, na koji molim da ovo veće posebno obrati pažnju, za koji je on priznao za svoj i priznao da je tako bilo. Na njemu je nacrtao položaj kako je video sedmoricu pored reke Drine, sedmoricu nenaoružanih ljudi koji su stajali, među kojima je prepoznao dvojicu, dvojicu svojih prijatelja, i tačno ih je prepoznao i identifikovao i iza toga obeležio je položaj trojice vojnika koji su stajali na četiri, pet metara, odnosno stajali iza i pucali u ovu sedmoricu, što je on i video i čuo. On četvrtog, a to je, po mišljenju Odbrane, ovde apelant, nije video na tom mestu. Tačno je da je on na samom suđenju svedočeći govorio, i još u ispitivanju Tužilaštva rekao, da je video grupu koja se zaustavila, dva vozila, da je video sedmoricu civila koji su išli napred i trojicu ili četvoricu vojnika koji su išli iza. Odnosno, ukupno 10 ili 11 osoba. Obzirom da je u svojoj pismenom izjavi, koju je priznao istražiteljima, govorio o trojici i sedmorici, odnosno ukupno 10 osoba, upravo na moje pitanje je obrazložio da je to tako rekao zbog toga što tu četvrtu, ili ukupno jedanaestu osobu, nije dobro vid'o i da čak nije siguran da je ona postojala, jer mu se čini da ih vidi 10 ili 11 odnosno tri ili četiri kada su prilazili reci Drini, ali da na reci Drini nije vid'o, i da je verovatno, ukoliko je postojala, ta osoba ostala među drvećem i da je zato nije video. Osnovana pretpostavka Odbrane je da je taj četvrti čovek koji se nije video, i koji je ostao među drvećem upravo apelant zbog sledećeg: sa jedne strane, sam svedok je izjavio da je dobro poznao apelanta i da obzirom da je mogao da mežu ovom sedmoricom prepozna svoju dvojicu jedinih poznatih, svakako bi prepoznao među trojicom vojnika i apelanta. Pogotovo što je za jednog od te trojice govorio da je čak primetio dosta svetlu kosu njegovu i da je po tome, kasnije, zaključio da je to bio Milan Lukić koji je imao takvu kosu. I još jedna važna činjenica koju je taj svedok primetio da su sva trojica imali istu boju uniforme. On je tvrdio da je to vid'o kao tamnu boju, odnosno crnu boju, svedoci o uniformi ove trojice govore o onoj maskirnoj, plavoj, šarenoj uniformi koju su nosili pripadnici policije, dakle, zaista tamnoj uniformi, dok ne neporno to je i po tvrdnji samih svedoka apelant tom prilikom imao onu potpuno svetlu, nekadašnju, staru takozvanu smb, sivo maslinastu odeću. Dakle, potpuno različito od ove dvojice. Ovo, po mišljenju Odbrane, zaista ukazuje na veoma važnu činjenicu, da apelant nije bio među ovima koji su stajali iza, ovoj trojici, Milanu Lukiću i dvojici njegovih vojnika, da nije učestvovao u pucanju u ove ljude i da je i ta trojica koja su pucala, način na koji su pucala, očigledno dvojica su potpuno neranjeni, preživeli, to su ovi svedoci. Upravo ovaj svedok je potvrdio ono što je apelant navodio, a ja bih podsetio, jer je bilo malo reči o tome u završnoj reči Tužioca, da je, navodno, apelant svoju odbranu prilagodio izjavi ovog svedoka, što nije tačno jer je prvi put apelant davao izjavu Tužilaštvu 16. i 17. novembra 2000. godine kada je opisao upravo ovako isto tu situaciju na reci Drini, a svedok VG-79 je po prvi put od strane Tužilaštva, odnosno istražitelja, pronađen i saslušan nekoliko meseci kasnije, odnosno tek 2001. godine, po prvi put i u to vreme on nije znao njegovu izjavu. Smatram da su ove činjenice zaista izuzetno značajne, da je Sud pogrešno ove činjenice utvrdio a to je upravo ključno za ovaj incident, "Drina River"

incident, za koji je i Mitar Vasiljević upravo proglašen krivim. Ove činjenice su za to izuzetno važne, jer sve ove druge sporne, a to su ono što je i danas Predsednik Suda naveo, naveden u žalbi, odnosi sa Lukićem, odnosi sa njegovom grupom i sve ono da li je ili ne bio neka vrsta informanta utiče na možda nešto drugo, utiče na samu kaznu u slučaju krivice za ovaj "Drina River" incident, odnosno ubistvo na reci Drini, koja je dovela do osuđujuće predude i kažnjavanja apelanta kroz kumulaciju za nekoliko krivičnih dela, iako se radi o jednom jedinom događaju. Zbog toga što su ove činjenice upravo izuzetno važne, da se pre svega utvrdi da li je apelant na ovaj način, da li je imao oružje, da li je želeo smrt ovih ljudi i da li je učestvovao na bilo koji način u tome, važnije od ovih drugih o kojima ću takođe reći, ali naravno mnogo manje, jer je dosta rečeno u samim žalbenim podnescima. Naravno, ceneći sve ono što je u to vreme rađeno, Sud je posebno obratio pažnju i kao glavni argument za navodno saznanje i nameru apelanta da svesno učestvuje u izvršenju ovog ubistva naveo je da je njemu bilo poznato, apelantu, da je u to vreme Milan Lukić sa svojom grupom izvršio niz teških zločina i da je to razlog da je znao, i morao znati, da će se ovako nešto odmah desiti na obali Drine. U žalbenom podnesku Odbrana je osporavala ovu činjenicu, ukazivala je upravo i na konkretne transkripte izjava optuženog u vezi toga, i ukazivala je da je upravo suprotno, odnosno, da su zločini Milana Lukića koji su mogli biti poznati i optuženom, i onom što se desilo bili kasnije i da je za njim mnogo kasnije saznao, a da konkretan zločin Milana Lukića pre 7. juna on nije znao niti je mogao da zna. Mislim da ovome u prilog ide i sama optužnica ovog Suda, Tužilaštva u ovom predmetu. Samom optužnicom prvi konkretan incident koji se stavlja na teret Milanu Lukiću je upravo 7. juni, odnosno "Drina River" incident, pa onda idu sledeći "Varda", fabrika - 10. juni, Pionirska - 14. juni pa onda ostali incidenti u kojima se navode datumi. Dakle, ako je tačno i ono što je Tužilaštvo tvrdilo da je Milan Lukić pre 7. juna počinio tako teške zločine za koje imaju saznanja, po mišljenju Odbrane, oni bi bili predmet optužnice i uključeni u samu optužnicu kao konkretni incidenti. Toga nema a optuženom, odnosno apelantu se upravo to stavlja na teret. sa druge strane, kao što sam na samom početku rekao, apelant je u to vreme bio mobilisan, dakle, bio je u teritorijalnoj odbrani u Prelovu, i istina je da je dolazio vrlo često da prenoći kod svoje kuće jer on nije bio vojnik u pravom smislu reči već je radio na snabdevanju kuhinje, što je i njegovo zanimanje jer je celoga života radio kao konobar, tako da je bio u situaciji da neke stvari primeti u jednoj prilici o kojoj je dosta reči u presudi i bilo i o kojoj ću takođe govoriti, a to je selo Mušići, kada je iz Prelova, ako što je uobičajavao kada nađe prevoz da dođe kući i prenoći u svojoj kući, tog jednog od poslednjih dana maja bio prevožen od strane upravo Milana Lukića koji se tada zaustavio u Mušićima, i tim događajem se Sud bavio, i dosta pažnje posvetio u ovom delu o odnosima Milana Lukića i apelanta. Kada se radi o tom događaju koji nije poseban predmet optužnice, ali koji je po mišljenju Suda značajan jer se tvrdi da je tom prilikom apelant čuvao stražu dok je Milan Lukić pretraživao kuću u Mušićima, a da je tom prilikom, iz nekih kuća nestale dragocenosti. Ja najkraće u vezi toga, jer u žalbenom podnesku je čini mi se dosta i

opširno obrazloženo, bih rekao da je to zaista period pre njegovog hapšenja, period kada je bio u Teritorijalnoj odbrani, kada je i rekao da je zaista tom prilikom sa oružjem putovao od Prelova do kuće i da je imao oružje, da je naišla grupa od tri vozila u kojoj je bio Milan Lukić, da ga je povezla prema Višegradu, i da je tek na tom putu, posle dva, tri kilometara, prolazeći kroz selo Mušići koje je an tom putu, ovaj zaustavio vozilo i pošao u kuću. Mislim da je tu objašnjenje i svedočenje apelanta zaista i tačno i iskreno. On je pokazao koliko je njemu bilo neprijatno što je upravo tada Milan Lukić otišao u kuću oca VG-55, pitao da li imaju oružje jer je tvđilo da je na policiju iz tog sela pucano u nekoj od prilika ranije. Cela uloga apelanta, koji nije želeo u kuću ni da uđe već je stajao kod vrata otvorenih, je bilo u tome da ukaže da zna te ljude, da su dobri ljudi, da nema razloga da bilo ko, pa ni Milan Lukić, sumnja u njih. Tu se ništa dogodilo nije, sami svedoci koji su o tome govorili VG-55, 59, su govorili da nikakvog maltretiranja, vređanja ili nečega nije bilo, da je reči bilo o oružju, njihovoj bezbednosti i da je tražio tada Milan Lukić da i ostali, iz ostalih kuća dođu da im on to kaže, da su ostali došli, da im je on održao jedan govor i da su potom otišli. Tačno je da su se posle toga, kako su ovi svedoci objasnili, pojedini ukućani žalili da u njihovim kućama, dakle ne u ovoj kući ispred koje je stajao apelant, u koju je ušao Milan Lukić, da je iz ovih drugih kuća iz kojih su otišli ostali vojnici Milana Lukića nestale, nestao novac i neke druge stvari. Ali to zaista ne može da ima veze, niti ima veze sa apelantom koji za to nije znao i prvi put je za to čuo tek ovde na Sudu kada se o tome svedočilo jer nikada više nije ni bio ni u društvu ovih ljudi i objasnio je zbog čega je i te večeri bio u automobilu Milana Lukića. Međutim, taj događaj, po mišljenju Odbrane, je veoma važan upravo zbog jedne druge stvari o kojoj je svedočeno. Ta dvojica i VG-55, odnosno oba sina ovog čoveka čija je kuća pretraživana i koji su bili tu, su bili pripadnici rezervne policije, odnosno rezervnog sastava policije iz onog vremena naravno pre nego što je izbio rat. Obojica su bili Muslimani. To je apelant znao i o tome je svedočio. I baš upravo je svedočio o tome da je imao određeni strah da bi možda Milan Lukić mogao da nađe oružje kod njih, jer pripadnici rezervne policije su imali oružje kod kuće. On ne samo da je pokušavao tom prilikom da što brže se to završi i da krenu dalje za Višegrad i požurivao Milana Lukića da prekine i tvrdio da su ovo dobri ljudi već je ovu činjenicu potpuno prikrio i nije rekao Milanu Lukiću. Mislim da je to izuzetno značajno zbog onog drugog dela kada Sud nalazi da, iako nije dokazano da je bilo na koji način apelant nekim svojim informacijama pomogao kriviču delatnost Milana Lukića niti da je neko delo zbog toga učinjeno, ali u presudi stoji da Sud smatra da je on ipak bio, kako stoji, "some kind of informant", neka vrsta informanta i to isključivo na osnovu jedne jedine činjenice a to je da je navodno jednom od ove dvojice svedoka, pred njim, na pitanje Lukića na Drini rekao da kuća koju je Milan Lukić pokazao pripada Muslimanima. Pre svega, Odbrana smatra da i da se to tako odigralo, a osporeno je, odnosno i da je pitao Milan Lukić, i da je rekao da je kuća muslimanska ništa posebno to nije značilo. Ta kuća i danas postoji, ona je snimljena upravo pred suđenje kada je ova grupa svedoka identifikovala ceo taj rpostor i to je

dokaz Tužilaštva P18, koliko se sećam, ali po mišljenju Odbrane i tvrdnji samog apelanta potpuno izmišljeno, jer sigurno da je to pitanje nikada ne bi odgovorio da je to muslimanska kuća jer je to bila kuća, kako je i na suđenju izjavio Vasiljević, nekog Kosorića, da nije bilo nikakvog razloga za tako nešto. A sa druge strane, tako jedna važna činjenica, da je neko bio informant grupe, na osnovu jednog ovakvog pitanja, čak i da je postojalo, je po mišljenju Odbrane nedovoljna, a imajući u vidu da je ovom prilikom u Mušićima i te kako bio u situaciji da bude informant o važnim činjenicama, to nije uradio, pokazuje da niti je želeo niti je ikada bio informant te grupe. Sa druge strane, Odbrana smatra da ta grupa Milana Lukića nije ni imala ikakvu potrebu niti je imala svoje informante. Ne samo da je i Milan Lukić, do samo nekoliko godina pre ovog rata, bio žitelj Višegrada i dobro znao imao je i školske drugove tu, i dobro znao Višegrad, već, kako je utvrđeno u postupku, njegovi ljudi, koje je doveo iz Srbije, uglavnom iz Obrenovca, su uglavnom bili ljudi sa ovog područja Višegrada, a imao je, kako je utvrđeno, i ljude iz samog Višegrada. Kada se ima u vidu svedočenje upravo svedoka, da je nosio policijske uniforme i da je viđen čak u postajama policije zaista meni ne izgleda verovatno da je bilo kakva pomoć u bilo kome bila njemu potrebna kada se radi o informisanju, niti je tako nešto rađeno, pogotovo ne može da bude jedini dokaz upravo ovo na šta se Sud pozvao, a to je navodni razgovor na obali reke Drine, pri zaustavljanju vozila. Ja bih ukazao i na to da je i u pogledu tih činjenica puno spornih stvari između ova dva svedoka jer po jednom svedoku apelant nije progovorio ni jednu jedinu reč, ni u "Vilinoj vlas" niti u bilo kom trenutku celo vreme tog događaja koji je sigurno trajao desetak ili više minuta. Dakle, sa grupom Lukić ovaj događaj u Mušićima ili to da je mogao da bude neka vrsta informanta i da je radio, kako su rekli, uz punu svest, po mišljenju Odbrane je pogrešno utvrđena od strane Suda i o tome su zaista dati razlozi, upravo ove činjenice, upravo činjenica da je ovakav jedan dokaz i nedovoljan dokaz kada se radi o kući ovoj pored reke Drine i navodnom pitanju nepouzdan a zaista nepotreban i da ovo u Mušićima, ovo što je znao u pogledu ovih ljudi da su rezervni policajci, zaista pokazuje da on nikada nije imao nameru da bilo kome, pa ni Milanu Lukiću koga je poznavao od pre rata, pomaže, niti da je to hteo da radi. Postavilo se, kao neko od tih pitanja, koje su imale značaja za Sud, ta veza da li je postojala ili ne, veza još neka sa tom grupom Milana Lukića. Sud nije prihvatio tvrdnju Tužilaštva da je apelant bio član grupe Milana Lukića i mislimo da je to zaista značajno ali da je ovo što je ipak Sud utvrdio u pogledu Drina River incidenta učinilo da on bude i osuđen za ovaj događaj i veoma strogo kažnjen. Po Odbrani je zaista glavni razlog, glavni argument kojim se pobija da je mogao i hteo da bude neka vrsta informanta o važnim činjenicama je upravo ovo što se desilo u Mušićima iako se to na neki način stavlja njemu na teret jer se govori o tome da je nekoliko puta viđen u društvu Milana Lukića i ove grupe. U samom žalbenom podnesku Odbrana je navela da to nije tačno, jer ako se radi o nekoliko puta to su samo ustvari ta dva jedina slučaja- dakle selo Mušići i drugi je sama Drina River incident. Ni jedan drugi susret bilo na koji način, grupe Milana Lukića ili Milana Lukića samog, u celom tom periodu nije postojao. I po

mišljenju Odbrane nije ni moglo da bude na ovakav način tretiran, dakle, kao da je u nekoliko situacija bio viđan u toj grupi. Još jednom pitanju Sud je čini mi se dao dosta značaja, a to je da li je apelant mogao nešto da učini da odvрати Milana Lukića, ili spreči zločin na Drini 7. juna. Kada se radi o tome Odbrana je tokom unakrsnog ispitivanja VG-14 i VG-32 i jednog i drugog pitala direktno da daju svoju ocenu onoga što se desilo na Drini, i da li, imajući u vidu to onako kako su to doživeli, imaju utisak da je bilo ko od prisutnih mogao da utie na Milana Lukića i spreči ono što se desilo. Obojica, oba svedoka, i VG-14 i VG-32, su rekla svoj utisak onako u jednom dahu verovatno i ne razmišljajući kako to može da pomogne, a po mišljenju Odbrane i te kako može apelantu, rekli su da takvu osobu, da takva osoba nije postojala u okruženju. Odnosno, smatraju da niko nije mogao da utiče na Milana Lukića. I u želbenom podnesku su navedeni transkripti tih izjava svedoka. Sud je u svojoj presudi naveo da i pored toga što su svedoci to izjavili, da Sud smatra da je on nešto mogao da učini povezujući to sa onim da je navodno u Mušićima uspešno intervenisao. Nije mnogo jasno, nije Sud dao po mišljenju Odbrane neke jasnije razloge šta je to što je u Mušićima apelant mogao da interveniše kod Milana Lukića, što je tako značajno da ukazuje da je mogao to da uradi na obali reke Drine jer, ne samo da se radi o sasvim drugoj stvari i jednoj sasvim drugoj situaciji u Mušićima, koju sam već malo pre opisao, a u kojoj je, dakle, u jednoj potpuno drugačijoj atmosferi, dakle ne atmosferi ni hapšenja ni pokušaja ubistva niti bilo čega drugog osim direktnog pitanja da li ti ljudi imaju oružje, da li treba pretražiti kuću ili ne. Intervencija koju Sud prihvata da je tada apelant govorio da su to dobri ljudi i da Milan to ne uradi, ovaj, jesu prihvaćeni izgleda od strane Suda, ali nikako ne znače da je on mogao da spreči zločin na Drini, kada je Milan Lukić očigledno naumio da ove ljude strelja iako je pre toga želeo da ih drži zatvorene i da ih verovatno drži kao taoce. Dakle, ova veza između jednog i drugog događaja, po mišljenju Odbrane, nikako ne ukazuje da je sam apelant nešto mogao da učini u tom trenutku, to su najbolje i ova dva svedoka potvrdila gledajući celu tu situaciju. Ostalo je tu, takođe sporno, da li je na neki način da li je bilo šta apelant rekao, čak i u onom trenutku samog pucanja da li je neka od ovih žrtava tražila pomoć i da li je apelant nešto rekao. Tu se razlikuju takođe iskazi svedoka. Dok jedan od njih tvrdi da su dvojica govorila i molila drugi kaže da je samo čuo jednog od njih. Dok jedan kaže da Mitar ni reč nije rekao, drugi kaže da je na zapomaganje jednog Meha Džafića, neposrednog pred pucanje, navodno je čuo da je Mitar rekao da ga to ne interesuje, da ga ne poznaje. Imajući u vidu gde se on nalazio, imajući u vidu da je ovaj svedok čak rekao da je neposredno posle toga, posle reči Meha Džafića došlo do pucanja, očigledno je da ni vremena ni mogućnosti nije bilo da je apelant želao sa mesta gde je bio da bilo šta kaže, da uopšte nešto kaže. Kada se radi o činjenicama iz onog trećeg dela člana 3 i 5, o dobrom poznavanju Milana Lukića, o saznanju zločina, o viđanju, mislim da je jedna činjenica pogrešno tumačena i to na štetu apelanta, a to je nešto što je sasvim nije imalo veze sa zločinačkom delatnošću samog Milana Lukića i njegove grupe a to je odnos familija Lukića i Vasiljevića tokom više godina, pa preko 100 godina

unazad. Sud se time bavio i govorio o toj kumovskoj vezi na štetu apelanta, da su postojali veoma bliski odnosi zbog kumovske veze. Kumovska veza nije osporavana, naprotiv, svedočena je od strane samog apelanta kada se radi o vezama između familija jedne i druge strane. Ovo posebno ističem jer se ne radi dakle o samoj porodici Mitra Vasiljevića i njegovoj ženi i deci, ili porodici Milana Lukića, već o najmanje desetak familija sa jedne strane i druge strane koji su se stotinama godina na taj način mešali, odnosno kumovali jedni drugima prilikom venčanja i prilikom krštenja dece po onim pravoslavnim običajima. U to vreme, dakle, 1992. godine juna meseca, direktna veza, kumovska veza između njih dvojice nije postojala, dakle, postojala je ta veza između tih familija. Mislim da i Pretresno veće nije dovoljno tome obratila pažnje kad je zaključilo da su već tada oni bili u izuzetno bliskim odnosima i da to vodi ka onim saznanjima koje je mogao da ima o delovanju Milana Lukića. Ne samo da je Milan Lukić bio 13 godina mlađi, dakle u vreme kada je Mitar Vasiljević zasnivao porodicu, on bio dete već je odmah po završetku škole otišao u vojsku, govorim o Milanu Lukiću, otišao u Obrenovac zatim u Beograd i Švajcarsku (Switzerland), i došao je upravo pred samo izbijanje ratnih sukoba. Dakle, nikakva posebna veza tada nije postojala, sem naravno poznanstva i jednog i drugog, zbog koje je i bio u situaciji, na njegovu žalost i nesreću, da kada je stopirao vozilo tom jednom prilikom u Prelovu da ga on poveze i vodi sa sobom, kada je svratio u Mušiče a da se drugom prilikom, da ne bih navodio ono zbog čega se našao u hotelu "Vilina vlas" tada našao baš kada je Milan Lukić ove ljude doveo. Mislim, još jednu okolnost bih istakao, vratio bih se na ono objašnjenje Šušnjara da ta grupa nije dolazila nekoliko dana u hotel, da i to ukazuje da je apelant zaista potpuno slučajno tog dana došao u hotel tražeći Milana Lukića zbog razgovora sa Stankom Pecikozom o kome je govorio apelant i da se desilo da oni naidu; jer ukoliko je tačno ono što je Šušnjar izjavio i što su svedoci posvedočili, da nekoliko dana nisu dolazili i da je zbog toga pustio perthodne zatvorenike, jasno ukazuje da ni apelant nije znao niti mogao da zna da će se oni baš tada i na ovaj način pojaviti. S druge strane, jedna činjenica a to je svedočenje koje je dao apelant pred i Tužilaštvom, a i na samom Sudu nije ni na koji način priznato ni kao olakšavajuća okolnot a pogotovo ne kao saradnja sa Tužilaštvom i to je, po mišljenju Odbrane, takođe sporno jer je, naprotiv, od strane Tužilaštva pokušano da bude stavljeno u kontekst da je sve ono što je on posvedočio o njegovom saznanju ili od drugih ljudi u to vreme ili naročito posle tog vremena, posle 7. juna 1992. godine, o Milanu Lukiću o ljudima koji su se sa njim družili i bili je na neki način korišćeno kao pokušaj dokazivanja njegove bliskosti sa grupom, odnosno direktno od strane Tužilaštva je bilo tumačeno da je on bio pripadnik te grupe i da je radio zajedno sa njima. Čak je argument bio tome da ni svedoci Odbrane nisu govorili o svojim sličnim saznanjima da su pominjali jedino čak i prepoznavali među imenima koja su im pokazivana samo Sredoja Lukića, dakle jednog od takođe ovde optuženih i da o tome nisu svedočili. Po mišljenju Odbrane a tačno je da ovi svedoci to nisu potvrdili, najverovatnije iz razloga što su se lično bojali da govore o ljudima koji su još i živi i zdravi i nalaze se negde na prostorima bivše Jugoslavije i

da je sigurno tim svedocima zbog toga bilo neugodno da o tome svedoče i uglavnom su govorili da se ne sećaju i da ne poznaju te ljude. Apelant je po mišljenju Odbrane imao i hrabrosti i želje da suprotno učini i dao je mnogo podataka o tim ljudima u svom svedočenju, bez obzira na to što je njegova porodica živi i uz jedan ne mali rizik i Odbrani je zaista žao što to ne samo nije prihvaćeno kao saradnja ili olakšavajuća okolnost nego je čak na neki način bilo pokušano da se upotrebi protiv njega. Ja ne bih posebno govorio o identifikaciji svedoka VGD-3 i VGD-4, zbog javnog karaktera ove sednice, ali to stoji i stoji u odgovoru na podnesak Tužilaštva, u onoj "confidential" (poverljivo) verziji, koje je izbačeno u "public version" (javna verzija) i ja smatram da je pogotovo taj deo izuzetno značajan za opovrgavanje ovog što se navodi u stavu Tužilaštva a delimično i u stavu Sudskog veća da nije bilo značajne saradnje i da se ne radi o bilo kakvoj saradnji. Ovo su, po mišljenju Odbrane, u pogledu onih činjenica koje su značajne upravo za dovođenje u vezu same krivične odgovornosti odnosno da li je optuženi, odnosno apelant, za ovaj događaj, za koji je proglašen krivim, "Drina River", imao nameru da tako nešto bude urađeno, da je želeo smrt, da li je uopšte bio naoružan, i kakva je njegova uloga u tome bila. Pokušao sam da navedem one bitne argumente koji su i navedeni u žalbenim podnescima i po saslušanju stava Tužilaštva ću možda još nešto reći, a za sada bih sa ovim delom izlaganja, dakle činjeničnih grešaka i dao reč gospodinu Knupsu, koji bi o ovom drugom delu govorio, naravno ukoliko nema nekih posebnih pitanja od strane ovog uvaženog Žalbenog veća.

SUDIJA MERON: Dakle, sada će gospodin Knups preuzeti reč? Oprostite, gospodine Knups, prevodiocima bi sada trebala pauza jer su već dosta radili ovog jutra. Sada ćemo imati pauzu od 30 minuta, nastavićemo u 11.00. Zahvaljujem i prekidamo sa radom.

(pauza)

SUDIJA MERON: Pre nego što ćemo početi sa pauzom gospodin Knups je upravo započeo sa svojom argumentacijom u vezi sa pravnim greškama, i dajem mu reč.

ADVOKAT KNUPS: Zahvaljujem, časni Sude. Svi izvori kojima sam se ja služio postoje u pisanom obliku i ja to mogu predložiti Sudu, naravno, ukoliko Sud to bude želeo. Uz ono što je rekao gospodin Domazet, Odbrana ima nameru nešto više da kaže o pet osnova koje čine nepravomoćnom presudu prvog stupnja i na osnovu kojih mi želimo da pokažemo da ni jedan razumani presuditelj o činjenicama nije mogao doći do razumnih zaključaka. Mi smatramo da su te greške u znatnoj meri uticale na zaključke Pretresnog veća. Ja bih hteo da govorim o pravnim greškama koje se odnose i na actus reus i na *mens rea* u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom.

Takođe, hteo bih nešto da kažem i o tome šta su, po mišljenju Odbrane, tačno bile pravne greške. Osim toga, govriću i o pravnim greškama u vezi sa krivičnim delom progona i načinom na koji su te grške uticale na zaključke Pretresnog veća. Treće poglavlje tiče se krivičnog dela ubistva, to je četvrta žalbena osnova. Zatim ću govoriti o pravnoj grešci u vezi sa otežavajućim okolnostima, koje se navode u žalbenoj osnovi broj 8. Na kraju ću govoriti o nečemu što se nedavno pojavilo, odnosno o potencijalnom mogućem razmatranju koje je trebalo da utiče na razmatranje Suda, reč je o presudi koja je donešena u Beogradu, koju je doneo Sud u Beogradu 29. septembra 2003. godine za slična dela koja se stavljaju na teret mom klijentu, a koja bi takođe mogla da utiču na osudu izrečenu u ovom predmetu. Na to bih, svakako, hteo bih da skrenem pažnju Žalbenog veća. Ovde je reč o materijalnom pravu i greškama materijalnog prava, činjeničnim i oravnim greškama koje bi mogle da dovedu do izmene presude Pretresnog veća. Počecu da govorim o nekoliko pravnih grešaka u vezi sa konceptom udruženog zločinačkog poduhvata i na koji je način to uticalo na zaključke Pretresnog veća. Pre nego što se proceni uslov *mens rea* hteo bih nešto više da kažem o uslovu *actus rea* u ovom predmetu. Važni argument u vezi sa tim kriterijumom može da se vidi u jednoj nedavnoj presudi Pretresnog veća II u kojoj postoje neke sličnosti u vezi sa položajem apelanta. U *Predmetu Tužilac protiv Simića i drugih* u paragrafima 998 i 999 u vezi sa Miroslavom Tadićem govori se sledećem: iako postoje dokazi u ovom predmetu da je on bio prisutan u zatočeničkim objektima u bosanskom šamcu i da je znao da oni postoje i za uslove koji su tamo vladali, to ne može da dovede do zaključka da je to u tolikoj meri uticalo na počinjenje krivičnih dela. Pretresno veće u tom predmetu nije bilo zadovoljno van razumne sumnje da je optuženi delio diskriminatornu nameru udruženog zločinačkog poduhvata sa progonom nesrpskog stanovništva, niti u vezi sa njegovim učestvovanjem u tom poduhvatu. Uprkos činjenici što je Pretresno veće donelo odluku da je gospodin Tadić znao za diskriminatornu nameru udruženog zločinačkog poduhvata, Pretresno veće je ipak izreklo oslobađajuću presudu jer se on nije nalazio na položaju moći u kom je mogao da spreči delovanje tog udruženog zločinačkog poduhvata. Časni Sude, s obzirom na tu skoro donešenu odluku iz nje slede tri temeljna argumenta koja mogu da se primene i na ovaj naš Slučaj. Slično gospodinu Tadiću u *Predmetu Simić* ne postoje dokazi da je gospodin Vasiljević doneo bilo kakve odluke u vezi sa hapšenjem ili zarobljavanjem nesrba. Osim toga, ne postoje nikakve činjenice koje bi opravdale zaključak da je utvrđeno van razumne sumnje da je apelant delio diskriminatornu nameru udruženog zločinačkog poduhvata da se progone nesrbi, i tu citiram odluku Pretresnog veća u *Predmetu Simić*: "stalno učestvovanje u sprovođenju razmena i transferu zarobljenika". Gospodin Tadić je bio optužen da je bio upleten u udružene zločinačke poduhvatie. S obzirom na tu presudu, gospodin Tadić je bio impliciran u većoj meri nego naš današnju apelant, na šta ću se kasnije vratiti pošto je apelant u manjoj meri učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu. Kao drugo, Pretresno veće je smatralo da, uprkos znanja o diskriminatornoj nameri u odnosu na nesrbe i znanja o postojanju udruženog

zločinačkog poduhvata, u *Predmetu Simić* "ne može se smatrati da su dela i propusti Miroslava Tadića imala značajnog uticaja na počinjenje krivičnog dela". Časni Sude, jasno je da ovaj element znatnog učestvovanja ne postoji u odnosu na našeg apelanta. Dakle, jasno sledi da učestvovanje gospodina Vasiljevića nije u velikoj meri doprinelo počinjenju krivičnog dela u slučaju incidenta na reci Drini. Citiraću presudu o kojoj sam već govorio, gde se kaže da "ne postoji temelj u dokazivanju da su konkretna dela koja su počinili Milan Lukić i njegova grupa proizašli iz znatne pomoći optuženog". Iz toga ne može da se zaključi da je on bio pomagač i podstrekač dela koje su oni počinili. Časni Sude, upravo ovaj zaključak Pretresnog veća o substancijalnom uticaju je zaključak koji treba ponovo da bude razmotren. Referenca se može napraviti u *Predmetu Tužilac protiv Kvočke*, u kome Pretresno veće traži da stupanj sudelovanja mora biti znatan i to je test kako bi se pokazalo da je to sudelovanje bilo efikasno. U tom predmetu se kaže "Stupanj sudelovanja koji se pripisuje optuženom zavisiće od niza faktora, od veličine preduzete akcije, funkcija koje su vršene, pozicije optuženog, vremena provedenog u sudelovanju nakon sticanja saznanja o kriminalitetu koji postoji u sistemu, napora koji je učinjen da bi se akcija sprečila" i tako dalje. Pošto ti kriterijumi nisu utvrženi u odnosu na apelanta to treba smatrati činjeničnim i pravnim greškama, na to ću se vratiti kasnije.

SUDIJA MERON: Gospodine Knups, mogu li da vas zamolim da malo usporite, u interesu svih nas kao i prevodioca.

ADVOKAT KNUPS: Izvinjavam se, časni Sude.

SUDIJA MERON: S obzirom da vi čitate tekst verujem da bi i prevodiocima bilo od velike pomoći u radu kada bi ga i oni imali pred sobom.

ADVOKAT KNUPS: Jedna kopija je već dostavljena prevodiocima, ne znam o kome se radilo ali ...

SUDIJA MERON: Pre nego što nastavite, molio bih vas za jedno pojašnjenje. Paragraf 252 na koji ste nam skrenuli pažnju nije bio u kontekstu incidenta na reci Drini, zar ne?

ADVOKAT KNUPS: Tačno.

SUDIJA MERON: Zahvaljujem vam.

ADVOKAT KNUPS: Za prevodioce: ja sam stigao na stranu 7, pod brojem 3. Dakle, kao treće, slično odluci Pretresnog veća u *Predmetu Simić* može da se kaže da apelant, citiram: "nije bio na položaju moći sa kog je mogao da spreči sprovođenje udruženog zločinačkog poduhvata i odgovarajućih krivičnih aktivnosti". Kasnije ću se

vratiti i na taj element. Gospodin Vasiljević je lično 26. oktobra 2001. godine svedočio pred Pretresnim većem i tada je naglasio da on nije bio na položaju da zaustavi gospodina Lukića i njegove ljude prilikom počinjenja ovih dela. Tu se pojavljuju važni i zanimljivi elementi. U tom trenutku ga je ispitivao gospodin Grum iz Tužilaštva. Gospodin Vasiljević inter alia kaže sledeće, gospodin Grum ga pita: "Šta ste radili?", gospodin Vasiljević odgovara: "Ja sam ga preklinjao i govorio: 'Milane, molim te, nemoj! Ti ljudi ti ništa nisu učinili ostavi ih na miru'; ali to nije imalo bilo kakvu svrhu, niste ga mogli ni u šta uveriti, on je bio toliko ljut. Ja sam pokušavao da ga uverim i da mu objasnim da mi poznajemo Mehu godinama" i tako dalje. Gospodine Predsedniče, s'obzirom na te izjave jasno je da apelant nije bio u položaju da utiče na odluke koje je doneo Milan Lukić i njegovi ljudi. Taj zaključak podupiru jedina dva svedoka u ovom tragičnom incidentu, VG-32 i VG-14. Njihove izjave citira Pretresno veće u paragrafu 107 i navode da se stekao utisak da niko oko Milana Lukića nije mogao da ga spreči u onome što je učinio. Kao zaključak, zasnovano na odluci Pretresnog veća II u *Predmetu Tužilaštvo protiv Simića*, može da se zaključi da ni jedan razumni presuditelj o činjenicama nije mogao da dođe do zaključka da je apelant, iako je bio prisutan na mestu zločina i ako se prihvati da je on imao oružje, da je on išta mogao da učini. Kasnije ću se vratiti na element njegovog prisustva na mestu zločina. Postoje i drugi argumenti koji idu u prilog toga da ni jedan razumni presuditelj o činjenicama nije učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu. Iz sudske prakse Mežunarodnog Suda kada se govori o pojedinačnoj krivičnoj odgovornosti postoji nekoliko kriterijuma. Ja ću ih ukratko ispitati a posebno njihovo delovanje na odluke Pretresnog veća u ovom predmetu. Osoba koja nije lično počinila zločine za koje se tereti može se smatrati krivično odgovornom za delo koje je proizašlo iz dogovorenog cilja nekog zločina. Glavni zahtev za udruženi zločinački poduhvat je deljenje namere sa glavnim počiniocem i da se na takav način usvoje dela koja su kolektivno napravljena od strane više osoba kako bi se sprovodio jedan krivični plan. U ovom slučaju tvrdi se da je ovakva zajednička namera postojala kod apelanta. U skladu sa tim, kako tvrdi Tužilaštvo u paragrafu 8.5 svog podneska, ustanovilo je merdavnom prvu kategoriju o udruženom zločinačkom poduhvatu, jer se tvrdi da je optuženi bio prisutan na licu mesta za vreme počinjenja zločina uz znanje da će se počiniti zločin, ili da se već čini i da je time namerno pomagao ili ohrabrivao drugog saučesnika da počinu taj zločin. Međutim, Pretresno veće je netačno primenilo i prihvatilo te kriterijume za prvu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata. U presudi Žalbenog veća u *Predmetu Tadić* na koji se poziva i u *Predmetu Simić* Pretresno veće je smatralo da se u udruženom zločinačkom poduhvatu moraju zadovoljiti sledeći kriterijumi: veći broj osoba, zajednički plan, učestvovanje optuženog u zločinu, namera koja je zajednička svim učesnicima i namera optuženog koja deluje na ishod. Kada govorimo o progonu treba ispuniti još jedan zahtev a to je da svi učesnici u zajedničkom planu imaju diskriminatornu nameru.

SUDIJA MERON: Izvinite, gospodine, ali prebrzo govorite.

ADVOKAT KNUPS: Vidim. Izvinjavam se. Časni Sude, u vezi sa ovim pozivamo se na 63 paragraf Presude, gde Pretresno veće prihvata da je proširena forma udruženog zločinačkog poduhvata da se na nju ne oslanja i da u razmatranje treba uzeti samo prvu i drugu kategoriju. To je takođe bio stav koji je Tužilaštvo zauzelo u paragrafima 8.5, 8.9, i 8.14 svog podneska. Ova primedba je vrlo važna za ovu žalbu. Pogledajmo elementa zajedničke svrhe i njena delovanja na nalaze Pretresnog veća kako to stoji u *Predmetu Tadić* u kom je ova doktrina razražena u tačkama 185 do 192. Prva kategorija ove doktrine identifikovana je na sledeći način: u slučajevima su-počinjenja, gde svi učesnici u zajedničkoj zločinu moraju da imaju istu kriminalnu nameru da se zločin počini a jedan ili više od njih zapravo počinjava zločin sa namerom. Međutim, u predmetu protiv našeg klijenta nema činjenica na osnovu kojih razumni prosuditelj o činjenicama može da zaključi da je apelant učestvovao u zajedničkoj nakani da se izvrši određeno ponašanje u okviru ove prve kategorije. U tački 204 presude Žalbenog veća u Slučaju Tadić spominje se situacija zajedničke namere grupe da se prisilo uklone pripadnici jedne nacionalne grupe iz njihovog grada uz posledicu da je jedna od žrtava ustreljena dok se to radilo, i nakon toga preminula. U takvoj situaciji, ubistvo ili neki drugi zločin može biti predvidiv rezultat uklanjanja dotičnog stanovništva. U slučaju ovog apelanta, međutim, činjenice ne pokazuju prisutnost takve zajedničke deljene namere, kako bi to ulazilo u prvu kategoriju što se tiče ovog apelanta. Upravo suprotno, sledeći paragrafi u presudi Pretresnog veća čine suprotnu stvar sasvim plausibilnom. U tački 75 presude, Pretresno veće smatra da, citiram: "nije ustanovilo, ni utvrdilo da je udruženje sa gospodinom Lukićem činilo dovoljnu osnovu samu po sebi za nalaz da je optuženi delio opšte ubistvene namere grupe". Časni Sude, ova primedba Pretresnog veća se ponavlja još u dva paragrafa, 79 i 95. Dakle, na tri različita mesta u Presudi Pretresno veće prihvata da apelant nije delio opštu ubilačku nameru Milana Lukića. Paragraf 252 sam već spomenuo. Časni Sude, u pravu ste kada kažete da se na njega poziva u kontekstu drugog incidenta, ali Odbrana smatra da primedbe Pretresnog veća takođe imaju meritu u vezi sa incidentom na reci Drini. Paragraf 305: neučestvovanje optuženog u planiranju pogubljenja petorice Muslimana, te element učestvovanja samo, po mišljenju Pretresnog veća, u vreme kada su ti ljudi stvarno dovedeni u hotel, u jednom kratkom vremenskom periodu u kratko pre nego što će biti ubijeni. Odbrani se ovo čini kao okolnost koja takođe pobija navodnu umešanost u izdvajanju ovih ljudi i navodnom učestvovanju optuženog u izdvajanju tih ljudi. O ovoj temi ću govoriti nešto kasnije. Da zaključim, na osnovu ovih nalaza Pretresnog veća, Pretresno veće je nepravedno prihvatilo odgovornost na osnovi prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, u smislu pripisivanja dela kolektivitetu osoba, kako bi se potpomogao zajednički krivični plan, pripisivanjem tih dela apelantu. U slučaju da Žalbeno veće negira prvu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata i donosi Sud po trećoj kategoriji Odbrana se poziva na presude Žalbenog veća u

Predmetu Tužilac protiv Krnojelca, gde je Pretresno veće utvrdilo da nije dopušteno da se neko optuži za osnovni oblik udruženog zločinačkog poduhvata i, shodno tome, izvan okvira izmenjene optužnice smatrati optuženog odgovornim na osnovu proširene forme iste optužbe. Odbrana smatra da Žalbena veće treba da pogleda samo prvu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata u ovom slučaju. Alternativno, u slučaju da Žalbena veće uzme u razmatranje i treću kategoriju, Odbrana upućuje veće na odluku o formi daljne izmenjene optužnice i zahteva da Tužilaštvo izmeni optužnicu u *Predmetu Tužilaštvo protiv Brđanina i Talića* u kojoj odluci se razmatraju dalji detalji u vezi sa elementom predvidivosti u vezi sa trećom kategorijom. Može da se zaključi da predvidljivost, kako je predviđa sudska praksa Međunarodnog Suda je daleko od konkluzivne i da ne proizlazi iz činjenica ovog predmeta. U ovom kontesktu postavlja se pitanje da li sama prisutnost optuženog na reci Drini može da čini navodno učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu ili da li ona može alternativno govoreći odrediti optužbu za pomaganje i podstrekivanje. Ja ću ukratko da govorim o ovom elementu, i oceniću njegovo delovanje na primedbe Pretresnog veća. Časni Sude, u presudi od 7. maja 1997, u *Predmetu Tadić* Pretresno veće je u paragrafu 689 reklo da sama prisutnost nije dovoljna ukoliko se radi o prisutnosti koja nije voljna ili je bez znanja. Ali, ako može da se pokaže da je neko na nekom mestu bio prisutan uz znanje i da je prisutnost imala direktan i materijalan učinak na činjenje protivzakonitog dela može dovesti do krivične odgovornosti. Dakle, sama prisutnost ne može da čini i stvara krivišnu odgovornost pa ni u udruženom zločinačkom poduhvatu osim ako ta prisutnost nema podsticajni učinak ili potporu. To isto proizlazi iz paragrafa 690 rečene presude u *Predmetu Tadić*, kao i iz presude Pretresnog veća u *Predmetu Furundžija*, gde je Pretresno veće zaključilo da prisutnost, kada je kombinovana sa položajem moći, može da stvara pomoć u obliku moralne podrške, to jest *actus rea* počinjenog dela. Časni Sude, takva kombinacija sa položajem moći sigurno ne može da se izvede iz činjenica o ovom predmetu. Upravo je Pretresno veće prihvatilo da apelant čak nije bio ni pripadnik paravojne grupe Milana Lukića. U tu svrhu pogledajte paragraf 95 Presude, u kojoj se navodi da nema osnova ni za kakav nalaz po Pretresnom veću da je optuženi delio opšte ubilačke namere te grupe. kao što sam već rekao to je ponovljeno u paragrafima 75 i 79. Odluka u *Predmetu Furundžija* je takođe relevantna za ovaj rpedmet zbog još jednog argumenta. Onaj koji nešto podržava morao bi da ima određeni status u tu svrhu kako bi pružio pomoć kada je prisutan na mestu događaja. Dakle, mora da ima određeni status koji bi bio dovoljan za krivičnu odgovornost. Ovaj argument je pojačan presudom Pretresnog veća u *Predmetu Aleksovski*, gde je Pretresno veće slično smatralo da se mora utvrditi da li je prisutnost imala značajnog uticaja na počinjenje krivičnog dela i da li sama prisutnost, kada se poveže sa pozicijom moći, koju je imao optuženi, može da stvara krivičnu odgovornost pod članom 7, sekcija 1 Statuta Međunarodnog suda. Presuda Pretresno veće u *Predmetu Foča*, časni Sude, je potvrdila ovaj element, time što je rečeno da, citiram: "sama prisutnost na licu mesta krivičnog dela ne dovodi do

zaključka o pomaganju i podstrekivanju, osim ako se pokaže da je imala značajan legitimizujuć učinak na glavnog počinioca". Shodno tome, kao što smo već rekli, ovo apelant nije imao i nije bio u poziciji moći čak ni po stavovima Pretresnog veća. Časni Sude, u ovom kontekstu dolazimo i do konačnog i odlučujućeg elementa. U paragrafu 95 čini se da Pretresno veće donosi zaključak o navodnom učestvovanju apelanta iz činjenice da je on imao nekakve veze sa Lukićevom grupom. Dalje kaže u kojoj je on voljno bio informant te grupe. Ova primedba je u potpunoj suprotnosti sa paragrafom 302 presude, u kom Pretresno veće smatra da optuženi nije bio komandir, njegova krivična dela su geografski geldano bila vrlo ograničena, i, ono najvažnije, citiram: "nema dokaza da su njegova dela podsticala druge počinitelje osim kako je ustanovljeno u vezi sa incidentom na reci Drini". Gospodine predsedavajući, ovo implicira da navodno učestvovanje apelanta ne može da se temelji na prethodnim navodnim kontaktima između apelanta i ove grupe. Tako da se treba isključivo ograničiti na datum 7. jun 1992. godine, prilikom određivanja težine dokaznog materijala. ja bih vam ukazao i na paragraf 75 ove presude u kome se kaže da je otuženi bio spreman izvor lokanih informacija za tu grupu u vezi sa mestom na kome se nalaze Muslimani na tom području. Ovo je argument Pretresnog veća koji je postavljen da bi se ustanovilo navodno učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu u skladu sa pomenutim paragrafom 302 presude. Ova nedoslednost može da se smatra greškom u pravu, ili pak u činjenicama. Shodno tome, u vezi sa iznešenim argumentima, nepostojanje podsticajnih dela pre 7. juna 1992. godine od strane apelanta poništava navodno učestvovanje koje je Pretresno veće ustanovilo među elementima u paragrafu 75. Ovaj deo argumentacija dolazi do svog zaključka: Odbrana smatra da je Pretresno veće pogrešilo u pravu kao i u određivanju činjenica time što je prihvatilo individualnu krivičnu odgovornost optuženog na osnovu koncepta udruženog kriminalnog poduhvata, i stoga zahteva da Pretresno veće donese oslobađajuću presudu na osnovu pet primedbi, na kojima sam ja zasnovao svoje ispitivanje, a to su primedbe koje ozbiljno utiču na validnost presude Pretresnog veća. Prvo, nepostojanje stalne situacije navodnog saučesništva, pozivam se uostalom na odluku iz *Predmeta Simić*. Drugo, nepostojanje dokaza izvan razumne sumnje da je apelant delio diskriminatornu nameru udruženog zločinačkog poduhvata i nepostojanje deljenja zajedničke namere i alternativno, tiče se samo treće kategorije, nepostojanje predvidivosti. Treće, nepostojanje jednog materijalnog ili značajnog učinka na počinjenje krivičnih dela za koje se tereti u optužnici, i to progona i ubistava od strane apelanta. Četvrto, nepostojanje položaja moći kojim bi mogao da se spreči udruženi zločinački poduhvat, te odgovarajuće kriminalne aktivnosti, a to je element koji se izvodi iz sudske prakse Međunarodnog Suda. Peto, nepostojanje zahtevanog autoriteta apelanta, kako bi se sama njegova prisutnost na mestu zločina podigla na nivo pojedinačne krivične odgovornosti kako to stoji u Članu 7, sektor 1, Statuta Međunarodnog suda. Shodno tome, element *actus rea* koji se zahteva za udruženog zločinačkog poduhvata u vezi sa dva krivična dela koja se stavljaju na teret apelanta nisu ispunjena i zato ni jedan razumni presuditelj o činjenicama ne

može da dođe do nekog drugog zaključka, i zato apelanta treba osloboditi optužbe. Sada dolazimo do argumenata u vezi sa *mens rea* koja se traži kao dokaz za učestvovanje u udruženog zločinačkog poduhvata. Ja ću ovde govoriti o njegovom uticaju na zaključke Pretresnog veća. Po mišljenju Odbrane, element *mens rea* treba razlikovati od elementa specijalne namere koja je nužna za progon. Tek pošto je dokazana *mens rea* u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom, pitanje specijalne namere može da se razmatra, i ako bi vaše Veće prihvatilo da je Pretresno veće pogrešilo, ili u pravnom smislu ili da dokazi u prethodnoj *mens rea* nisu mogli da se prihvate, nužno bi bilo da se razmotri pitanje specijalne namere u vezi sa progonom. Ako bi se presuda Pretresnog veća čitala u smislu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata onda bi trebalo dokazati da su svi učesnici tog poduhvata imali istu krivičnu nameru. To je teza Tužilaštva, kao što se vidi iz njegovog podneska u paragrafu 8.9 i 8.8 gde se kaže da je to potpuno jednak incident tog kategoriji. Ako se pažljivo čita presuda Pretresnog veća može da se vidi da se nužna *mens rea* u vezi sa tom prvom kategorijom u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom temelji na paragrafu 105 presude, gde Pretresno veće kaže da prihvata da je apelant znao da se ljudi neće razmeniti nego da će biti ubijeni, kada je napuštao hotel. Ali, do tog zaključka razumni presuditelj o činjenicama ne može da dođe i njega treba odbaciti zbog sledećih razloga: prvo, u paragrafu 105 Pretresno veće govori o jednom incidentu u kom su zaposleni Muslimani izvedeni iz fabrike "Varda". Pretresno veće taj incident smešta u vreme pre poslepodnevna 7. juna 1992. godine, dakle pre incidenta na reci Drini. Međutim, događaji u fabrici "Varda" odigrali su se tek 10. juna 1992. godine, dakle, nakon incidenta na reci Drini. To je vidljivo iz paragrafa 15 izmenjene optužnice. Pretresno veće je pogrešno interpretiralo ovaj događaj i nije moglo da prihvati da je apelant znao da će ti konkretni ljudi biti ubijeni, na temelju incidenta u fabrici "Varda". To je, dakle, kriva interpretacija i koja u znatnoj meri utiče na dalje zaključke Pretresnog veća u vezi sa navodnim učestvovanjem apelanta. Konkretno, trebalo bi diskvalifikovati i odbacivanje Pretresnog veća u tom istom paragrafu da je apelant shvatio da ljudi neće biti razmenjeni, tek kada je Milan Lukić zaustavio automobile u incidentu kod reke Drine. Drugo, paragraf 105 Presude je u kontradikciji sa paragrafom 252, koji je već spomenut, gde se u drugom kontekstu kaže da ne postoji temelj u dokazima za zaključak van razumne sumnje koje specifične zločine je počinio Milan Lukić sa svojom grupom, zločine koji su usledili zbog pomoći optuženog. Nepostojanje *mens rea* apelanta u vezi sa zajedničkim krivičnim ciljem i udruženim zločinačkim poduhvatom sledi i iz svedočenja samog optuženog, gde je on uz mnogo pojedinosti rekao šta se desilo u tom incidentu na obali reke Drine. Ja sam o tome već ranije govorio. Časni Sude, sa tim u vezi, Pretresno veće u paragrafu 106 odbacuje te dokaze koje je optuženi naveo, pozivajući se na svedočenje svedoka VG-32, da apelant navodno ništa nije rekao na preklinjanje tih ljudi. A onda, Pretresno veće je voljno da prihvati, u paragrafu 107, svedočenje VG-32 i VG-14, da nije bilo moguće da iko zaustavi Milana Lukića. Stoga, čak i kada se apelantu nije verovalo sa tim u

vezi šta je učinilo Pretresno veće, to ostavlja po strani argument da ni jedan razumni presuditelj o činjenicama je mogao da prihvati sudelovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu od strane apelanta, kada se uzmu u obzir svedočenja data od strane VG-32 i VG-14. U zaključku, ovi navodi iz presude Pretresnog veća pokazuju da je ono pogrešilo u vezi sa prihvatanjem *mens rea* na strani apelanta, naročito u odnosu na paragrafe 105 i 107, gde se odbacuje da je apelant bio nemoćan da zaustavi ubistva Muslimana koja je počinio Milan Lukić. Taj zaključak je osnažen svedočenjima dvojice preživeli, a koje Pretresno veće nije uzelo u obzir. Važno je, u paragrafu 107 Presude, da Pretresno veće prihvata da su ti svedoci jasno rekli kako tokom celog tog incidenta nikog nije bilo u blizini Mialana Lukića a da je mogao da utiče na njegove odluke na bilo kakav razumni način. To je primedba samog Pretresnog veća i niko je nije ni osporavao, ali iako je Pretresno veće nije osporilo ono ju je potpuno zanemarilo. Dakle, ni jedno razumno Pretresno veće nije moglo da prihvati *mens rea* apelanta čitanjem njegove izjave pre 23. oktobra 2001. godine. utoliko više što je apelant rekao da je on pokušao da spreči Milana Lukića da ubije te osobe pokazuje da nije postojala *mens rea* u vezi sa navodnim zajedničkim ciljem. Osim toga, ta izjava ukazuje da je do zaustavljanja kod reke Drine na način koji apelant nije očekivao. Poslednja rečenica Pretresnog veća, paragraf 107, da ono prihvata da se apelant dobrovoljno pridružio grupi Milana Lukića ostavlja sa strane one ranije primedbe dvojice ključnih svedoka koji su naglasili da gospodina Lukića niko nije mogao da spreči u njegovim akcijama. Sve to predstavlja grešku u tumečenju činjenica i grešku u tumačenju uslova *mens rea* za udruženi zločinački poduhvat. Sada bih hteo nešto više da kažem o presudi Žalbenog veća u *Predmetu Tadić* u vezi sa *mens rea* u kontekstu prve kategorije. U paragrafu 228 Žalbena veće kaže: "naprotiv, element *mens rea* razlikuje se u skladu sa kategorijom zajedničke namere. Što se tiče prve kategorije ono što se traži je namera da se počinu određeno krivično delo, a to je zajednička namera svih supočinilaca". Časni Sude, što se tiče dokaza koje je iznelo Tužilaštvo, odnosno prve kategorije zajedničkog kriminalnog poduhvata i činjenice da je tu kategoriju prihvatilo Pretresno veće ni jedno razumno Pretresno veće nije moglo da prihvati *mens rea* u odnosu na apelanta u vezi sa zajedničkom namerom. Osim toga, u paragrafu 105 presude u ovom predmetu dolazi se do zaključka o elementu zajedničke namere i to na osnovu dokaza svedočenja samog optuženog koji je rekao da je znao da je Milan Lukić počinio teška krivična dela na području Višegrada. Međutim, prethodno znanje o navodnim krivičnim delima kao takvim ne može da opravda prihvatanje deljenja namere. Osim toga, kao što sam već rekao u paragrafu 30 mog podneska, u vezi sa tim Pretresno veće je učinilo pravnu grešku u vezi sa incidentom u fabrici "Varda", koji se dogodio posle 7. juna 1992. godine. U *Predmetu Simić* Pretresno veće je uporedilo učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu i potrebne *mens rea* za pomaganje i podstrekivanje. U paragrafu 160 te presude, Pretresno veće smatra, kada govori o toj razlici, da učestvovanje u osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata mora da se deli sa osobom koja fizički čini krivično delo, dakle, mora da se deli stanje uma, odnosno *mens rea* za to

krivično delo. Osoba koja samo pomaže i podstrekuje mora biti svesna esencijalnih elemenata počinjenog zločina ali ne mora da deli i *mens rea*. Dakle, u vezi sa apelantom ne možemo da zaključimo da je on delio potpuno istu nameru kao gospodin Lukić i njegova grupa, u mislu presude u *Predmetu Simić*. Taj isti zaključak pojačava se i u *Predmetu Ojdanić* gde se naglašava da taj koncept udruženog zločinačkog poduhvata kada se govori o učestvovanju u udruženom zločinačkom poduhvatu samo učestvovanje u jednom takvom udruženom zločinačkom poduhvatu nije dovoljno za krivičnu odgovornost. Dakle, ni jedan razuman presuditelj o činjenicama ne može smatrati apelanta krivim za samu činjenicu što je on bio u društvu onih koji su počinili konkretno krivično delo 7. juna 1992. godine. Ukoliko Žalbeno veće prihvati pomaganje i podstrekivanje to bi moglo da dovede do značajnog ublažavanja kazne, o čemu bih kasnije govorio. Sada je dovoljno da u zaključku kažem da iz perspektive prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata ni jedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao da prihvati postojanje *mens rea* od strane apelanta, i to naročito u paragrafima 75, 76, 95 i 305 pesude o kojoj sam govorio. sada ću govoriti o sledećoj grešci u pravu i njegovom uticaju na zaključke Pretresnog veća, o nameri specijalnoj nameri koja se zahteva za zločin progona. Ovde osim namere koja je potrebna za obično krivično delo traži se i postojanje diskriminatorne namere, odnosno volje da se izvrši diskriminacija neke nacionalne, etničke, religijske, rasne ili bilo koje druge grupe. Časni Sude, Pretresno veće u *Predmetu Kupreškić i drugi, te Kordić i Čerkez* donelo je odluku da dela optuženih moraju da se posmatraju kao dela koja su imala za cilj izdvajanje i napad na određene osobe na diskriminatornim osnovama sa konačnim ciljem uklanjanjem tih osoba iz društva, u kome zajedno žive sa počiniteljem, ili pak iz samog čovečanstva. U odluci u *Predmetu Blaškić* ova konkretna namera je napisana kako sledi: "konkretna namera da se prouzrokuje ranjavanje ljudskog bića zato što pripada konkretnoj zajednici ili grupi". Tu se pojavljuju dva razloga koja ukazuju na pravnu grešku u razmatranju ovog pitanja, a to su, takođe, i delovanja tih grešaka na zaključke Pretresnog veća. Prvo, gore navedeni pravni kriterijumi ...

SUDIJA MERON: Savetnice, sa vremena na vreme bi trebalo da pogledamo na sat. Shvatam da je to teško. Mislim da ćemo vam dati vremena do 12 i 15, ali ne duže od toga pa vas molim da isplanirate svoje vreme.

ADVOKAT KNUPS: Hvala, časni Sude. Prvi razlog je prihvatanje Pretresnog veća da optuženi nije bio član grupe Milana Lukića niti da je delio zajedniču ubilačku nameru grupe, paragraf 95; drugo, Pretresno veće je prohvatio da su sedmorica Muslimana već bili izdvojeni 7. juna, pre dolaska apelanta u hotel "Vilina vlas", paragrafi 99 i 100 presude; treće, Pretresno veće je u paragrafu 305 prihvatio da apelant nije učestvovao u planiranju pogubljenja ubistva petorice Mulimana, već je postao upleten u to u vreme kada su ti ljudi dovedeni u taj hotel i to kratko pre nego što će biti ubijeni. Časni Sude, korišćenje izraza "kratko vreme" u paragrafu 305 već

ilustruje neverovatnost postojanja specijalne namere kako to navodi praksa Međunarodnog suda za zločin progona. Ukratko, ove činjenice iznešene iz presude o ovom predmetu, pravdaju zaključak da ni jedan razumni prosuditelj o činjenicama ne bi mogao da prihvati specijalnu nameru apelanta. U tom smislu, za razliku od argumentacije tužioca 1.9. njegovog podneska, Odbrana je ustanovila činjenice koje mogu da dovedu do zaključka da ni jedan razuman prosuditelj o činjenicama ne bi mogao da dođe do takvog zaključka. Ja sam već spomenuo sve paragrafe iz Presude. U Presudi u *Predmetu Kupreškić* postavljen je jedan viši prag *mens rea* u vezi sa progonom, i to kako sledi: "zahtev *mens rea* za krivično delo progona je viša nego za obična krivična dela protiv čovečnosti, iako je niža od one koja se zahteva za zločin genocida". U dokaznom materijalu ne nalazimo objektivne argumente o činjenicama koje bi dovele do zaključka da apelant nije "u početku imao za cilj nekog pojedinca već, kako se traži za progon za progon, je bio član u određenoj rasnoj, verskoj ili političkoj grupi". To može da se izvede iz paragrafa 235 presude u *Predmetu Blaškić*. Dakle, treba ustanoviti da optuženi ne samo da nije imao za cilj nekog pojedinca već da je postojalo članstvo u određenoj grupi. Časni Sude, ovaj zaključak može da se osnaži sledećim argumentima: u Presudi u *Predmetu Tadić* u paragrafima 694 do 718, Pretresno veće je smatralo Duška Tadića odgovornim za zločin progona na osnovu njegove uloge u brojnim napadima i prisilnom uklanjanju civila. Za razliku od onoga što Tužiteljstvo kaže u svom podnesku u paragrafu 714 i njegova pozivanja na Presudu u *Predmetu Kupreškić*, Odbrana spori ideju da, opšte uzev, zločin progona može biti sastavljen samo od jednog dela. Ovaj zaključak može se podupreti Odlukom po zahtevu Odbrane u vezi sa formom optužnice koja je u *Predmetu Tadić* doneta 14. novembra 1995. godine, kada je Pretresno veće II reklo da je sama narav krivičnih dela, u vezi sa kojima je nadležnost predana Međunarodnom sudu članom 5., osigurava da ono što se navodi neće biti jedno konkretno delo već obrazac ponašanja. Drugo, ovakav stav se podupire takođe i u samoj presudi *Predmeta Kupreškić*, gde u paragrafu 636 kaže sledeće: u slučaju progona diskriminatorna namera može da ima višestruke nehumane oblike i može se manifestovati u više dela, uključujući i ubistvo. Dakle, jedan izolovani događaj kao takav ne može se svrstati u krivično delo progona. U paragrafima 616 i 626 odluke u *Predmetu Kupreškić* od 14. januara 2000. godine Pretresno veće je otišlo čak i dalje, rekavši da delo progona mora da se vrednuje ne izolovano već u kontekstu, i to tako da se posmatra njihovo kumulativno delovanje. Pretresno veće eksplicitno se poziva na sveukupne posledice po čovečanstvo kako bi neko delo moglo da se okvalifikuje krivičnim delom progona. Ovih elemenata nema u ovom predmetu i zato je Pretresno veće previdelo ovaj kriterijum. Ovi argumenti već traže izmenu presude. Ako bi Pretresno veće, bez obzira na to, prihvatilo da zločin progona može da se ograniči na jedno delo, Odbrana mili da se to može opravdati samo u slučaju specijalnih okolnosti, odnosno u slučaju kada imamo izolovani događaj iz perspektive optuženog, kao što je incident na reci Drini u vezi sa ovim apelantom, specijalna namera može da se zaključi samo iz jasnih okolnosti koje ne ostavljaju nikakve sumnje o stanju svesti optuženog. Dakle, Pretresno veće je

pogrešilo time što je prihvatilo dokazni materijal samo na osnovu zaključka. Kriterijum jasnog dokazivanja diskriminatorne namere u jednom delu je, takođe, bio stav koje je Pretresno veće zauzelo u *Predmetu Kupreškić*. Dolazeći do zaključka da je kod apelanta postojala specijalna namera Pretresno veće je svoj nalaz zasnovalo na jednom izolovanom incidentu koji se po svemu sudeći dogodio posle 10 minuta od odlaska iz hotela 7. juna. Časni Sude, ustanovljavanje *mens rea* postaje složenije kada se govori o tako kratkom vremenskom razdoblju bez jasnih i nedvosmislenih zaključaka. Ako obratite pažnju na paragraf 78 presude, gde piše da Pretresno veće "nije uvereno da je Tužilaštvo u dovoljnoj meri ustanovilo i jedan od drugih incidenata na koje se oslanjao", incidenta za koje se tvrdilo da je u njima učestvovao ovaj apelant. Takođe bih vam skrenuo pažnju na 79 paragraf Presude, gde je Pretresno veće suočeno sa dokazima koje je uvelo Tužilaštvo, sa dokazima mišljenja da ne može da se prihvati taj dokazni materijal. Sada dolazim do paragrafa 18 i 19 dodatnog podneska Odbrane u vezi sa zapovednom odgovornošću. Spominje se pozivanje na poslednji izveštaj komisije eksperata, gde se radilo samo o pokazivanju da u slučaju kada treba pridati dokazanu vrednost nedostatku, takozvanog, *modus operandi* za slična dela, analogno može da se izvede da se ova vrednost može pridati paragrafu 79 u smislu oslobađajućih primedbi. To je objašnjeno i u paragrafima 15 i 16 dodatnog Odgovora odbrane u žalbenom podnesku. Drugo, Pretresno veće je pogrešilo i u sledećem: u paragrafu 254 presude, Pretresno veće je ustanovilo da je jedini razumni razlog, koji stoji na raspolaganju po dokaznom materijalu, taj što su žrtve bile izdvojene iz političkih ili religijskih razloga. S tim u vezi Pretresno veće se suočava za velikom nedoslednošću. Iako u ovom paragrafu Pretresno veće povezuje apelanta sa izdvajanjem sedmorice ljudi, paragraf 99, 100 i 305 pretpostavljaju neučestvovanje apelanta u tom izdvajanju. To se jasno može razraditi iz paragrafa 305, gde Sud prihvata da se optuženi nije pojavljivao i da nije učestvovao u planiranju i izvršenju pogubljenja već je postao umešan onog trenutka kada su ti ljudi dovedeni u hotel. Zaključujući, Odbrana uz dužno poštovanje zahteva da Žalbeno veće poništi ovu presudu i da se optuženi oslobodi optužbe za zločin progona. Zbog vremena ukratko ću vam nešto reći o elementu *mens rea* u zločinu ubistva. Argumenti koji su iznešeni u vezi sa progonom vreme i za neprihaćanje elementa *mens rea* za krivično delo ubistva.

SUDIJA MERON: Gospodine savetnice, samo bih vas podsetio da imate još 5 minuta, pa se koncentrišite na zaista važna pitanja na koja biste hteli da nam skrenete pažnju.

ADVOKAT KNUPS: Zahvaljujem. Ukratko ću vam nešto reći o žalbenoj osnovi broj 8. Čini se da Tužilaštvo u paragrafu 9.8 smatra da je posebna namera otežavajuća okolnost, što se pretvara u element non bis in idem, što se tiče krivičnog dela progona kao ratnog zločina. U pomenutoj presudi u *Predmetu Simić* Pretresno veće je prihvatilo da krivično delo traži i dodatni element, odnosno traži se još i

diskriminatorna namera i zbog toga je krivično delo donelo odluku kakvu je donelo u vezi sa tom tačkom optužnice. Na temelju a contrario to dovodi do pravne greške, odnosno ovde govorimo o otežavajućoj okolnosti za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja ili krivično delo protiv čovečnosti. To se posebno tiče činjenice da je apelantu utvrđena krivična odgovornost kao učesniku u udruženom zločinačkom poduhvatu. Časni Sude, skrenuo bih vam pažnju na član 24 Statuta, i Pravilo 101(B)(iii), gde Pretresno veće u obzir treba da uzme praksu odmeravanja kazne u bivšoj Jugoslaviji. Amnesty Internešnal (Amnesty International) je u svom izveštaju izneo sledeće: gospodin Lukić je osuđen na kaznu od 20 godina zatvora na nacionalnom Sudu u Srbiji i to zato što je ubio 16 Muslimana u oktobru 1992. godine. Odbrana može da dostavi taj izveštaj Amnesty Internešnal ukoliko Sud to želi. Dakle, gospodin Lukić je dobio jednaku kaznu kao i gospodin Vasiljević, odnosno vođa jedne paravojne formacije, počinitelj i planer mnogih zločina je dobio istu kaznu kao i naš klijent. Zato se čini da se to nigde ne osporava u skladu sa Pravilo 107, Pravilnika o postupku i dokazima (Rules of Procedure and Evidence). Ukoliko se zadrže sve osuđujuće presude Odbrana traži od Žalbeog veća da smanji kaznu sobzirom na nesrazmeru koja postoji između ove dvojice optuženih i osuđenih i sobzirom na činjenicu koliko su dela gospodina Lukića bila teža od dela našeg klijenta.

SUDIJA MERON: Zahvaljujem, gospodine Knops. Predložio bih da nekoliko minuta posvetimo pitanjima upućenim Odbrani. I pozivam moje kolege da počnu sa ispitivanjem. Ja samo imam malo terminološko pitanje, pa bi neko od vas dvojice mogao da mi pojasni.

ADVOKAT DOMAZET: Da.

SUDIJA MERON: Nazivi "Varda" i "Partizan" se odnose na isto preduzeće, fabriku ili na različite?

ADVOKAT DOMAZET: Vaša Visosti, po mojim saznanjima to su dva različita preduzeća, preduzeća koja nisu bila privatna. "Varda" je, dakle bilo državno ili društveno preduzeće u Višegradu. Ja se sećam pitanja gospodina Gruma Mitru Vasiljeviću da li je preduzeće Pecikoze bilo pod imenom "Varda" ili "Partizan". Ali to nije, gospodin Pecikoza je imao svoju privatnu pilanu, svoje privatno preduzeće. Ovo se radi o preduzeću u samom gradu Višegradu, dakle preduzećima koja su bila sa većim brojem radnika.

SUDIJA MERON: Zahvaljujem. Sada pozivam svoje kolege da postave svoje pitanja. Prvo, moj kolega, sudija Šomburg (Schomburg).

SUDIJA ŠOMBURG: Imam ceo niz pitanja na osnovu svega što ste rekli, ali ograničiću se na jedan element. Možda biste mogli da mi pomognete da se to pojasni.

U kontekstu pitanja da li je postojalo ili ne znatno učestvovanje od strane apelanta, a to je paragraf 302 presude, u prilog onoga što ste vi rekli, ne stoji li tamo da ovaj "optuženi nije bio zapovednik, njegovi geografski zločini su usko ograničeni i nema dokaza da su njegova dela bila podstrek za druge počinioce (osim onoga što je konstatovano u vezi sa incidentom na reci Drini) ili imala posledice na druge žrtve unutar šireg konteksta sukoba? Dale, da li možete da eleborirate u kojoj meri utiče ovaj paragraf u vezi svega što ste vi reli u kontekstu učestvovanja vašeg klijenta?

ADVOKAT KNUPS: Zahvaljujem, časni Sude na ovom pitanju. Mi smatramo da bi ovaj paragraf trebalo da se čita u širem kontekstu. Čini se da Sud prihvata da gospodin Vasiljević nije podsticao druge počinitelje osim tog konkretno dana, 7. juna 1992. godine. Ali, ako pogledate paragraf 72 do 79 onda se čini da Pretresno veće zaključuje, iz prethodnog konteksta, konteksta između apelanta i Milana Lukića, o njegovom navodnom učestvovanju u udruženom zločinačkom poduhvatu, dakle, zločin koji njega i tereti. Po mišljenju Odbrane, ako se prihvati ono što stoji u paragrafu 302, odnosno da on nije ohrabrivao druge počinitelje pre incidenta na reci Drini, onda nije logično da se iz prethodnog konteksta, konteksta između apelanta i Milana Lukića, zaključi o argumentu koji ide na teret apelantu. Nadam se da sam ovim odgovorio na vaše pitanje.

SUDIJA MERON: Sada pozivam kolegu sudiju Guni (Guney) da postavi pitanje.

SUDIJA GUNI: Zahvaljujem. Gospodine Domazet, dok ste imali reč kazali ste da apelant nije bio informant u važnim trenucima, informant Milana Lukića i njegove grupe. Sa druge strane, gospodin Knops je, dok je imao reč, osporavao trajno učestvovanje apelanta u znatnoj meri u udruženom zločinačkom poduhvatu. Šta tačno želite da kažete kada govorite o "važnim trenucima tokom tih događaja u ovom predmetu"? Možete li malo da nam pojasnite šta tačno pod time mislite, molim vas.

ADVOKAT DOMAZET: Da, časni Sude. Kada sam govorio o tome da nema dokaza za to da je apelant bio neka vrsta informanta te grupe naveo sam niz dokaza u prilog te svoje teze. ali, nešto što se meni čini da proizlazi iz toga je sledeće: optuženi je osuđen za incident koji se desio na reci Drini 7. juna. U svako slučaju, hteo bih da pokušam da dokažem da sve što se desilo kasnije, a krivična dela, i to najteža krivična dela desila su se nakon 7. juna, bez obzira da li ih je počinila grupa Milana Lukića ili drugi, mislim da to nikako ne može da se staviti na teret gospodinu Vasiljeviću, pogotovo što on čak posle 14. juna on lično nije bio prisutan fizički u Višegradu. Sa druge strane, primetio sam da se govorilo o jednoj muslimanki kojoj je odbijena medicinska pomoć, odnosno, lekar nije hteo ili nije mogao da joj pruži odgovarajuću pomoć. O tome je govorio gospodin predsedavajući. I došlo je do takvog incidenta, ali to se dogodilo nakon 14. juna, nakon zločina u Pionirskoj ulici. I zato smatram da

treba posmatrati razdoblje do 7. juna kao period koji se tiče gospodina Vasiljevića. Ne znam da li sam dobro odgovorio na vaše pitanje.

SUDIJA MERON: Sada se okrećem svom kolegi, sudiji Šahabudinu (Shahabuddeen).

SUDIJA ŠAHABUDIN: Zahvaljujem, predsedavajući. Hvala vam na zanimljivoj argumentaciji. Gospodine Knops, želeo bih da vam postavim jedno pitanje u vezi sa činjeničnim argumentom ovog slučaja. Na strani 50, u 13. redu, stoji da ste rekli da tek kada je Milan Lukić zaustavio automobil u blizini reke drine apelant je shvatio da ti ljudi neće biti razmenjeni. Da li možete ukratko da nam kažete koja je bila udaljenost od mesta gde je auto zaustavljen do obale reke gde su ti ljudi ubijeni?

ADVOKAT KNUPS: Hvala na ovom pitanju. Ja lično nisam nikada bio na tom mestu, ali koliko znam, gospodin Domazet je bio na tom mestu, pa, ako dozvolite, pustio bih da vam moj kolega kaže kolika je ta udaljenost.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Gospodine Domazet, da li možete da nam pomognete?

ADVOKAT DOMAZET: Da, časni Sude. Po mom mišljenju udaljenost je, otprilike, od 100 do 150 metara od puta do obale reke u dokaznom predmetu, mislim Tužilaštva, dokazni predmet broj 18, postoji jedna fotografija tog mesta, ali mislim da je udaljenost 50 metara.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Znači, koliku je onda udaljenost prešao apelant?

ADVOKAT DOMAZET: Pa tu istu udaljenost, do mesta gde je došlo do pucnjave, znači 10 do 15 metara do tog mesta.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Da, i ja sam to tako shvatio. Da li biste vi rekli da se on kretao prema obali reke nakon što je već shvatio da ti ljudi neće biti razmenjeni?

ADVOKAT DOMAZET: Da, da, časni Sude.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Možete li mi pomoći u vezi još nečega što sledi iz onoga što je rekao gospodin Knops na stranici 52 transkripta. On je rekao da je apelant pokušao da spreči Milana Lukića na obali reke Drine da ubije jednu konkretnu osobu. Da li biste vi rekli da je razumna implikacija tog dokaznog materijala da se apelant zapravo složio sa ubistvom dugih osoba?

ADVOKAT DOMAZET: Ne, časni Sude. Ja to nisam tako shvatio. Mislim da je gospodin Vasiljević molio za sve zarobljenike, ali je on preklinjao u vezi sa jednim

čovekom, Mehom Džafićem, koji je bio njegov kolega. Ali Pretresnog veća je ustanovilo da on ništa nije rekao Milanu Lukiću.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Zahvaljujem.

SUDIJA MERON: Hvala kolegu, sudiji Šahabudinu. A sada bih ja želeo da postavim nekoliko pitanja. Prvo pitanje je: odnosi se na to da li može da se dođe do razumnog zaključka na osnovu dokaza da je Mitar Vasiljević imao nameru da se sedmorica liše života. Aplenet tvrdi da nije znao da će ta sedmorica biti pogubljena, u trenutku kada je napustio hotel. Ali, u podnesku Odbrane, u paragrafu 81, on kaže da je ta saznanja imao u trenutku kada se zaustavio auto i kada je tim ljudima naređeno da izađu iz auta i krenu ka reci Drini. Da li biste, gospodine Knups, mogli da nam objasnite zašto bi bilo nerazumno zaključiti iz činjenice da je gospodin Vasljević hodao sa uperenim oružjem, do recimo tačke od 10- 15 metara udaljenosti od tačke egzekucije, da je on učestvovao u ubistvu te sedmorice?

ADVOKAT KNUPS: Hvala, predsedavajući, na ovom pitanju. Kao prvo, a to se odnosi i na pitanje gospodina Šahabudina, mislim da treba da razlikujemo sa jedne strane trenutak kada je apelant shvatio šta će se dogoditi, i sa druge strane njegove namere. Iz prakse Pretresnog veća i ovoga Suda i Suda za Ruandu (ICTR), ja ovde govorio o Presudi od 21. maja 1999 godine, *Predmet Kajšema i Rušindana* (Kazishema and Ruzindana Case) Pretresno veće je utvrdilo da standard *mens rea* za ubistvo je namerno smišljeno ubistvo. Dakle, Odbrana smatra da je u trenutku zaustavljanja auta apelant shvatio šta će se dalje dogoditi. Ali iz toga ne sledi zaključak da je njegova *mens rea* ispunjavala uslov za namerno i unapred smišljeno ubistvo. Iz toga Odbrana smatra da je Pretresno veće previdelo razliku između, sa jedne strane svesti apelanta do koje je došlo u trenutku kada se auto zaustavio, i sa druge strane, uslova koji treba da budu ispunjeni za krivično delo ubistva. Drugim rečima, čak i kada bi vaše Žalbeno veće prihvatilo da je apelant znao da će ti ljudi biti ubijeni to nije dovoljno da bi se zaključilo kako je on učestvovao u krivičnom delu ubistva i to zato što ne postoje nepobitni dokazi za element namernog, unapred smišljenog ubistva. Puka činjenica da je on tek u tom trenutku shvatio šta će se desiti možda može navesti Žalbeno veće da je on znao šta će se dogoditi, ali na osnovu drugih dokaza nijedan razumni preduditelj o činjenicama nije mogao da dođe do takvog zaključka da su spunjeni kriterijumi za ubistvo.

SUDIJA MERON: Hvala, savetniče. Sada bih postavio pitanje koje se odnosi na pitanja koja proizlaze iz vaše današnje argumentacije, po pitanju pomaganja i podsterkivanja. Ako sam dobro razumeo vašu argumentaciju, vi ste se pozvali na presudu Žalbenog veća u *Predmetu Tadić*, govorili ste o zahtevu postojanja bitnog učinka na polinjeni zločin. Ako imamo nekog ko je naoružan i nalazi se 10 do 15 metara od mesta egzekucije koju izvršavaju tri osobe, zar to ne sugeriše određenu

materijalnu podršku počiniteljima zločina, s obzirom da se žrtvama onemogućava da pobjegnu? Da li biste malo o tome nešto mogli da nam kažete?

ADVOKAT KNUPS: Hvala, gospodine predsedavajući na pitanju. Ja se, generalno, slažem sa vašem primedbom ali hteo bih da iznesem dve zamerke sa tim u vezi. Prvo, apelant poriče da je on uopšte imao oružje i samo ako Žalbeno veće prihvati svedočenje dvojice svedoka sa tim u vezi onda vaša primedba stoji na mestu. Ali, Odbrana smatra da dokazi izvedeni u tom smislu ne mogu da upućuju na zaključak. Drugo, ako Žalbeno veće prihvati, uprkos argumentim Odbrane, da je apelant imao oružje na obali reke Drine i ako poveruje svedocima sa tim u vezi, takođe morate da verujete tim svedocima koji kažu da niko nije mogao da spreči gospodina Lukića da učini to što je uradio. Odbrana je već u žalbenim podnescima rekla da je jako teško i neverovatno razdvojiti dve izjave svedoka kako je to uradilo Pretresno veće. Oni su delimično verovali izjavama tih svedoka, a drugim delom su prihvatili činjenicu da je svaki od tih svedoka negde pogrešio. Ako Žalbeno veće prihvati da izjavu svedoka treba razdeliti, napraviti selekciju u svrhu dokaznog materijala za jedan deo, Odbrana uz ovu argumentaciju i dalje je mišljenja da čak ako vi, časni Sude, prihvatite da je gospodin vasiljević imao oružje na reci Drini, da to nije u bitnoj meri doprinelo događajima koji su se tamo odvijali, i to baš zbog izjava dvojice svedoka. Nadam se da sam dovoljno odgovorio na vaše pitanje.

SUDIJA MERON: Da, hvala vam. Vidim da dsudija Šahabudin ima još jedno pitanje, pa mu dajem reč.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Nije baš pitanje, više se radi o nadovezivanju na nešto što je uvaženi Sudija rekao u svom pitanju. Gospodine Knups, meni se čini da je vaša teza sledeća: da treba napraviti dokaz u bitnom učinku kada se neko tereti za pomaganje i podstrekivanje. Ono što meni tu nije baš najjasnije, je da li je to apsolutno tačno i da li se dokaz o bitnom učinku mora takođe izvesti i u vezi sa optužbama za događaje u celini. naime, ako govorimo o delu u celini, Tužilaštvo mora da dokaže nameru. Tužilaštvo kada govori o delu pomaganja i podstrekivanja mora da dokaže samo znanje ali ne i nameru. Međutim, mora da se ispuni vakum time što će dokazati pomaganje i podstrekivanje da je postojao bitni uticaj dela i ponašanja optuženog na ono što se na kraju dogodilo.

ADVOKAT KNUPS: Hvala, časni Sude, za ovo pitanje. Odbrane je mišljenja da se mora dokazati bitan uticaj za učestvovanje u zločinačkom poduhvatu i za optužbu o pomaganju i podstrekivanju, iako mora da se prizna da se ovo poslednje može učiniti i propustom. Ja bih vam skrenuo pažnju na paragraf 160 Presude Pretresnog veća u *Slučaju Simić*, koja je nedavno donešena, u oktobru ove godine, u kojoj je Pretresno veće objasnilo razliku između učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu i učestvovanja pomaganjem i podstrekivanjem. Naglašena je da osoba koja samo

pomaže i podstrekuje mora da poznaje suštinske elemente počinjenog krivičnog dela ali ne mora da deli isto stanje svesti. Iz toga može da se zaključi da doprinos neke osobe u smislu pomaganja i podstrekivanja jednako treba da bude bitan u skladu sa poznavanjem svih suštinskih elemenata počinjenog zločina. Hvala vam.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Hvala, gospodine Knups.

SUDIJA MERON: Hvala, gospodine Šahabudine, hvala i vama, gospodine Knups. Ako nema više pitanja, a čini mi se da je tako, napravićemo pauzu do 14.00, kada ćemo čuti argumentaciju Tužilaštva. Odbrani hvala na pomoći koju su nam ukazali danas. Rasprava se prekida.

(pauza)

SUDIJA MERON: Sada ćemo početi sa saslušanjem Tužilaštva.

TUŽILAC BREJDI: Hvala, časni Sude. Pre nego što počnem, želela bih ukratko da objasnim kako nameravamo danas da pružimo naš odgovor. Dostavili smo naš redosled odgovaranja, kao Tužilaštva, i redosled naše argumentacije. Mislim da Sud ima kopiju tog dokumenta. Videćete da ću vam se obratiti po prvih pet osnova žalbe, i baviću se njima malo drugačijim redosledom od onog kojim su bile predstvaljene jutros, iz više razloga. Prvo, zato što smatramo da našu argumentaciju možemo efikasnije i efektnije da predstavimo ako tim redosledom budemo odgovorili; drugo, nadamo se da ćemo na taj način tačno da se bavimo baš onim greškama koje je časni Sud spomenuo kao one koje su ključne. Dakle, ići ću ovi redosledom: osnova 2, što je apelantov odnos prema paravojnim formacijama Milana Lukića; osnova 3, opšti uslovi za članove 3 i 5; potom ću se vratiti na osnovu 1, što je incident na reci Drini, a na kraju ću se baviti osnovama 4 i 5. U tom trenutku će moja koleginica, Mišel Džarvis, da preuzme reč, koja će se baviti našom argumentacijom u vezi sa Osnovom 6, progoni, i osnovom 7, individualna krivična odgovornost. Ona će se prvenstveno baviti pravnim greškama o kojima je Odbrana već govorila. Na kraju će moj kolega, Stiven Vurt da govori o osnovi 8, odnosno o kazni. Kao prvo, ja bih htela da govorim o žalbenoj osnovi 2, odnosno da je Pretresno veće pogrešilo u proceni odnosa gospodina Vasiljevića sa paravojnom jedinicom Milana Lukića. Po našem mišljenju, on nije pokazao da su ti razlozi bili nerazumni, i mi tražimo da odbacite tu osnovu zato što nisu uspostavljene činjenice. Mi smatramo da nalazi Pretresnog veća u vezi sa tim odnosom ne samo da nisu bili nerazumni nego su bili više nego razumni. Kako je Pretresno veće okarakterislo taj odnos? Ne da je apelant bio pripadnik grupe Milana Lukića, niti da je učestvovao krivičnim delima koje je počinila grupa u Višegradu, nego da je, ja ću sad da citiram presudu: "on bio na neki način povezan sa grupom, da je on bio spreman izveštaj lokalnih informacija za grupu o lokaciji

Muslimana na području Višegrada i on je te informacije davao uz punu svest da će se te informacije koristiti za progon Muslimana". I konačno, da je on spremno delovao u svojstvu informanta te grupe. Kao što smo čuli od gospodina Domazeta, on osporava te nalaze u osnovi 2 žalbe. Pre nego što počnem da se bavim razumnošću, odnosno nerazumnošću tih zaključaka, ja bih želela da naglasim da je Pretresno veće bilo vrlo oprezno u korišćenu svojih nalaza u vezi sa odnosom gospodina Vasiljevića i grupom Milana Lukića, kada je analizirala odgovornost za incident na reci Drini. Razlog zašto ovo kažem je zato što kada sam čula podnesku jutros, činilo se da apelant nije tačno procenio da je Pretresno veće bilo vrlo oprezno prilikom razmatranja svih dokaza, uključujući i formeničke dokaze. Kada se govori o paragrafima 72 do 79 čini se da apelant nije dobro razumeo kako je Pretresno veće koristilo svoje nalaze u vezi sa incidentom na obali reke Drine. Pretresno veće nije smatralo da je ta veza sama po sebi bila dovoljna da bi se dokazalo da je optuženi delio ubilačke namerе sa grupom, a nije bilo dovoljno ni da bi se dokazalo njegovo diskriminatorno stanje svesti u toku tog incidenta. I uprkos suprotnim tvrdnjama apelanta čini se da to nije imalo nikakvog uticaja na odmeravanje kazne Pretresnog veća. Naprotiv, Pretresno veće je svoj zaključak o nameri da se žrtve liše života tog dana na reci Drini temeljilo na okolnostima tog incidenta. Tako prelazim na osnovu 4. Pretresno veće je smatralo da njegov odnos sa grupom, i davanje informacija grupi, nije dovoljno da bi se utvrdila njegova diskriminatorna *mens rea* za vreme incidenta na reci Drini. Moja koleginica, gospođa Džarvis će se time više baviti kada bude govorila o progonu. Pretresno veće je na ključni, pobativni način koristilo te nalaze o tom odnosu kako bi izvelo svoje zaključke o njegovom odnosu sa oružanim sukobom i širim napadom na civilno društvo. Mislim da se može pokazati da zaključci nisu bili nerazumni. Sada bih govorila o samim nalazima i zaključcima koji su danas iznešeni. Apelant prvenstveno tvrdi da je procena Pretresnog veća o odnosu bila pogrešna. On svako od krivičnih dela napada pojedinačno a ne u kontekstu. Dakle, kaže se "ovaj dokaz ne može da dokaže odnos sa grupom, ovaj dokaz ne može da dokaže takođe". Po našem mišljenju to je lažno jer ne uspeva da prepozna da je Pretresno veće svoje nalaze o odnosu zasnovalo na više grupa dokaza. Reč je o kompletnim dokazima na osnovu kojih se temelje nalazi. Jutros je rečeno da Pretresno veće svoje nalaze o njegovom odnosu sa grupom Milana Lukića, i da je on bio spreman izvor informacija o lokalnim Muslimanima znajući da će se to koristiti za njihov progon, nije temeljilo na njegovom prethodnom poznavanju Milana Lukića i drugih ljudi u toj grupi, nego na četiri temeljne grupe nalaza na koje se Pretresno veće oslonilo kako bi izvelo svoje zaključke o odnosu. Kao prvo, njegovo detaljno svedočenje tokom suđenja. Apelant je vrlo detaljno govorio o svom poznavanju grupe- njenim članovima, strukturi, njenim aktivnostima i slično. Drugo, njegov odnosu kumstva sa Milanom Lukićem. Aspekt koji bismo mogli nazvati njegov odnos sa Milanom Lukićem nakon 1992. godine i njegov odnos sa drugim muškarcima u grupi. Treća grupa dokaza odnosi se na njegovo učestvovanje zajedno sa Milanom Lukićem i drugim muškarcima u pretresu muslimanskih kuća u Mušićima, što je bilo nekoliko dana pre incidenta na

reci Drini. Četvrta grupa dokaza na osnovi kojih je Pretresno veće došlo do svojih zaključaka je svedočenje svedoka VG-14 koji je svedočio da je apelant pokazao na muslimansku kuću. Po našem mišljenju zaključci su donešeni na osnovu ove četiri grupe dokaza uz pomoć kojih je pokazala povezanost apelanta i grupe Milana Lukića. Mi smo u našem odgovoru opširno izneli našu argumentaciju kojom osporavamo ove iznešene argumente, tako da je danas mogu ukratko da iznesem naše primedbe. Kao prvo, u vezi sa detaljnim svedočenjem o grupi i njenim aktivnostima, apelant sada to želi da pokaže kao vrlo pozitivno, Vasiljevićevo detaljno svedočenje o grupi, i kaže da to treba shvatiti kao znak saradnje sa Sudom i da to ne treba interpretirati kao nešto protiv njega. Po našem mišljenju ničega nije bilo nerazumnog u nalazu Pretresnog veća u vezi njegovog detaljnog znanja, pogotovo detalja koje je dao o članovima i strukturi grupe, iz čega može da se zaključiti da je on vrlo dobro poznao tu grupu, i imao blizak odnos sa njom, mnogo više nego bilo koji običan stanovnik Višegrada. Gospodin Domazet je jutros kao razlog zašto drugi svedoci nisu svedočili o tim detaljima naveo da su oni bili uplašeni i da su imali drugih razloga da ne iznesu toliko informacija Sudu, dok je gospodin Vasiljević zaista želao Sudu da iznese što je više informacija mogao. Po našem mišljenju ova tvrdnja o drugim svedocima je potpuno spekulativna. Moguće da je gospodin Vasiljević mnogo toga rekao Sudu, i ono što je on rekao Sudu mnogo toga govori, i pokazuje da Pretresno veće nije bilo nerazumno kada se na te informacije oslonilo. Takođe, smatramo da nije bilo nerazumno za Pretresno veće da njegov prethodni odnos kumstva sa Milanom Lukićem i njegovo poznanstvo sa drugima muškarcima u grupi, tretira kao vrlo važno. Na osnovu toga Pretresno veće zaključuje o njegovom odnosu sa grupom Milana Lukića. Mnogo toga se čulo za vreme suđenja o odnosu kumstva i koliko je on vezan u srpskoj kulturi. Gospodin Vasiljević se složio sa tim da je imao blizak odnos sa Milanom Lukićem, to je izneo u intervjuu 16. novembra 2000. godine, na stranici 33. Kao što je to uradio na suđenju, sada u žalbi pokušava da umani značaj tog odnosa., govoreći o tome da je njegova porodica bila bliska sa Lukićevom, spominje veliku razliku u godinama i tako dalje. Sve je to Pretresno veće razmotrilo i ni iz čega ne proizilazi da je Pretresno veće tu bilo nerazumno. Takođe, smatramo da nije bilo nerazumno da Pretresno veće, uprkos suprotnim tvrdnjama gospodina Vasiljevića da je pokušao da izbegava Milana Lukića posle incidenta na reci Drini, razmatra činjenicu da je on bio Lukićev najbolji prijatelj i da je bio krsni kum njegovoj ćerki tri, četiri ili pet godina nakon tog incidenta, i da to mnogo govori o bliskom odnosu Vasiljevića i Lukića u relevantno vreme. Gospodin Domazet je jutros rekao da je ova činjenica u velikoj meri nanela štete u njegovoj odbrani, ali zapravo to je jedna grupa dokaza na osnovu kog je Pretresno veće donela svoj zaključak o njihovom odnosu. Takođe, u vezi sa ovim zaključkom, Pretresno veće je bilo veoma pažljivo u vezi sa tim kako da se služi sa ovim dokaznim materijalom u vezi sa odnosom sa Milanom Lukićem nakon 1992. godine. Pretresno veće je u paragrafu 75 reklo, citiram: "da je to podiglo sumnju bliskog odnosa sa Milanom Lukićem i sa njegovom grupom i tek onda zato što je on nastavio i dopustio odnos uprkos poznavanju veoma ozbiljnih kriminalnih aktivnosti

Milana Lukića". Drugim rečima, činjenica da on nije prekinuo odnos govori nešto o snazi koji je taj odnos ranije imao. I to nije nerazumno. Poslednje, pardon, treća grupa dokaza koju je apelant napao a koja je, po našem mišljenju, bila razumna i da je Pretresno veće to tako zaključilo, odnosi se na nalaze Pretresnog veća o pretrazi u Mušićima. Apelant nije pokazao da je bilo nerazumno to što je Pretresno veće pronašlo da je za vreme pretrage u muslimanskoj kući u Mušićima krajem maja Vasiljević naoružan automatskom puškom čuvao stražu dok su je Lukić i sedmorica, ili deseterica naoružanih muškaraca, pretraživali. Razlika koju je on istakao u žalbenom podnesku između svedočenja dva svedoka nije pokazala da je Pretresno veće napravilo grešku karakterišući ih kao verodostojne i pouzdane. Isto tako znamo da se Vasiljević na suđenju lično, u transkriptu na stranici 2060, složio da su oni bili prilično tačni u njihovim svedočenjima i da mu je bilo drago što nisu ni ulepšavali ni naglašavali njegovu ulogu u svemu tome. Jedva je iznenađujuće da sve bude korektno nakon što je 9 godina prošlo od događaja. I četvrta, najvažnija stvar, koja pokazuje da Pretresno veće nije pogrešilo je to što su se oba svedoka složila oko središnje stvari, a to je da je on stražario ispred kuće kako bi sprečio odlazak ovih ljudi. On kaže da je to samo utisak koji su svedoci stekli, a pitanje Tužilaštva je kako se može bilo kakva druga interpretacija izvesti pred ovakvim svedočenjem. Ovog jutra gospodin Domazet je takođe izjavio u svojoj argumentaciji da najbitnija karakteristika u vezi sa tim zašto apelant nije mogao da bude informant grupe to što je znao da su svedoci VG-59 i njegov brat rezervni policajci a da to nije rekao Lukiću. Časni Sude, postoji možda puno razloga zašto tom prilikom on to nije rekao Lukiću o ovoj porodici, on i njegova žena su išli u školu sa VG-59 i 55, a i sam je rekao da ga je bilo vrlo sramota što je bio tamo. Dakle, iako može da bude puno razloga što nije rekao ništa o toj porodici to ne pokazuje da nije bio informant grupe o drugim situacijama, o drugim ljudima. I na kraju, poslednji blok dokaza na koji se Pretresno veće oslanjalo kako bi ustanovilo odnos sa grupom Milana Lukića bio je razgovor između Vasiljevića i Milana Lukića koji je slučajno čuo VG-14 kada se auto zaustavio u blizini reke Drine. Mi tvrdimo da Pretresno veće nije pogrešilo kada tvrdi da je on bio redovni izvor informacija da bi pomogao toj grupi da locira Muslimane u Višegradu, i to na osnovu njegovog komentara Milanu Lukiću, kada su stigli na reku Drinu, da je "ta kuća je muslimanska kuća", pogotovo kada se uzme u obzir kada je ovo izrečeno, i kontekst u kome je izrečeno, i njegov blizak odnos sa Milanom Lukićem. Da bih zaključila u vezi sa ovim, mi smatramo da apelant nije dokazao da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo o njegovom odnosu sa Milanom Lukićem, i tražimo da se ova osnova odbaci. Sada bih se vratila na osnov 3, u kom on osporava nalaze u vezi sa elementima članova 3 i 5. Jutros je apelant bio vrlo karatak u vezi sa ovim, tako da su mnogi argumenti za osnovu 3 uplateni u osnov 2, pa ću ja samo kratko da se osvrnem na ovu osnovu, i posebno ću se usredsrediti na neka pitanja, tačnije, na pitanja koja je Predsednik Veća izneo u svom uvodnom govoru jutros, koja se tiču raznih grešaka koja je Odbrana počinila u svom podnesku. Mi ovde imamo tri linije argumentacije. Prvo, on osporava neke činjenične nalaze Pretresnog veća, u paragrafima 46 i 48, koje

se tiču njegovog odnosa sa Milanom Lukićem i muškarcima iz njegove grupe, i pogotovo njegove upućenosti u njihove kriminalne aktivnosti u vreme incidenta na reci Drini, kao i njegove uloge u pretrazi u Mušićima. Pošto se mnoge ove osnove preklapaju u osnovi 2 žalbe, o tome mogu samo nešto kratko da kažem jer sam o tome već govorila kada sam pričala o osnovi 2 za žalbu. Druga linija argumentacije koje čine osnovu 3 žalbe je sledeća: u žalbenom podnesku apelant kaže da je on sporio neke od nalaza Pretresnog veća, pogotovo one koji se odnose na šire i sistematske napade na civilno stanovništvo Višegrada. Konačno, on osporava zaključke Pretresnog veća na osnovu članova 3 i 5, da je postojao potreban *nexus* ili veza sa oružanim sukobom i široko rasprostranjenim napadom na civilno stanovništvo za osudu pod članovima 3 i 5. Ja ću se kratko pozabaviti njima tim redom. Već sam rekla da Pretresno veće nije nerazumno postupilo kada je zaključilo da je Vasiljević dobro poznao Lukića. Mi tvrdimo da on ne može da pokaže nerazumnost zaključaka Pretresnog veća da je on poznao i druge ljude koji su bili povezani sa Milanom Lukićem. Časni Sude, pozivam vas da pogledate transkripte od 1985 do 1998 stranice. Iz njegovog svedočenja pred Sudom jasno se vidi da je pre 1992. godine on znao sve muškarce iz grupe, osim VGD-4 koga je upoznao kada je grupa došla u grad 1992. godine. On neke ljude imenuje, a svi su oni iz Višegrada, VGD-3, 5, 6, 7, 8 i 9. On pominje da je bio kum VGD-10, da je čak bio i dalji rođak VGD-5 i 6, i tako dalje. U svetlu ovih solidnih dokaza mi tvrdimo da tu nema nikakve greške. On, takođe, jutros navodi da je Pretresno veće pogrešilo u paragrafu 46, kada tvrdi da je Vasiljević znao da se Milan Lukić i njegova grupa počinili ozbiljne kriminalne zločine. Vratću se na ovo nešto kasnije, jer se to ponovo pominje kada budemo govorili o osnovi 1, incidentu na reci Drini, i povezano je sa nalazom da je 7. juna 1992. godine Vasiljević po izlasku iz hotela znao da će sedmorica Muslimana biti izvedeni i ubijeni. No, u osnovi 3 žalbe relevantno je pitanje da li je za njegova dela postojala potrebna veza sa delima koja navodi član 3, i da li je to bio deo šireg napada kako navodi član 5 Statuta Međunarodnog suda. Sad, on je jutros rekao, odnosno naglasio, da apelant, za vreme incidenta na reci Drini, nije znao da je Milan Lukić već počinio zločine i da je za to saznao tek kasnije. Mi se slažemo da je 7. jun 1992. godine zaista relevantno vreme za procenu saznanja o tome, dakle, da se uspostavi svest za širi kontekst njegovih dela, ali mi smatramo da Pretresno veće nije nerazumno postupilo kada je ustanovilo da je on do momenta kada je učestvovao u događajima na Drini već znao za zločine koje su počinili Milan Lukić i njegova grupa. Molim vas da pogledate stranice transkripta od 1979. do 1998. godine. Ukratko, on je bio prisutan, i video je šta su Milan Lukić i neki od njegovih ljudi uradili u Mušićima, nedelju dana pre incidenta. Drugo, njemu je Stanko Pecikoza rekao za ozbiljne kriminalne aktivnosti Milana Lukića dok su bili na putu ka hotelu, u kolima, i to samo pola sata pre nego što se on pridružio Lukiću i dvojici drugih muškaraca, kada su uz pretnju oružjem sedmorica Muslimana odveli na obalu Drine. S tim u vezi imamo transkript, stranica 2015 i molim vas da pogledate dokazni predmet 15-1, stranica 87, koji je ustvari intervju sa njim oko ovog incidenta.

Pretresno veće na osnovu ovih dokaza nije počinilo grešku kada je zaključilo da je do 7. juna Vasiljević znao za ozbiljne zločine koje su počinili Milan Lukić i njegova grupa. Što se tiče njegovih argumanata kojima osporava nalaze Pretresnog veća o zlostavljanju nesrba u Višegradu, ja neću o tome dugo govoriti jer ni argumentacija jutros oko toga nije bila predugačka, i moram da kažem da to nije ni bio predmet njegove žalbe i da nikada nije tražio da doda ovaj element u svoju žalbu. Mislim da može da se kaže da bi bilo dobro da se *in limine* odbace ovi argumenti. Ali, čak iako bih govorila o tim argumentima koje on iznosi protiv nalaza Pretresnog veća, o širokom i sistematskom napadu na nesrpsko stanovništvo Višegrada, mi smatramo da njegovi argumenmti nisu ustanovili da je Pretresno veće postupilo nerazumno, na osnovu dokaznog materijala, kada je ustanovilo da je postojao napad i da je došlo do zlostavljanja ne- Srpskog, muslimanskog stanovništva Višegrada. Pa od vas zahtevamo da ove argumente odbacite. I poslednja linija argumenata koje iznosi apelant u vezi sa članovima 3 i 5 Statuta, tiču se nalaza Pretresnog veća da su njegova dela bila povezana sa oružanim sukobom i široko rasprostranjenim napadom. I ponovo, jutros nije zašao u detalje u vezi sa tim. Ukratko, mogu samo da kažem kakav je naš odgovor na to: apelant nije utvrdio da je Pretresno veće nerazumno zaključilo na osnovu članova 3 i 5 da su njegova dela bila u uskoj vezi sa oružanim sukobom. Istina, u ovom smislu nije bilo nerazumno da se Pretresno veće osloni na svoje ranije nalaze u vezi sa njegovim odnosom sa grupom Milana Lukića, kako bi pokazalo njegovu vezu sa pripadnicima srpskih paravojnih grupa i dalo relevantni materijal za njegova dela, i kako bi na kraju reklo da su ta dela počinjena u toku oružanih sukoba. Slično, apelant nije pokazao da je Pretresno veće nerazumno postupilo kada je po članu 5 pronašlo da su njegova dela deo širokog i sistematskog napada na civilno stanovništvo Višegrada i da je on znao za napad i da su njegova dela činila deo svega toga. Na suđenju se on složio da je znao za zločine i zlostavljanja muslimanskog stanovništva Višegrada. Potvrdio je da je bio prisutan nedelju dana ranije, u Mušićima i da mu je Stanko, za vreme vožnje do hotela "Vilina vlas", rekao za Lukićevo učestvovanje u nekim vrlo ozbiljnim zločinima. Časni Sude, mi smatramo da nalazi Pretresnog veća na osnovu članova 3 i 5 Statuta, da su njegova dela bila blisko povezana sa oružanim sukobima i da čine deo konteksta napada na civilno stanovništvo i da je imao znanja, ne mogu da se smatraju nerazumnim i zato od vas tražimo da odbacite ovaj osnov žalbe. Sada bih se vratila na temelj predmeta, odnosno na incident kod reke Drine. U svom prvom osnovu žalbe on osporava činjenične nalaze Pretresnog veća o incidentu na reci Drini. I ja ću govoriti o tome. U žalbenim osnovama 4 i 5 on osporava pravne nalaze Pretresnog veća u vezi sa ubistvom i nehumanim delima i, kao što sam već rekla, gospođa Džarvis će se baviti pitanjem progona i nalazima Pretresnog veća u vezi sa incidentom na reci Drini. Kao prvo, njegovi argumenti su zaključci za koje on kaže da je Pretresno veće trebalo da stvori na osnovu dokaza a ne da ni jedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao da dođe do takvih zaključaka o njegovom učestvovanju u tom incidentu. Pošto, po našem mišljenju, on nije ispunio standard ispitivanja tih činjeničnih

grešaka, mi smatramo da to treba izbaciti. On je izneo četiri glavna argumenta: prvo, Pretresno veće je zaključilo da je on bio naoružan; drugo, Pretresno veće je donelo zaključak o nekim diskrepancijama između svedoka VG-14 i 32; treće Pretresno veće je donelo nalaz u vezi sa Vasiljevićevom *mens rea*; četvrto, nalaz Pretresnog veća u vezi sa svedokom VG-79 iz koga sledi da se on zaustavio nekih 10 do 15 metara dalje od mesta kod reke. Kao prvo, nalaz da je Vasiljević bio naoružan. Po našem mišljenju, Pretresno veće nije bilo nerazumno kada je utvrdilo, na temelju svedočenja VG-14 i 32, da je Vasiljević imao automatsko oružje i u hotelu i kod reke Drine. Jutros je on istakao nesaglasnost između svedočenja svedoka VG-14 i 32, naročito što je VG-14 video Vasiljevića sa automatskim oružjem u hodniku hotela, dok VG-32 kaže da je samo video Vasiljevića sa oružjem tek nakon izlaska svog iz hotela, nakon ulaska u automobil kada se okrenuo ka hotelu i video Vasiljevića kako silazi niz stepenice sa oružjem. Takođe se ističe da je VG-32 tu pušku u prethodnom svedočenju nazvao poluautomatskom puškom. Gospodin Domazet je jutros rekao da je nemoguće da jedan svedok primeti pušku a da je drugi ne primeti, i rekao je da neslaganje svedoka oko oružja, da li je Vasiljević imao oružje u hodniku ili ne, kao i njihovo svedočenje oko toga da li su čuli tri pucnja kod reke Drine, pokazuje da su oni, mislim da je tako rekao, bili motivisani da daju lažne odgovore, da su pokušavali da učvrte dokaze protiv Vasiljevića i da su izmislili da su videli Vasiljevića sa puškom i u hotelu i kod reke Drine. To je potpuno spekulativno. Nalaz da je bio naoružan kada je napustio hotel i kod reke nije nerazuman. Svedočenje VG-14 koji nije video da Vasiljević ima pušku u hotelu nema nikakve konsekvencnosti, naročito pošto je VG-14 opisao da je Vasiljević imao pušku odmah do sebe, i pri tom rukom pokazao na desnu stranu tela. Pozivam veće da pogleda stranicu 457 transkripta, kao i video snimak svedokovog svedočenja od 13. septembra 2000. godine. Kritično je to što su njega oba svedoka videla sa oružjem u trenutku kada je napuštao hotel. Takođe bih da kažem nešto i o njegovoj tvrdnji da nije verovatno da je on u toj situaciji imao pušku pošto ga svedoci nisu videli sa oružjem u nekim drugim situacijama tokom juna meseca. On je danas rekao da je van razumne sumnje da on nije nazad dobio svoju pušku nakon što je uhapšen tokom kratkog razdoblja, od 29. maja do 1. juna. Po našem mišljenju, čak iako je predao pušku kada je bio uhapšen krajem maja na tri dana, potpuno je moguće da ju je dobio nazad kada je pušten. U vezi sa tim imamo samo ono što nam on kaže. Nije ni tačno reći da on ne bi dobio svoju pušku zato što više nije bio pripadnik TO, jer kada pogledamo transkript u unakrsnom ispitivanju koje je vodio gospodin Grum bilo je jasno da je on dobio jednu vrstu uslovne kazne nakon puštanja iz zatvora. On je obavljao jedan drugi oblik posla koji takođe spada pod teritorijalnu odbranu. Moguće da je tu pušku dobio iz celog niza izvora, tako da njegova argumentacija ne pokazuje da je Pretresno veće bilo nerazumno kada je donelo zaključak da je on imao oružje u hotelu i za vreme incidenta kod reke Drine, na temelju dokaza svedočenja ova dva svedoka. U pogledu ovih nesuglasica koje je on jutros naglasio, između svedoka VG-14 i 32, planiram samo da razmotrim jednu od njih, zato što smo se drugima već bavili, a to je ona po kojoj se VG32 ne seća da je

gospodin Vasiljević bilo šta rekao dok su ljudi išli od kola do reke i molili za svoje živote, niti kada su došli do obale reke, kada su poređani uz obalu; dok sa druge strane VG-14 kaže da je čuo nekoliko sekundi pre pucanja da je Meho Džafić molio Vasiljevića da ne upuca njegovog starog kolegu, i da je Vasiljević odgovorio da ga ne poznaje. Po našem mišljenju to navodno neslaganje ne pokazuje da Pretresno veće bilo nerazumno kada se oslonilo na svedočenje ova dva svedoka u vezi sa ulogom Vasiljevića u ovom incidentu. Zapravo je čudo da, u trenutku kada su oni verovali da će biti ubijeni, se sećaju tih momenata i stoga sasvim sigurno ne proizilazi da je VG-14 lagao. Sada bih se vratila na vrlo bitno pitanje u ovom Predmetu, a to je nalaz Pretresnog veća o Vasiljevićevoj *mens rea* i bavila bih se posebno argumentacijom koju je on jutros naveo povodom toga. Po našem mišljenju, Pretresno veće nije bilo nerazumno kada je došlo do nalaza u paragrafu 105, na osnovu svih okolnosti i svih činjenica da je Vasiljević, kada su napustili hotel, znao da ti muškarci neće biti razmenjeni već ubijenti. Dokazi za to su sledeći: na osnovu njegovog odnosa sa Milanom Lukićem i drugim muškarcima iz grupe, do tada je on već znao da su oni umešani u neke ozbiljne kriminalne aktivnosti. On je lično učestvovao sa Lukićem i njegovim ljudima u pretresu kuće u Mušićima, nedelju dana pre. I na putu do hotela "Vilina vlas", Stanko Pecikoza mu je u kolima rekao da je Lukić izveo ljude iz Stankove fabrike i zlostavljao ih, ako i iz fabrike "Varda", i da ih je ubio. Zaista, zato je Stanko i tražio Lukića, po Vasiljeviću, da bi razgovarao sa njim o ozbiljnim kriminalnim aktivnostima u koje je bio umešan. Pozivam časni Sud da pogledate transkript, od stranice 2103 do 2105, i intervju, dokazni predmet 15-1, stranica 87, radi ovog razgovora koji je Stanko imao, informacije koje je Stanko rekao Vasiljeviću. Postoji još jedna činjenica do koje je došlo Pretresno veće, koja potvrđuje znanje Vasiljevića, u trenutku kada je napuštao hotel, u vezi sa sudbinom tih ljudi, a to je sledeće: nije osporavano da je Lukić, dok je vozio automobil od hotela, skrenuo prema mestu Sase, i da je skrenuo sa puta i zaustavio auto. Pretresno veće je prihvatilo na temelju svedočenja VG-14 da se auto zaustavio, i da je razgovor između Vasiljevića i Lukića tekao ovako: Vasiljević je pokazao prema jednoj muslimanskoj kući i rekao: "to je muslimanska kuća". Jutros je gospodin Domazet potvrdio, a to se može videti u transkriptu suđenja, da apelant nije progovorio ni reč u hotelu "Vilina vlas", a ni, kako on tvrdi, tokom čitavog incidenta. Dakle, nije ništa rečeno osim: "to je muslimanska kuća". Po našem mišljenju, ovaj komentar, koji je Pretresno veće prihvatilo da je Vasiljević rekao, potvrđuje nalaz Pretresnog veća da je još u hotelu Vasiljević znao šta će se dogoditi ovim ljudima. Iako je on u svom svedočenju rekao da je mislio da će doći do razmene kada su otišli iz hotela i da će pomoći Mehi. Tu njegova priča nije potpuno jasna. Prvenstveno je bilo reči da će on pomoći u razmeni. Vasiljevićev komentar sa tim u vezi, u trenutku zaustavljanja automobila kod reke Drine je komentar nekoga ko nije imao potrebu da pita šta će se dešavati, zašto nisu išli u razmenu. Zašto? Zato što je već u hotelu znao šta je plan i koja je sudbina tih ljudi. Da bismo pojasnili nešto što su danas pomenuli i jedan i drugi advokat Odbrane, teza je bila sledeća: da je pogrešno shvaćen sadržaj razgovora

između njega i Stanka, jer se incident u fabrici "Varda" još nije ni dogodio i mi to želimo da objasnimo. Postojao je incident 10. juna kada je Lukić izveo ljude iz fabrike i ubio ih ali se taj incident tada još nije dogodio; ali, kao što može da se vidi iz paragrafa 105, Lukić je u više navrata izvodio ljude iz fabrike "Varda" i zlostavljao ih ili ubijao. Po našem mišljenju, Pretresno veće nije bilo nerazumno kada je donelo svoj nalaz o tome da je Vasiljević znao šta će se dogoditi u trenutku kada je odlazio iz hotela. Međutim, čak iako je Pretresno veće pogrešilo u tom svom nalazu, ono što je jasno je da je, u trenutku kada je auto zaustavljen i kada je ljudima naređeno da krenu ka obali reke Drine, Vasiljević znao da će oni biti ubijeni. U to nema sumnje. To je i sam rekao. I hajde da vidimo šta je onda uradio. To se odnosi na pitanje koje je postavio sudija Šahabudin. Nije tu reč samo o samoj prisutnosti, kao što je rekla Odbrana, ono što je on uradio je da je pod puškom sproveo sedam Muslimana, i to hodajući oko 100 metara preko polja krompira, to nije bio jednostavan hod. Neka tri, četiri minuta oni su hodali do mesta gde su se nalazile vrbe. Svo to vreme puške su bile uperene u tu sedmoricu, one su bile otkočene i time su sprečavale ljude da pobegnu. On i drugi muškarci su tada prošli kroz to lišće vrba, dok nisu došli do usamljenog mesta koje je bilo udaljeno od puta i gde je trebalo da se izvrši pogubljenje. Sedmorica muškaraca postrojani su uz obalu reke i trojica su stali iza te sedmorice. Nakon kraćeg razgovora počelo je pucanje. Petorica su ubijeni, a dvojica su preživeli. Po našem mišljenju, iz ovih dokaza može da se izvede samo jedan logičan zaključak a to je da je on imao nameru da liši života te muškarce. Što se tiče drugog argumenta koji smo čuli od Odbrane, da on nije mogao da utiče na Lukića i da ga zaustavi u nameri, ja bih morala da naglasim da Pretresno veće nije prihvatilo njegovo svedočenje sa tim u vezi, i pitanje za Pretresno veće, ako pogledate paragraf 107, je da nije važno da li je on mogao ili nije mogao da zaustavi Lukića, jer on ne objašnjava njegovo znatno učestvovanje u tom poduhvatu, odnosno sprovođenju ljudi do reke kako bi se oni tu ubili. I sada ću se vratiti na poslednji argument osnovne 1 incidenta na reci Drini, a to je da je način tretiranja svedočenja VG-79 od strane Pretresnog veća. U žalbenom podnesku kaže da je ovde rečeno da se on zaustavio 10 do 15 metara od reke. On argumentuje da je Pretresno veće pogrešilo što je prema svedočenju VG-79 postupilo kao prema nekonzistentnom u odnosu na VG-14 i 32, i da je, umesto toga, to trebalo videti kao svedočenje u prilog njegove odbrane, odnosno, kada je grupa stigla do mesta pogubljenja, a to je ovo mesto između reke i vrba, da je on otišao malo dalje, među drveće koje je bilo udaljeno 10 do 15 metara od tog mesta. Mi smatramo da Pretresno veće nije pogrešilo u načinu na koji je postupalo prema svedočenju VG-79. Treba imati na umu da je VG-79 u tom trenutku bio sa druge strane reke, na jednom brdu, otprilike 400-500 metara udaljen, i ceo incident je posmatrao kroz dvogled koji je dalio sa svojim prijateljem. On je video sedam civila, muškaraca, dvojicu od njih je poznavao, bili prijatelji, kako su sprovedeni od automobila, a sprovodila su ih trojica, na trenutke četvorica muškaraca u uniformama. Sa mesta sa kog je on posmatrao, video je kako su sedmoricu postrojili na obalu reke, a trojica su stala iza njih i pucala u njih. Kao što je gospodin Domazet

rekao, kada je u unakrsnom ispitivanju upitan zašto nije nacrtao četvrtu osobu u svom crtežu, D1, on je rekao: "ta četvrta osoba nalazila se među drvećem, i mi nismo mogli dobro da vidimo iz tog ugla, i budući da je stajao sa leve strane bio je delimično pokriven drvećem". Ako sam ja dobro shvatila apelantovu argumentaciju, on kaže da VG 79 i njegov crtež, D1, pokazuju da se četvrti čovek, za koga se pretpostavlja da je bio Vasiljević, zaustavio 10 do 15 metara od reke, među drvećem. Po našem mišljenju, njegova argumentacija, pogotovo u vezi udaljenosti, ne odgovara u potpunosti svedočenju. Prvo, VG7-9, niti u svom svedočenju, niti u crtežu, nije dao informacije o udaljenosti. Ako pogledate crtež videćete da tu nema prave razmere, jer stvari nisu stavljene u prave razmere. Međutim, ono što je on rekao je da je sedam civila muškaraca postavljeno uz reku i da im se pucalo u leđa. Ali iz njegovog ugla i udaljenosti on nije mogao da proceni koliko su daleko stajali ljudi koji su pucali od civila. Drugo, veoma bitno, on kaže da iz svog položaja, a to je brdo preko reke, on gleda dole i iz ugla, njegov pogled na četvrtog čoveka ometa drveće. Važno je da vidimo šta kaže VG-79 i na koji se način to odnosi prema onome što kažu VG-14 i 32. Mi smatramo da Pretresno veće nije pogrešilo kada je zaključilo da je svedočenje VG-79 u skladu sa svedočenjem VG-14 i 32. Setite se da je VG-32 procenio udaljenost između vrba i položaja uz reku kao razdaljinu od 7 do 8, najviše 10 metara. On kaže da je te korake prošao misleći da su poslednji koraci njegovog života. VG-14 je procenio da su muškarci koji su pucali stajali pet do šest metara udaljeni od muškaraca uz obalu. Dakle, čak iako je Vasiljević delimično bio sakriven od pogleda VG-79 tim drvećem, Vasiljević nije mogao da bude udaljeniji nekoliko metara od drugih koji su pucali. S' obzirom na to, nije bilo nerazumno kada je Pretresno veće donelo nalaz da je Vasiljević stajao sa drugim muškarcima kada su pucali. U svakom slučaju to ni na koji način ne dokazuje da je on u bilo kom trenutku pokušao da se isključi iz celog tog procesa, i da nije želeo da učestvuje. U zaključku po osnovi 1, incidenta na reci Drini, mi smatramo da nikakve greške u činjenicama nisu ustanovljene i smatramo da treba da odbacite ovu osnovu. Konačno, govorila bih o osnovama 4 i 5 za žalbu, uglavnom zato što je apelenat to isto uradio u svojoj argumenataciji, argumenatacija o nečovečnim delima. Govorimo o ubistvima. Na početku moram da kažem da se ja bavim činjeničnim nalazima Pretresnog veća i uopšteno govoreći o primeni prava koje je Pretresno veće učinilo u vezi sa ubistvima, nečovečnim delima i udruženom zločinačkom poduhvatu. Koleginica Džarvis će konkretnije govoriti o pravnim greškama koje je spomenuo apelant, a pogotovo jutros gospodin Knups. Dakle, u vezi sa osnovama 4 i 5 za žalbu. Mi smatramo da apelant nije ustanovio da je Pretresno veće pogrešilo u nalazu da je jedini zaključak, koji je mogao da se izvede, taj da je nameravao da ubije sedmoricu ljudi i da je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se ti ljudi liše života, deleći nameru o njihovom ubistvu. Tu postoje dva glavna argumenta: prvo, on osporava nalaz Pretresnog veća u vezi sa postojanjem onoga što oni nazivaju dogovor, koji je ustvari sporazum između Lukića, Vasiljevića i dvojice drugih muškaraca da se ti ljudi liše života; drugo, njegov glavni argument je da je Pretresno veće netačno ustanovilo da je

jedini razuman zaključak, koji stoji na raspolaganju na osnovu dokaza, da je on svojim delima nameravao da se ta sedmorica Muslimana liše života. Dakle, prvo da razmotrimo dogovor, koji zapravo čini sporazum. Ako ja dobro razumem argumenatciju, izgleda da oni pretpostavljaju da sporazum u svrhu udruženog zločinačkog poduhvata ne može da se pojavi vanvremeno, odnosno, da mora da postoji neka vrsta verbalnog, odnosno otvorenog dogovora. Gospođa Džarvis će se konkretnije baviti pravnom argumentacijom, ali ukratko, sudska praksa Međunarodnog Suda ne zahteva preformulisani dogovor, niti izričite reči da bi se ustanovilo da postoji sporazum za počinjenje udruženog zločinačkog poduhvata. Ukratko govoreći o njegovoj argumenatciji od jutros, dok su ljudi bili zatvoreni u hodniku hotela, Lukić je tražio ključeve, i on kaže da ovo dokazuje da je Lukić planirao da zatvori te muškarce u sobu i da kasnije nije bilo vremena da se formira dogovor. I ja bih istakla dve važne stvari u vezi sa ovim: prvo, dokazi o Lukićevom traženju ključeva su dvosmisleni; to ne dokazuje da je Lukić njih hteo da zatvori u hotelu. Zaista, VG-32 se seća da je Lukić pitao za neke ključeve i da ih je tražio i da je onda poput oluje izleteo napolje i rekao "u redu, vraćamo se". Ali, VG-14 kaže da je Lukić pronašao neke ključeve i da je pokušao, ali bez uspeha, da uđe u direktorovu kancelariju, tako da ovo ne može da dokaže šta je zapravo Lukić imao na umu. Najvažnija stvar je da, čak iako je Lukićev izvorni plan bio da ih zatvori u neku sobu, jasno je da se taj plan promenio. Mi smatramo da Pretresno veće nije pogrešilo kada je zaključilo iz svih ostalih dokaza, da u trenutku odlaska iz hotela, Lukić, Vasiljević i druga dva muškarca su se razumeli i dogovorili oko toga šta će uraditi sa ovim ljudima. U svakom slučaju, kao što sam već objasnila u osnovi 1 žalbe, nema nikakve sumnje, u najmanju ruku u vreme kada je ljudima naređeno da izađu iz kola i postroje se na obali reke ispred njih četvorice, da se taj dogovor u potpunosti konsolidovao. On navodi da, u slučaju da je postojao dogovor između Lukića i Vasiljevića pre nego što su ušli u kola ili za vreme vožnje, da bi u tom slučaju jedan od dva svedoka sigurno to čuo. Opet, ja opet ističem da se sporazum ne mora glasno iskazati, i činjenica da nije bilo razgovora u automobilu, ili prilikom zaustavljanja, sugerise da su već svi znali šta će se dogoditi. Drugi i poslednji, glavni argumenmt u osnovi 4 žalbe, navodi da je Pretresno veće nerazumno postupilo kada je zaključilo da je njegova namera bila da ubije i bude deo zajedničkog zločinačkog poduhvata da se neko liši života. Po našem mišljenju Pretresno veće nije pogrešilo govoreći o Vasiljevićevom učestvovanju kao signalu njegove namere da bude deo zločinačkog poduhvata da se izvrši ubistvo. Ponovo moram da naglasim, i povezano je sa pitanjem koje je njegova Visost, sudija Meron, postavio jutros Odbrani, tri glavna čina participacije ovde po kojima on postupa, što nije, kako apelant kaže, puka prisutnost. Prvo, sprečavanje sedmorice Muslimana da pobegnu dok su bili u hotelu "Vilina vlas"; drugo, pratnja tih ljudi do obale reke uz upereno oružje kako ne bi pobjegli; treće, stajanje iza sedmorice Muslimana, koji su bili postrojani uz obalu reke, sa puškom u ruci zajedno sa još trojicom počinitelja malo pre nego što je počela pucnjava. Kada govorimo prvo o onome što se događalo u hotelu "Vilina vlas", kako smo napisali u našem odgovoru

na podnesak, tačno je da ni jedan svedok nije rekao da je Vasiljević uperio oružje u njih. U tom smislu smo se složili da je nalaz u paragrafu 209, da je on uperio pušku, netačan. Setićete se da se svedok 32 setio da je jedan drugi čovek ustvari uperio pučku u njega u hodniku hotela. A svedok 14 je jednostavno rekao da je Vasiljević imao pušku. Po našem mišljenju, ova greška zapravo nema nikakve posledice i nikako ne dovodi do ispunjenja pravde. Zašto? Zato što je srž nalaza Pretresnog veća da njegovo prisustvo u hotelu, sa oružjem u ruci, utiče na sprečavanje sedmorice Muslimana da pobegnu iz hotela, i u kontekstu ovoga ne može biti greške u nalazu Pretresnog veća. Kada govorimo o drugom delu učestvovanja, dakle pratnja tih ljudi do obale reke i uperivanje oružja u njih kako bi se onemogućio njihov beg, Pretresno veće nije bilo nerazumno kada je ovo protumačilo kao vrlo značajan čin pomaganja zločinačkog poduhvatu. Uprkos nekim malom razlikama između izjava svedoka VG-14 i VG-32 u vezi sa formacijom te grupe, da li su bili u koloni ili su bili razbijeni dok su išli prema reci, oba svedoka jasno govore o njegovoj ulozi tog dana. Vasiljević, zajedno sa Lukićem i drugom dvojicom je uz pretnju oružjem odveo sedmorice ljudi do mesta pogubljenja i na taj način ih sprečio da pobegnu. Dakle, kada govorimo o argumenatciji od jutros, da su Lukić i ova druga dvojica to već radili i da on zato nije ni bio potreban, mi smatramo da je ovakva tvrdnja neodrživa i moramo stalno da imamo na umu da je ovo bila grupa sedmorice muškaraca koju su četvorica muškaraca dovela na mesto pogubljenja na reci. I na kraju, činjenica da je stajao iza sedmorice Muslimana koji su bili poređani, da je imao pušku i da je stajao sa još trojicom počinioca kratko pre početka pucnjave. Mi smatramo da Pretresno veće nije nerazumno postupilo ako ovo stajanje sa drugima sa puškom u ruci, malo pre početka pucnjave, smatra značajnim činom pomaganja u udruženom zločinačkom poduhvatu da se ti ljudi liše života. Dakle, sažeto rečeno, mi smatramo da nije bilo nerazumno da se ustanovi da je on učestvovao u ovom zajedničkom zločinačkom poduhvatu i to tako što je pomagao trojici drugih počinitelja da izvrše dogovoreno delo. Rekla bih da je on ustvari olakšao počinjenje krivičnog dela toj trojici. Vratimo se na njegovu argumenatciju o tome da ta trojica ranije nisu zahtevala njegovu pomoć, prilikom hapšenja tih ljudi ili dovođenja u hotel, ili u dovođenju tih ljudi na reku. Prvo, kao što sam i ranije rekla, ovo je teško da se prihvati, zato mi govorimo o četvorici ljudi koji odvore sedmorice na mesto pogubljenja. Mi smatramo da se tu ne radi o tome da li je neko trebao Vasiljevićevu pomoć, u smislu da on bude sastavni deo i da bude apsolutno vitalna komponenta, već se radi o tome da je on svojom voljom izvršio tako značajna dela pomoći. Drugim rečima, on je podržao taj plan. Ja ne moram da vas podsećam da za udruženi zajednički poduhvat učesnik ne mora da ima integralnu ulogu sve dok doprinosi udruženom zločinačkom poduhvatu, a ovde imamo ne samo doprinos već imamo značajni doprinos. Kao apelant on mora da pokaže da ni jedno razumno Pretresno veće nije moglo da zaključi, na osnovu ovih činjenica, da je on delio nameru udruženog zločinačkog poduhvata da se ova lica liše života, odnosno da je postojao na raspolaganju ovaj drugi zaključak. On to nije učinio. Mi smatramo da je jedini razuman zaključak koji stoji na raspolaganju taj da je

on svojim delima nameravao da se ta sedmorica Muslimana liši života. Jutros je gospodin Knups, u ime apelanta, rekao da je ovo donekle nedosledno sa nalazima u paragrafu 75, gde je Pretresno veće zaključilo da njegova veza sa grupom Milana Lukića nije bila dovoljna da bi se ustanovilo da je on sa njima delio opšte ubilačke namere. To je sasvim tačno. Ali kada govorimo o dokaznom materijalu u vezi sa ovim zločinom, za taj dan i šta je on tad učinio, Pretresno veće je ustanovilo da je on sa tom grupom delio namere da se ti ljudi ubiju. Uzevši u obzir dokaze koji stoje pred većem nije bilo nerazumno zaključiti tako. Isto tako veće nije bilo nerazumno što ga je klasifikovalo kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu a ne samo kao nekoga ko je pomagao I podstrekivao. O tome neću detaljno govoriti jer će se gospođa Džarvis preciznije baviti time. Ukratko, njegova dela mogu da govore samo o tome da je on imao i delio nameru da se ova lica liše života i to ne samo kao neko ko poznaje i ko samo pomaže, ne radi se samo o moralnoj podršci, pukoj prisutnosti osobe. Ako sve to uzmemo u obzir, časni Sude, osnov 4 treba da bude odbačen. Konačno, a i ranije sam već pomenuo, pošto se njegovi argumenti za osnov 5, nehumana dela počinjena nad preživelim, VG-14 i 32, naslanjaju i preklapaju na osnov 4 mi takođe zahtevamo da i osnov 5 žalbe bude odbačen. Ja sam završila sa svojim izlaganjem od prve do pete osnove, a sada vam stojim na raspolaganju ako imate neka pitanja, naravno, sada ili kasnije.

SUDIJA MERON: Gospođa Brejdi, hvala vam na vašoj argumentaciji. Nisam siguran da ste u potpunosti odgovorili na argumentaciju Odbrane u vezi sa očiglednom kontradikcijom u vezi sa datumima 7. i 10. jun, a to je stvar velike važnosti, pa ću rekapitulirati kako stojimo u ovom pogledu. Apenat, gospodin Vasiljević, kao što znate, spori zaključak Pretresnog veća u kome se kaže da je optuženi, kada je napustio hotel "Vilila vlas", znao da ti muškarci neće biti razmenjeni već ubijeni. Sad, koja je činjenična premisa ovog zaključka? Pretresno veće je ustanovilo , ponovo ću pročitati, da "7. juna 1992. godine, za vreme vožnje od Višegrada do hotela 'Vilina vlas', su mu rekli da je Milan Lukić u više navrata izvodio muslimanske radnike iz fabrike 'Varda' u Višegradu kako bi ih zlostavljao ili ubijao". Apellant navodi da incident u fabrici 'Varda', u kome su ljudi ubijeni, nije mogao da bude tema razgovora 7. juna 1992. godine sa Stankom Pecikozom, čovekom koji ga je vozio do hotela "Vilina vlas", zato što se on odigrao tri dana kasnije, 10. juna 1992. godine, nakon incidenta na reci Drini. Ja pred sobom imam izmenjenu optužnicu na koju smo se pozivali jutros, tačke 8 i 9, o ubistvu nekoliko bosanskih Muslimana u fabrici "Varda", i datum, citiram: "na dan ili oko 10. juna 1992. godine", je datum koji se pominje. Dakle, postoji ta razlika, koja ima veze sa Vasiljevićevim znanjem o zločinima koje je počinio Milan Lukić pre incidenta na reci Drini. Bio bih vam zahvalan ako biste mogli da pomognete Sudu sa ovim u vezi.

TUŽILAC BREJDI: Da, časni Sude. U paragrafu 105 postoji beleška Pretresnog veća u kojoj se kaže da je Vasiljević imao razgovor sa Pecikozom pola sata ranije, u

kolima. Ja sam spomenula i druge činjenične nalaze Pretresnog veća, na koje je naravno Pretresno veće moglo da se oslanja. Ali dobro je što veće pominje samo Stanka Pecikozu. Kao prvo, htela bih da kažem da Pretresno veće ne mora da iznese svaki pojedini dokaz na kom temelji svoje nalaze i zato prihvatamo da je Pretresno veće pomenulo samo razgovor sa Pecikozom u prilog svog nalaza. Dokazi u vezi sa tim razgovor su vrlo jasni. Ja nemam nameru, obzirom da govorim već sat i 15, da čitam stranice transkripta ali ako pogledate razgovor i unakrsno ispitivanje koje je gospodin Grum vodio, koje počinje na stranici 2103 i ide do stranice 2015, vidi se da je Stanko njemu rekao kako se izvode i zlostavljaju radnici i iz njegove fabrike i iz fabrike "Varda". Ako pogledate poslednje pitanje gospodina Gruma koje mu je uputio: "Gospodine Vasiljeviću, da li vam je on rekao šta je Milan Lukić radio tim ljudima koje je izvodio sa tih različitih mesta?" on u odgovoru kaže: "On ih je ubijao, ne znam. Mislim da su pronašli telo mladog čoveka, Velagića, negde u blizini sela". Časni Sude, Tužilaštvo zna da se Lukić tereti za ovaj incident od 10. juna, ali to ne znači da nisu postojale i druge situacije kada je Lukić izvodio ljude iz fabrike "Varda" i drugih fabrika u Višegradu. Primetićete da ga nismo optužili za odvođenje ljudi, na primer, iz fabrike u kojoj je radio Stanko Pecikoza. On se u optužnici tereti za incident od 10. juna što ne znači da nije bilo i drugih incidenata. Mi smatramo da je Pretresno veće bilo i te kako razumno kada je, slušajući Vasiljevićevo slobodno svedočenje tokom suđenja, donelo zaključak da je on ispričao najbolje ono čega se seća da mu je Stanko ispričao, a to mu je Stanko upravo i rekao, da su se ljudi izvodili, zlostavljali a da je on znao i da su se neki ubijali. Hvala vam.

SUDIJA MERON: Hvala vama. Da li bi moje kolege imale neka pitanja u vezi sa ovim? Sudija Šomborg? Ne, kasnije. U redu, onda možemo da nastavimo sa gospodom Džarvis. Gospodo Džarvis.

TUŽILAC DŽARVIS: Hvala, časni Sude. U principu, argumenti koje iznosi Tužilaštvo u svojim šest osnova za žalbu odnose se na progon kao zločin protiv čovečnosti a drugi se odnose na njegovu individualnu odgovornost, odnosno, kako Pretresno veće, na osnovu izvedenih dokaza, može da zaključi da optužena osoba ima traženu *mens rea* za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu za progon. Naravno, parametri koji se ovde koriste biže korišćeni u mnogim žalbenim podnescima koji će se naći pred Žalbenim većem. Budući da nema priznanja, zaključci mogu da se izvode samo na osnovu okolnosti i taj princip se primenjuje bilo da se dokazuje postojanje namere, kao na primer za progon, ili za nešto drugo. Što se tiče toga, to ni na koji način ne umanjuje obavezu Tužilaštva da dokaže stanje svesti koje je potrebno za određeno krivično delo. Dakle, Tužilaštvo mora da se osloni na objektivne činjenice kako bi mogla da dokaže subjektivno stanje svesti optuženog. Kao što je sudija Šahabudin nedavno izjavio u *Presudi Krnojelac*, zadatak Tužilaštva je težak ali ne bi smeo da bude neizvodljiv. Kada se prepozna da je na Tužilaštvu težak teret Pretresno veće u ovoj presudi prihvata da kada Tužilaštvo do stanja svesti dolazi na

osnovu zaključaka, ti zaključci moraju da se temelje samo na dokazima. I u ovom Predmetu Pretresno veće je konstatovalo da je jedini razumni zaključak da je gospodin Vasiljević bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata zbog počinjenja progona. On sada snosi teret dokazivanja da je Pretresno veće pogrešilo i da je trebalo da donese neki drugi zaključak na osnovu tih dokaza. Pretresno veće je zaključilo da je gospodin Vasiljević bio odgovoran za progon i tu treba razmatrati tri činioca: prvo, zašto je tražena *mens rea* za progon; drugo, da li je apelant pokazao u svojim žalbenim podnescima da je Pretresno veće pogrešilo u svojim zaključcima da je on učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu zbog ubistva; treće, da li je apelant pokazao da je došlo do greške u zaključku Pretresnog veća kada je ono zaključilo da je postojala diskriminatorna namera. Argumenti koje je apelant izneo da bi pokazao da je Pretresno veće pogrešilo ...

SUDIJA MERON: Gospođo Džarvis, molim vas, usporite.

TUŽILAC DŽARVIS: Svakako, časni Sude. Izvinjavam se. Argumenti koje je apelant izneo kako bi pokazao da je Pretresno veće pogrešilo temelje se na pogrešnom čitanju Presude, u suprotnosti su sa postojećom jurisprudencijom, ili se jednostavno radi o temeljima koji su neodrživi. Da se vratim glavnom pitanju: zašto je tražena *mens rea* za učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu radi progona? Činjenice u ovom Predmetu, kao što je to već spomenuto u žalbenoj Presudi u *Predmetu Tadić*, odnose se na prvu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata. Zaista je teško zamisliti jasniji scenario od ovog predmeta za primenu ovakve vrste odgovornosti. Relevantna tražena *mens rea* u ovom slučaju je jasna. Prema Žalbenom veću, u *Predmetu Tadić*, paragraf 228, da bi se utvrdila odgovornost u kategoriji 1 udruženog zločinačkog poduhvata Tužilaštvo mora da dokaže da je optuženi sa drugim članovima grupe delio nameru da počinu dogovoreni zločin. U ovom slučaju delo oko kog je postignut dogovor je bilo ubistvo i to u na temelju verskih odnosno političkih razloga. Dakle, za Pretresno veće bilo je nužno da utvrdi da li je gospodin Vasiljević ne samo delio nameru sa ostalom trojicom učesnika da izvrši ubistvo, već da li je delio nameru da počinu te zločine na temelju verskih i političkih razloga. Kao što je skoro potvrđeno u Presudi u *Predmetu Krnojelac* Tužilaštvo je moralo da dokaže da je prekršeno pravo žrtve i da je to učinjeno namerno, sa namerom da se diskriminiše na osnovi vere ili politike. Pogledajmo sada drugo pitanje: da li je apelant pokazao grešku Pretresnog veća pri zaključku da je on bio saučesnik u udruženom zločinu da se izvrši ubistvo? Kao što ste приметili, časni Sude, osnovi 6 i 7 žalbe, apelant je izneo brojne argumente koji se preklapaju sa pitanjima koje je izneo u osnovama 4 i 5, a koje je obradila gospođa Brejdi. Ja neću da ponavljam sveobuhvatnu analizu nalaza Pretresnog veća koju je ona analizirala, samo ću se pozvati na njih a konkretno ću se usredsrediti na dodatne argumente koje apelant iznosi u osnovama 6 i 7 žalbe. Konkretno se pozivam na faktore koji su doveli Pretresno veće do zaključka da je apelant delio zajedničku nameru sa trojicom

počinitelja da se izvrši ubistvo ljudi na reci Drini. Najvažniji među tim faktorima je, naravno, sama priroda njegovog učestvovanja 7. juna 1992. godine. Ako uzmemo u obzir činjenice kako ih predstavlja Pretresno veće, koji je drugi zaključak moguć osim da je apelant nameravao da ubije sedmoricu Muslimana? Svakako da te činjenice nisu u potpune konzistentne sa Vasiljevićevom tvrdnjom da je on samo bio svedok koji je protiv svoje volje prisustvovao tom kršenju ljudskog života. Ni jedan od argumenata koje apelant navodi u osnovi 6 i 7 žalbe ne narušava zaključak Pretresnog veća da je on delio nameru druge reojice počinitelja da se izvrše ubistva. Po mišljenju Tužilaštva, a suprotno od argumenata u apelantovom podnesku, Pretresno veće nije zaključilo njegovu deljenu nameru samo na osnovu toga što nije ništa učinio da zaustavi Milana Lukića ili bilo kog drugog počinitelja. Svakako da to jeste bio jedan od relevantnijih faktora za razmatranje. U kombinaciji sa drugim faktorima, uglavnom, Vasiljevićevim pozitivnim delima u pružanju pomoći stražarenjem sa uperenim oružjem iza zarobljenih Muslimana na putu ka njihovoj smrti. Apelant je takođe rekao da vožnja od hotela "Vilina vlas" do mesta Sase, gde su se kola zaustavila, traje samo 10 minuta i da je to samo kratko trajanje događaja isključilo mogućnost da je on delio nameru sa drugim počiniocima. U stvari, kao što je časnii sudija Šahabudin pravilno primetio, gospodin Vasiljević i njegovo učestvovanje u tim događajima, sastojalo se, takođe, i od hodanja, koje je trajalo tri, četiri minuta za vreme kog je apelant sproveo žrtve teškim terenom do same obale reke Drine. Čak i po njegovoj verziji događaja, za vreme celog tog hoda on je znao da će ti muškarci biti ubijeni. Bilo da je reč o pet minuta ili pet sati, iz njegovog nedvosmislenog učestvovanja u planu za ubistvo može da se zaključi isto. On je imao nameru da te ljude liši života. Apelant je takođe rekao da je Pretresno veće pogrešilo kada je ustanovljivalo zajednički plan za izvršenje zajedničkog udruženog zločina. Taj argumet je u suprotnosti sa postojećom praksom Međunarodnog suda. Kao što je Žalbeno veće reklo u Presudi u *Predmetu Tadić*, paragraf 227, zajednički plan ili namera mogu da se zaključe iz same činjenice da više osoba deluje zajedno kako bi sprovelo neko zajedničko delo. To je upravo ono što je Pretresno veće ustanovilo u ovom Predmetu. Način odvijanja događaja vodi do neizbežnog zaključka da je postojao dogovor da će ovi muškarci biti lišeni života. Kao što je Žalbeno veće ustanovilo i u *Predmetu Furundžija*, gde delo jednog optuženog doprinosi svrsi drugog, i kad obojica deluju istovremeno i na istom mestu i kada se viđaju duže vremena, argument da nema zajedničke namere jednostavno je neodrživ. To je paragraf 37 presude Žalbenog veća u *Predmetu Furundžija*. Što se tiče oslanjanja apelanta na analogije sa nedavnom presudom Pretresnog veća u *Predmetu Simić* kako bi se učvrstile njegove tvrdnje da nije učestvovao u zajedničkom zločinačkom poduhvatu, analogija je, po našem mišljenju neadekvatna. *Predmet Simić* odnosno nalaz do kog je dosao apelant odnosi se na navodnom učestvovanju gospodina Simića u krivičnom delu nezakonitog hapšenja i zatvaranja. Pretresno veće je ustanovilo da nije bilo dokaza za njegovo učešće u ovom zločinima, i da najviše što može da se kaže je da on jeste bio prisutan u to vreme na mestima na kojima su zatvorenici bili

protovzakonito zatvarani. Ovo je sasvim drugačije od našeg slučaja, gde je Pretresno veće ustanovilo da je gospodin Vasiljević ustvari učestvovao u krivičnom delu i to na tri načina, kako je pokazala gospođa Brejdi. Ovo nije situacija kakva može da se sugerise u argumentaciji apelanta "kriv je na osnovu puke prisutnosti na mestu događaja". On je aktivno učestvovao i sa tim u vezi proglašeno je da je kriv. Apelant je, takođe, izneo argumentaciju na osnovu Presude Pretresnog veća u *Predmetu Kvočka*. Konkretno je rekao da ovaj slučaj kaže da se zahteva bitan doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu. Časni Sude, Tužilaštvo ovde pokazuje da su se komentari iz Presude u *Predmetu Kvočka* konkretno bavili drugom kategorijom udruženog zločinačkog poduhvata, kategorijom koja ne proizlazi iz činjenica o ovom Predmetu. Konkretno govoreći, Pretresno veće je u *Predmetu Kvočka* razdelilo granice po kojima neko, ko je povezan sa nekim u sistemu zlostavljanja, može ući unutar mreže krivične odgovornosti. Pretresno veće je pokazalo na koji način neko ko radi kao čistač u koncentracionom logoru može da bude odgovoran za ono što se unutra događa. Časni Sude, ovaj scenario je potpuno drugačiji od našeg Predmeta kojim se ovde bavimo, u kom je gospodin Vasiljević svesno i odgovorno doneo odluku da učestvuje i doprinese smrti, odnosno, lišavanju života sedmorice Muslimana. Postavljeno je i pitanje da li je napravljena dobra klasifikacija odgovornosti gospodina Vasiljevića, dakle, da li je on bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu ili bi bilo bolje da se označi kao pomagač i podstrekivač. Odgovor je jednostavan i vidi se u praksi Žalbenog veća, u *Predmetu Ojdanić* kada se govori o udruženom zločinačkom poduhvatu. Kada je Pretresno veće ustanovilo da je on delio nameru ove trojice onda je normalno i klasifikovati ga kao učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, a ne kao nekoga ko pomaže i podstiče, i ko ima samo puko saznanje o zločinima koje čine drugi. Časni Sude, sada bismo prešli na treće pitanje koje bi trebalo razmotriti, a to je pitanje kako je Pretresno veće zaključilo da je apelant deloavo uz traženu diskriminatornu nameru, i da li je apelant pokazao grečku rezonovanja Pretresnog veća sa tim u vezi.

SUDIJA MERON: Ne želim da vas prekidam ali bilo bi bilo dobro da napravimo pauzu.

TUŽILAC DŽARVIS: Ako biste želeli pauzu onda je pravi trenutak, jer želim da pređem na treći, odnosno, poslednji deo.

SUDIJA MERON: Znači, dobar je trenutak. Onda ćemo tako i da postupimo.

(pauza)

SUDIJA MERON: Gospođu Džarvis, izvolite, možete da nastavite.

TUŽILAC DŽARVIS: Hvala gospodine predsedavajući i časni Sude. Ja sam upravo počela da govorim o ključnom pitanju, koje vam predlažem za razmatranje, a koje se tiče diskriminatorne namere za progon. Žalbeno veće u *Predmetu Krnojelac* navelo je stavove iz kojih može da se izvuče tražena diskriminatorna namera za progon. Žalbeno veće je naglasilo da diskriminatorna namera napada koji se karakteriše kao sistematski napad sam po sebi nije dovoljan temelj iz kog može da se zaključi da je neko krivično delo počinjeno sa diskriminatornom namerom u okviru tog napada. Međutim, opšti kontekst je relevantni činilac ukoliko okolnosti u vezi sa tim navodnim delima podupiru postojanje te namere. Diskriminatorni karakter takvog sistematskog napada sam po sebi nije dovoljan dokaz diskriminatorne namere, ali je važni okvir kroz koji mogu da se posmatraju i procenjuju konkretna dela za koja se optuženi tereti. U paragrafu 186 *Presude Krnojelac* kaže se da u koliko su dela jasno povezana sa diskriminatornim sistematskim napadom onda može da se zaključi o takvoj politici. U ovom Predmetu Pretresno veće je primenilo te kriterijume. Pretresno veće je naglasilo da je moralo da prihvati da je gospodin Vasiljević delovao sa diskriminatornom namerom za vreme incidenta na reci Drini i da nije bilo dovoljno da se kaže da su se ta dela odigrala u širem okviru diskriminatornih napada u Višegradu. To je paragraf 249. Međutim, veza između incidenta na reci Drini i šireg napada i pogotovo uloge gospodina Vasiljevića u tom širem napadu bila je relevantan činilac koji je trebao da se razmotri da bi se procenilo njegovo mentalno stanje 7. juna 1992. godine. Pretresno veće je prihvatilo da, dajući informacije grupi koju je vodio Milan Lukić, optuženi jeste delio nameru te grupe da se progone lokalni Muslimani na temelju religije ili politike. To je paragraf 251 prve osnove presude. Došavši do tog zaključka Pretresno veće konkretno se oslonilo na komentar gospodina Vasiljevića kod Sasa 7. juna 1992. godine kada je on Milanu Lukiću pokazao jednu obližnju kuću za koju je rekao da pripada jednoj muslimanskoj porodici. To je u belešci 148. Ovaj nalaz je veoma važan zato što ilustruje vezu između šireg diskriminatornog napada u Višegradu, ulogu gospodina Vasiljevića u tom širem napadu i događaje od 7. juna 1992. godine. Pretresno veće pozabavilo se okolnostima zločina na reci Drini i zaljučilo je da je jedini razumni zaključak da je ta sedmorica Muslimana napadnuta iz političkih i verskih razloga. U ovom predmetu postojao je rasprostranjeni sistematski napad koji se sprovodio na diskriminatornom temelju protiv nesprskog stanovništva u Višegradu. Apelant je bio učesnik tog napada i napad kod reke Drine se dogodio u okviru tog šireg napada. Sedam žrtava tog krivičnog dela ulaze u širu grupu koja je bila deo tog sistematskog napada. Osim ovih jasnih veza između događaja na reci Drini i šireg diskriminatornog konteksta postojali su i dodatni dokazi na osnovu kojih se moglo zaključiti o diskriminatornoj nameri. Konkretno, Pretresno veće je prihvatilo da su tih sedam muškaraca vređani na etničkom temelju. Ta činjenica pokazuje direktan kontekst u kom su se ta dela odigravala. U kontekstu tih prevladavajućih okolnosti, u kojima su se nalazili počinitelji i žrtve, 7. juna 1992 godine na obali reke Drine, reč je o tome da je to bila

koncidencija a ne može da se održi na osnovu toga jer su sve žrtve bili Muslimani i svi počinitelji Srbi. Kakav drugi zaključak može da se izvuče, da jedini razlog zašto je apelant učestvovao u celom tom događaju je bio upravo diskriminatoran. Apelant je rekao da se diskriminatrna namera negira jer on lično nije učestvovao u odabiru tih sedmorice Muslimana. Tužilaštvo tvrdi da se ovde prihvata predoslovna interpretacija šta znači "izdvojiti tih sedam Muslimana". To ne znači samo uhapsiti ih u njihovim kućama, već imati nameru da se podvrgnu krivičnom delu a ta odluka može da se dogodi i nakon što su ti ljudi odvedeni iz svojih kuća. Argument koji je izneo apelant bi značio da se učestvovanje nekog učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu da bi progonio događa kroz izvršenje krivičnog plana, i ako je to tako onda počinitelj treba da se oslobodi krivice. To bi potkopalo samu bit udruženog zločinačkog poduhvata i odgovornosti za njega ukoliko neki učesnik nije učestvovao u svakom aspektu krivičnog dela teza apelanta da jedini temelj na osnovu kog može da se uzvuče zaključak o diskriminatornoj nameri je učestvovanje optuženog u procesu odabira žrtvi. To je potpuno jasno da nije tačno. Diskriminatrna namera može da se izvuče, kao u ovom slučaju, iz stalnog učestvovanja optuženog u krivičnom delu, sa punom svešću o diskriminatornim temeljima na osnovu kojih se delo vrši. Učestvovanje uz znanje je nešto o čemu se govorilo u *Predmetu Kvočka*. Tamo Pretresno veće, u paragrafu 201, kaže da su Pretresna veća više puta izvodila zaključak o diskriminatornoj nameri iz voljnog ili obaveštenog učestvovanja počinitelja u kampanji protiv sistematskog zalostavljanja protiv nekih konkretnih grupa. Takođe, u tom kontekstu možemo da spomenemo i Presudu u *Predmetu Kupreškić i Kordić* i presudu u *Predmetu Krstić*, paragraf 618, odnosno nedavnu Presudu u *Predmetu Simić*, paragraf 51. Apelant se žali i na to da je osuđen samo zbog jednog incidenta i da zbog toga ne može da bude osuđen za progon. Ja ću tu biti vrlo kratka. U suprotnosti sa trenutnom praksom Međunarodnog suda iz koje jasno sledi da iz jednog dela u Osnovi može da se zaključi o diskriminatornoj nameri. U presudi u *Predmetu Kupreškić* jasno se navodi ubistvo jedne osobe muslimanske nacionalnosti na području bivše Jugoslavije do čega je došlo kao deo sistematskog i rasprostranjenog progon, budući da je žrtva bila ubijena upravo zato što je Musliman. To je upravo naš slučaj ovde. Treba takođe reći da, iako je gospodin Vasiljević osuđen zbog jednog incidenta, sigurno ako se to posmatra u ispravnom kontekstu njegove uloge u rasprostranjenom napadu to nije bio izolovani incident. Kao zaključak: mogu se pretpostaviti mnoga scenarija gde je diskriminatorna namera nužna za progon vrlo komplikovana, ali mi tvrdimo da to ovde nije slučaj. Postoje potpuno jasne veze između incidenta na reci Drini i šireg diskriminatornog konteksta napada na muslimansko stanovništvo na području Višegrada. Kao što stoji u paragrafu 56 Presude, izmene u etničkom sastavu u Višegradu i opštini nakon tog događaja su vrlo slične onoj do koje je došlo i u Srebrenici. Pretresno veće, kada je saslušalo sve dokaze, nije imalo nikakve sumnje da je jedini razumni zaključak da je gospodin Vasiljević učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu zbog progona. Apelant sa tim u vezi nije pokrenuo nikakvu argumentaciju. Časni Sude ja time

završavam sa onim što sam imala da kažem. Ako imate bilo kakvih pitanja ja ću vam vrlo rado odgovoriti sada ili kasnije.

SUDIJA MERON: Nastavićemo sada sa vašim kolegom za koga mislim da želi još nešto da kaže. Pre toga samo da proverim sa mojim kolegama da li imaju već sada nekih pitanja. Zato, molim vas sačekajte. Gospodin Šahabudin ima jedno pitanje.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Gospođo Džarvis vi ste govorili o dokazima u vezi sa diskriminatornom namerom koja je povezana sa optužbom za progon. Spominjali ste paragraf 276 prvostepene presude. To je na stranici 113 u redu 15. Vi ste rekli da su se ljudima rugali na etničkoj osnovi pre nego što su ubijeni i pri tom ste spomenuli ovaj paragraf prvostepene presude. Ja sam pročitao taj paragraf i video sam da se tamo spominje da su žrtve verbalno zlostavljane pre nego što su ubijene, što je znatno neutralnije formulisano nego što je reći da su im se rugali na etničkoj osnovi. No, postoji tu jedna beleška koja nas upućuje na konačni podnesak Tužilaštva, možda se tu govori o nekim dokazima koji pokazuju da se zaista ljudima rugalo na etničkoj osnovi.

TUŽILAC DŽARVIS: Da, časni Sude. To je upravo tako.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Ja ću to da učinim, hvala vam.

SUDIJA MERON: Hvala sudiji Šahabudinu. Vidim da nema više nikakvih pitanja, pa zato dajem reč trećem tužiocu iz tima. Koliko mislite da će da traje vaša reč?

TUŽILAC VIRT: Nadam se da ću završiti za manje od 15 minuta.

SUDIJA MERON: Hvala vam.

TUŽILAC VIRT: Dobar dan, časni Sude. Ja ću govoriti o argumentima apelanta o odmeravanju kazne. Apelant je podneo više argumenata u vezi sa odmeravanjem kazne. Većina tih argumenata se takođe obrađuju u našem podnesku, ali radi svrhe današnjeg ročišta danas ćemo govoriti samo o onima koje ste spomenuli vi ili apelant, u toku današnjeg dana. Časni Sude, što se tiče njegovih argumenata u vezi sa pitanjima verbalnog zlostavljanja i traume mi bismo vas uputili na naš podnesak kako bismo uštedeli na vremenu. Prvi argument kojim bismo se bavili su navodi apelanta da se Pretresno veće dva puta poslužilo diskriminatornom namerom. Jednom kada je govorilo o zločinu progona, drugi puta kada je želelo da pojača ukupno kaznu. Tužilaštvo smatra da ovaj argument nije naveden u obavesti o žalbi pa da ovaj apelant nije uložio zahtev da izmeni obavest o podnošenju žalbe. Zbog toga smatramo da ovaj argument treba da se odbaci. Osim toga, mi smatramo da taj argument nema *meritum*. U tom smislu, Tužilaštvo se slaže da bi bila greška da se Pretresno veće posužilo

diskriminatornom namerom kako bi to bio otežavajući faktor za povećavanje kazne, ali mi smatramo da Pretresno veće nije počinilo tu grešku. U stvari, Pretresno veće je eksplicitno reklo da diskriminatornu nameru smatra otežavajućim faktorom samo u smislu ratnog zločina ubistva ali ne i za zločin protiv čovečnosti, odnosno progon, do kog je došlo zbog ubistava. Osim toga, Pretresno veće je sasvim jasno reklo da optuženi ne sme biti kažnjen dva puta zbog istog dela. Pretpostaviti da se Pretresno veće poslužilo dva puta diskriminatornom namerom bi značilo da je Pretresno veće zanemarilo načelo koje je samo postavilo. Tužilaštvo smatra da je postojao dobar razlog zašto je Pretresno veće ovo smatralo otežavajućim faktorom uprkos činjenici što ne može da se pojača ukupna kazna. Razlog tome je da svaka presuda mora stajati zasebno. Shodno tome, otežavajuća okolnosti moraju da se pojašne posebno za svako delo. Budući da je diskriminatorna namera otežavajući faktor za ubistvo kao ratni zločin, Pretresno veće je moralo da izvesti o toj činjenici. Kao zaključak, Tužilaštvo smatra da se Pretresno veće nije poslužilo diskriminatornom namerom dva puta i da zato nije napravilo grešku. Sledeći argument se odnosi na metodu ubistva. U ovom smislu argumenti apelanta nisu sasvim jasni. Međutim, Tužilaštvo smatra da je jedan od argumenata apelanta da se Pretresno veće poslužilo hladnokrvnošću zločina kumulativno, što nije dopustivo, i to sa faktorom koji je već razmotren ranije, odnosno da je zločin počinjen na vrlo delotvoran način. Odnosno, apelant smatra da efikasnost i delotvornost dela na kraju krajeva znače istu stvar, odnosno metodu ubistva. Apelant smatra da kada Pretresno veće govori o hladnoći i efikasnosti tog ubistva taj element koristi dva puta. Mi smatramo da apelant nije u pravu. Iako nije sasvim jasno iz reakcije naš je stav da hladnokrvnost i efikasnost nisu jedno te isto. Pretresno veće je svoju odluku zasnovalo na različitim činjeničnim nalazima. Efikasnost zločina se zasniva na činjenici da je zločin planiran tako da je za njegovo izvršenje trebalo jako malo napora. Žrtve su ustreljene na obali reke Drine kako bi se napor učinio što manjim. Nasuprot tome, Pretresno veće je svoje nalaze o hladnokrvnosti ubistva temeljilo na nalazu da su počinitelji razgovarali da li ljude da ubiju jedinačnom ili rafalnom paljbom. To pokazuje potpuni nedostatak saučešća počinitelja. Pošto je Pretresno veće zasnovalo svoje nalaze na efikasnosti i hladnokrvnosti Tužilaštvo smatra da efikasnost i hladnokrvnost nisu jedan te isti faktor i da Pretresno veće u tom smislu nije napravilo grešku. Sledeće o čemu bismo govorili je tvrdnja apelant da je u vreme incidenta na reci Drini njegova odgovornost bila umanjena i odnosno da on nije mogao da razazna dobro i loše. Tužilaštvo bi prvo želelo da kaže da ni jedan argument u vezi sa uračunljivošću optuženog nije nov. Pretresno veće je znalo za to još pre i odbacilo je te argumente. Tužilaštvo tvrdi da nema dokaza koji pokazuju verovatnost da je u vreme događaja ubistva na reci Drini njegova uračunljivost bila umanjena. Osim toga, sam apelant je rekao, na stranici 2131 transkripta, da ga njegov problem sa alkoholom nije sprečio da prepozna lošu narav tih događaja. Tužilaštvo tvrdi da apelant na suđenju nije utvrdio da je njegova uračunljivost bila smanjena i da je Pretresno veće sa tim u vezi adekvatno postupilo. Što se tiče argumanata da je Pretresno veće pogrešilo kada je reklo da apelant nije

pokazao kajanje, i argumenta da nije imao prilike da se preda i da bi Pretresno veće to trebalo da uzme u obzir, mi bismo vas uputili na naš odgovor na ovaj podnesak. Pitanje koje bismo detaljnije želeli da obradimo je da se apelantu nije priznala saradnja. U tom smislu Pretresno veće je ustanovilo da izjave apelanta nisu otkrile ništa novo ili šta već nije bilo poznato. Osim toga, Pretresno veće je ustanovilo da je relevantan sadržaj izjave za olakšavajuće okolnosti. Aplenat ne kaže da je on dao korisne informacije već samo kaže da je uložio napor da to učini. Tužilaštvo tvrdi da je njegov napor da saraduje irelevantan ili od jako male koristi. U ovom sadašnjem Predmetu Pretresno veće je pridalo određenu pažnju, ali ne previše težine, ograničenim naporima apelanta da pomogne Tužilaštvu. Apelant nije dao nikakve argumente da je Pretresno veće bilo nerazumno pri vršenju svog diskrecionog prava u tom smislu. A sada bismo nešto ukratko rekli o njegovoj izjavi da je on bio jako nisko u hijerarhiji i da Pretresno veće to nije uzelo u obzir. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće uzelo u obzir činjenicu da je optuženi bio jako nisko u hijerarhiji i da nije učestvovao u planiranju krivičnih dela. Tužilaštvo u tom smislu samo kaže da je Pretresno veće trebalo samo da prida veću težinu tim faktorima. Međutim, kao što piše u našem podnesku, Tužilaštvo smatra da apelant nije pokazao nikakvu jasnu grešku Pretresnog veća po ovom pitanju. Preposlednje pitanje kojim bih se bavio je argument apelanta da mu treba odati priznanje jer se on dobro ponašao i zapravo je postao model zatvorenika u zatvorskoj jedinici. Kako bi to potkrepio apelant želi da prikaže pismo pritvorske jedinice sekretaru Međunarodnog Suda. Apelant spominje to pismo prvi put u svom odgovoru. Tužilaštvo smatra da pismo nije usvojivo kao dokaz u ovom predmetu. Tužilaštvo neće govoriti o problemu što je taj stav pokazan prvi put za vreme odgovora i da apelant nije podneo podnesak po Osnovi 115 Pravila u vezi sa tim dokaznim materijalom. Pre će biti da Tužilaštvo smatra da čak i da je apelant podneo taj podnesak po Pravilu 115 da bi Pretresno veće trebalo da odbaci taj zahtev. Žalbeno veće je najmanje dva puta odbilo takav zahtev. Prvi put u *Predmetu Jelisić* odlukom po zahtevu da se usvoji dodatni dokazni materijal od 15. novembra 2000. godine; i drugi put nedavno, u *Predmetu Čelebić* u paragrafu 11 Presude po žalbi, iz 8. aprila 2003. godine. U Predmetu Jelisić odbačeno je u dva koraka: prvo, radi se o ponašanju optuženog pre odmeravanju kazne, to je bilo na raspolaganju i pre tako da se nije moglo prihvatiti po Pravilu 115; drugo, što se tiče ponašanja nakon izricanja kazne Pretresno veće je smatralo da nije moglo da napravi grešku neuzimajući ovo ponašanje u obzir a razlog je zato što to ponašanje nije moglo da se uzme u razmatranje u to vreme. U *Predmetu Čelebić* Žalbeno veće je zaključilo da dokazi o ponašanju nakon izricanja kazne su irelevantni za pitanje da li je Pretresno veće pogrešilo pri donošenju takve odluke. Tužilaštvo smatra da je rezon iza ovakve odluke Žalbenog veća taj da se u relevantno vreme određivanja kazne je vreme samog izricanja kazne. Svi događaji koji slede posle toga mogu da utiču na izvršenje kazne, ali ne i na samo njeno odmeravanje. Tužilaštvo zato smatra da su apenatovi argumenti neodrživi. Poslednje o čemu ćemo govoriti je izveštaj Amnesti Internešnal (Amnesty Internatinal) koji je jutros spomenuo gospodin Knups. Apelant je rekao da

ovaj izveštaj daje obaveštenje da je gospodin Milan Lukić u Beogradu osuđen na 20 godina zatvora za otmicu i ubistvo 16 Muslimana. Tužilaštvo smatra da je ovaj dokument irelevantan za ovaj postupak. Advokat optuženog je tačno kazao da je pravni kontekst u kom se presuda Suda u Beogradu mora oceniti, pravilo 101(B)(iii) Pravilnika o postupku i dokazima. Temeljem ovog pravila Pretresno veće koje izriče kaznu mora da uzme u obzir sudsku praksu pri izricanju kazne u bivšoj Jugoslaviji. Mi smatramo da je Pretresno veće uzelo tu praksu u obzir, a apelant nije tvrdio da je veće počinilo grešku u ovom smislu. U presudi se spominje izveštaj Amnesti Internešnal kao jedan jedinstveni dokument koji ne može da deluje na sudsku praksu u čitavoj bivšoj Jugoslaviji na takav radikalna način kako se smatra da je odluka Pretresnog veća bila pogrešna. Tužilaštvo smatra da se apelant, kada je odabrao ovu odluku, vodio imenom optuženog. To ime, međutim, je irelevantno za sudsku praksu u bivšoj Jugoslaviji. Osim toga, Tužilaštvo smatra da je izveštaj Amnesti Internešnal irelevantan za ovaj postupak. Časni Sude, ovim se završavaju argumenti Tužilaštva u vezi sa odmeravanjem kazne a mi ćemo vam sa zadovoljstvom odgovoriti na sva pitanja koja imate.

SUDIJA MERON: Hvala vam, gospodine Virt. Da li iko od mojih kolega ima pitanja? Sudija Šahabudin, izvolite.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Gospodine Virt, meni treba malo pomoći sa ovim u vezi. Pitanje se upućuje i Odbrani apelanta. Koliko ja shvatam, sudska praksa izgleda ovako: ako je neka stvar element zločina koji se stavlja na teret onda taj element ne može da se smatra otežavajućim faktotrom u svrhu određivanja kazne. Ako je to tačno, može li onda to da se reši stayom da dotični element krivičnog dela može da ima različitu gradaciju i da ta gradacija može da se uzme u obzir u svrhu odmeravanja kazne. Uzmite kao primer progon, odnosno član 5 Statuta. Dakle, u tom smislu morate da dokažete diskriminatornu nameru na nekim osnovama. Ali da li ta diskriminacija može da ima više različitih oblika, da onda Sudu omogući da kaže "evo ovaj oblik diskriminacije je bio određenog intenziteta i stoga se taj intenzitet može uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost"? Ovo pitanje postavljam i Odbranu apelanta.

TUŽILAC VIRT: Da li ću ja prvi odgovoriti? Časni Sude, ja mislim da ste u pravu. Diskriminatorna namera kada prođe određenu granicu može da čini otežavajuću okolnost pa čak i za krivično delo progona. Ali to nije naša tvrdnja u ovom predmetu. Naša tvrdnja u ovom slučaju je da se Pretresno veće nije poslužilo diskriminatornom namerom kao otežavajućim faktorom u ovom slučaju. U redu?

SUDIJA ŠAHABUDIN: Hvala, gospodine Virt. Ja sam vam zapravo postavio akademsko pitanje.

SUDIJA MERON: Sudija Šomborg.

SUDIJA ŠOMBORG: Pitaću opštije pitanje a ne samo o odmeravanju kazne. Da li ima neko još pitanja o odmeravanju kazne? Ako ne, hvala. Ja pred sobom imam Statut i u članu 7 vidim da se neka osoba koja je pomagala i podstrekivala neko krivično delo može kazniti. Ako bismo saželi argumente obe strane, uz ograđivanje da uzimamo nalaze Pretresnog veća kakvi jesu, postavlja se pitanje kako tačno odrediti granicu između počinjenja zločina i pomaganja i podstrekivanja. Naravno, ovo je sve u vezi sa elementom *mens rea* i tu postoji razlika deliti nameru i svest, odnosno, znanje o nameri. Ali ja se sećam da je nedavno u presudi Žalbenog veća u *Presudi Krnojelac* Tužilaštvo skrenulo Pretresnom veću pažnju na pitanje koje može čak uz definiciju počinjenja dela, temeljem člana 71 i triju kategorija, da se mogu, dakle, uzeti u obzir i druge definicije poput, recimo, nekih koje bi nam bile od veće pomoći u predmetu kojim se bavimo. Tužilaštvo nam je skrenuo pažnju na načelo počinitelja i počinjenja krivičnog dela te kontrolom nad delom. Ako je to ta fina granica, ta linija vododelnica, moje pitanje je upućeno obema starnama i glasi: da li vi smatrate da je apelant imao kontrolu nad tim delima? Izvolite.

TUŽILAC BREJDI: Časni Sude, na ovo pitanje odgovoriće gospođa Džarvis.

TUŽILAC DŽARVIS: Časni Sude, hvala vam na pitanju koje je naravno jedno od ključnih pitanja u ovom Predmetu, a to je razlika biti osuđen kao učesnik u zajedničkom zločinačkom poduhvatu ili za neki drugi oblik supočiniteljstva ili za pomaganje i podstrekivanje. Časni Sude, optužba smatra da u ovom Predmetu ne treba ići dalje od principa odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat jer to u potpunosti odgovara okolnostima ovog Predmeta i u teroiji o zajedničkom udruženom poduhvatu, odnosno odgovornosti po tom principu, u jurisprudenciji ovog Suda, a naročito u žalbenoj presudi u *Predmetu Tadić* da ne postoji zahtev da optuženi mora da pruža bilo kakvu integralnu ili kauzativnu pomoć pri počinjenju zločina, odnosno krivičnog dela, dovoljno je da učesnik deli nameru sa drugim učesnicima i da on doprinese izvršenju tog krivičnog dela. Mi tvrdimo da u ovom Predmetu mi imamo teoriju koja je prepoznata u međunarodnom običajnom pravu i koja se primenjivala u drugim predmetima ovog Suda, koja će apsolutno dovesti do zadovoljavajućih rezultata u ovom Predmetu i zato nije potrebno da se primenjuje neke druge teorije. Što se tiče pitanja da li je gospodin Vasiljević u ovom Predmetu imao neku vrstu kontrole nad delom o kom govorimo, Tužilaštvo tvrdi da to nije samo pitanje da li bi to delo moglo da se odigra da nije bilo učestvovanja gospodina Vasiljevića već je to pitanje da li bi se to krivično delo moglo odigrati upravo na način na koji se odigralo. Mi sve već istakli da su u ovom predmetu postojala četvorica počinitelja koji su sprovedli sedmoricu Muslimana prema reci Drini. Možda se može zamisliti scenario po kome bi se došlo do istog dela i bez učestvovanja gospodina Vasiljevića. Ali da se to dogodilo to bi drugačije izgledalo, to bi bilo drugo krivično delo. I odgovornost

svakog učesnika bi bila drugačija jer bi svaki od njih imao više od dvojice Muslimana pred sobom koje bi morao da čuva. Dakle, naša tvrdnja je da je ovo situacija u kojoj valja osuditi optuženog kao počinitelja i ulesnik a ne kao pomagača i podstrekivača. Da je gospodin Vasiljiveć samo pružao pomoć, na primer, da je pozajmio automobil počiniteljima dela na reci Drini, onda bi se moglo zaključiti da nije delio nameru i da nije učestvovao u tom planu. Ali s obzirom na činjenicu da je on učestvovao u ovom zločinu, da je on pod puškom sproveo sve te muškarce do reke Drine, to jasno pokazuje da je on prihvatio taj plan kao svoj vlastiti plan i da ga je sproveo konsekventno do kraja. Zahvaljujem.

SUDIJA MERON: Hvala, gospođo Džarvis. Sada ćemo se obratiti Odbrani koja ima 30 minuta da odgovori.

ADVOKAT DOMAZET: Časni Sude, pokušaćemo u ovih tridesetak minuta ja i moj kolega Knops da odgovorimo, iako je vrlo teško obzirom da je mnogo stvari izneto, mada neki od njih su već bile predmet i našeg objašnjenja, ali neke zaslužuju pažnju da se o njima ponovo kaže. Pa ću pokušati bar o onim najvažnijim stvarima, koje smatram najvažnijim, da se izjasnim. Možda najpre od ovog poslednjeg o čemu smo govorili, da krenemo. Kada se govori o vrlo važnim stvarima, dakle da li je apelant imao kontrolu situacije, želeo ovo što se desilo, ja bih samo podsetio, na ono što mislim da ni Tužilaštvo nije osporilo jer se i samo pozivalo na te dokaze, da je Pecikoza Lukića stavio u svoja kola i vodio da nađu tog popodneva Lukića da razgovaraju o tome zašto uznemirava njegove radike. Ne, ne ubija, ne čini zločine, postoje transkripti, ne bih ponavljao ovde, u našim podnescima se tačno navode transkripti koji o tome govore, i o ovome što je malo pre bilo reči nema ni govora. Dakle, ni govora o tome da se radilo o zločinima, ubistvima, već samo o tome da je Pecikoza želeo da raščisti sa Lukićem ovo pitanje uznemiravanja. Aplanat je ovo prihvatio, pošao, otišao, ostao je u hotelu "Vilina vlas" dok je Pecikoza otišao dalje da je video da li je Lukić u Prelovu, dolazi ova grupa od trojice sa sedmoricom i sad umesto ovoga ispada da je Mitar Vasiljević došao da bi ubio ovu sedmoricu od kojih je čak jedan njegov kolega, i prijatelj iz celog svog rada kao konobar, i da je želeo njihovu smrt. Zaista nije logično a objasnio bih još nešto kada se radi o ovome što su govorili da je sprovodio sa uperenom puškom do reke Drine. VG-14 nije pomenuo u svom iskazu uperene puške, pogotovo ne od Vasiljevića, i to se može videti iz transkriptra. VG-32 je rekao da u trenutku kada su se vozila zaustavila na putu da je njegov vojnik, koji je bio u njegovim kolima, počeo drugojačije da se ponaša kada su izašli i da je on uperio pušku i da je počeo da bude, kako je objasnio, grub. Na pitanje gospodina Gruma da li su se tako ponašali i ostali, svedok je rekao "jesu, i ostali su se tako ponašali". To VG-14 nije potvrdio. Mislim da je i ovde bar došlo do preterivanja iz mišljenja činjenica ovog svedoka VG32 protivno onom što je 14 govorio. Verovatno je, i kako su i oni izjavili, i sam Vasiljević, da je u tom trenutku svima bilo jasno da Lukić želi sa njima nešto da uradi i da ih je poveo prema Drini, sigurno ne u

dobroj nameri. Ali, činjenica da je i Vasiljević pošao sa njima nije bila da bi ih čuvao, nije bila da bi uperio pušku, za koju tvrdi da je uopšte nije imao, i za koju deset tačno svedoka za ceo taj period tvrdi da ga nije videlo sa puškom, već još uvek nada da neće doći do tog ubistva, da će Lukić nešto drugo uraditi jer i sami svedoci su govorili da ih je usput pitao da li znaju da plivaju, što je zaista bilo čudno pitanje a svi su, naravno, sumnjali u ono najgore, što se i desilo. Njemu Pretresno veće, Vasiljeviću, nije verovalo da je verbalno pokušavao da utiče na Milana Lukića, već je verovalo svedocima da ni reč nije rekao. Međutim, njegov odlazak do reke nikako ne znači da je prihvatio da ti ljudi budu ubijeni, među kojima i taj njegov kolega sa posla, već može samo da znači da se nadao da do toga neće doći, i da to što nije prišao, kada je ostao među drvećem, je bilo kada je video da Lukić njih postojava i da se njih trojica, jednostavno, kao streljački vod, postavljaju iza i da će ih ubiti i da više ništa ne može da učini. I da je imao pušku i da nije imao pušku, po meni situacija je ista bila. Nikakva uloga njegova u tome nije mogla da bude niti je ovoj trojici bila potrebna pomoć, jer ponoviću, ako im na Bikavcu, gde su sama njih trojica iz kuće u kuću njih oko 15 na taj način izveli, zarobili, uhapsili odvojili sedmoricu i sami doveli u dva automobila, nikakva nova dodtana pomoć im u tome nije trebala u ovom slučaju kako se ovde desilo. Kada se tiče reke Drine i VG-79, ako sam dobro razumeo predstavnikanka Tužilaštva koja prihvata da su trojica vojnika, ili Lukić i dvojica, kako je nacrtapo VG-79 bila iza sedmoricde i pucala u njih ali da je četvrti, ovde apelant, bio među drvećem i da zato nije na toj skici, samo bih podsetio da su oba svedoka, i 14 i 32, na svojim crtežima nacrtala svu četvoricu kako stoje iza njih i tvrdila da su oni bili sva četvorica. I to po meni ukazuje na njihovu zaista lošu nameru u odnosu na apelanta da on i na taj način bude proglašen odgovornim jer očigledno da on nije bio četvrti, odnosno da nije bio na tom praznom prostoru koji je bio vidljiv bio sa druge strane reke. Između reke odnosno onog peščanog spruda gde su stajala ova sedmorca dok nisu pali u reku, iza njih se nalazio deo peska, deo travnati, pa tek onda šuma, odnosno vrbe, u kojima je ostao apelant. Zbog toga on nije viđen od VG-79 i situacija koja su ova druga dvojica svedoka pokazala na svojim crtežima i u svojim iskazima ne odgovara tome i to ukazuje zaista na njihovu lošu nameru i ono što Odbrana tvrdi da su sa razloga, koje smo danas objašnjavali, netačno prikazali da je on imao tog dana oružje. Tužilaštvo je danas iznelo pretpostavku da, i pored toga što je bio u zatvoru zbog odbijanja da postupi kao vojnik teritorijane odbrane i ide na položaje, po izlasku i dobijanju radne obaveze, a ne ratne, radne obaveze da čisti grad, da se možda zadužio oružjem. Međutim, tačno deset svedoka koje smo citirali su to osporili i zaista bi neverovatno bilo da ga niko, pa čak ni neko od tih muslimanskih svedoka, ne bi videli sa oružjem. Na žalost nemam mnogo vremena jer bi želeo da ostavim i kolegi Knupsu za još neka objašnjenja, ali bih vrlo kratko, kada se govori o odnosu sa Milanom Lukićem ponovo rekao da odnos kumstva posle 1992. godine ne može, kada se odnosi pet šest godina posle ne može da dokazuje nešto što se odigralo 1992. godine, i da taj odnos nikako nije, kako sam ovde zabeležio, "zato što je bio njegov najbolji prijatelj". Pa toga zaista nema nigde u predmetu da su se

ikada družili a pogotovo bili prijatelji, još i najbolji prijatelji. Naprotiv, ako je tačno da je negde 1995. godine, 1996. godine čak se ni godine tačno nije setio bio svedok prilikom venčanja, a da ni njegova porodica, ni žena ni deca, nisu tome prisustvovali, nije ni pravljen ni ručak svečani kao što se to radi, najbolje pokazuje koliko je želje u tome i da li je to bila puka forma koje je morao iz običaja koji to nalažu da se to mora uraditi ili želja da tako nešto bude. Ali zaista mislim da to nije ovde toliko važno da bih se na tome zadržavao. Kada se radi o njegovom detaljnom svedočenju ja se pozivam na transkripte na koje sam se pozvao u žalbi gde se vidi da je on govorio detaljno zaista o licima koja su predočavana da ih poznaje iz raznih situacija jer su to sve bili ljudi iz Višegrada, ili poreklom iz Višegrada i to zaista nije bilo čudno što je ta lica poznavao, pogotovo što je svedočio mnogo kasnije, dakle posle više godina kad je imao saznanje o tome što je video ili čuo kasnije, a ne juna 1992. godine. Ali, stoji da nije znao za njihovu organizaciju, m da je dao izjavu da su oni bili u policijskim uniformama i da su verovatno radili za policiju, a da je on bio pripadnik teritorijalne odbrane i da o daljoj njihovoj organizaciji nije ništa znao. Prema tome, zašto bi ta njegova saznanja bila takva da ga dovode u vezu na način na koji Tužilaštvo ovde pokušava da tvrdi. O pokazivanju muslimanske kuće kao odgovor na pitanja Lukića, a ne da je on sam nešto pokazivao, sam već nešto govorio, i o tome ne bih govorio. Ovo o TO to su transkripti upravo na koje se i Tužilaštvo poziva, i upravo ja vas molim da ove transkripte, na koje se i Tužilaštvo poziva, pogledate jer ono ne potvrđuje ono što je rečeno, već na protiv potvrđuju Odbranu optuženog da nikada o tome nije govorio. Kada se radi o vređanju na nekoj etničkoj osnovi, pa njemu se stavlja na teret da ništa nije govorio, a kamo li da se bilo kome rugao ili nešto radio, na protiv on je tvrdio da je pokušavao da utiče a da to nije mogao. I ono, navodno stražarenje u Mušićima, dok su, kaže, drugi krali u toj kući ispred koje je on bio je bio samo Lukić i on je razgovarao sa ukućanima. Tu ništa nije nedostajalo ni posle. Dakle, Lukić je tražio da ukućani idu i pozovu ostale iz sela, i to je učinjeno. I ostali su došli, i dok im je on govorio o tome šta treba da rade, i da ne provociraju ili da ne predaju oružje ako imaju, verovatno su tada ovi ostali pokradeni, ali to niti je znao Vasiljević niti je u tome učestvovao niti je mogao da zna. Koje čuvanje straže kada su u tu kuću svi ulazili i izlazili. Neke, po meni nevažne, činjenice su dovedene u kontekst da se na neki način prikupi, kako se kaže, grupa dokaza ili četiri temeljne grupe koje zaista ne stoje da bi moglo da se dokaže ovo što je inače važno a to je postojanje namere koje Tužilaštvo nije moglo da dokaže. Ako je prećutni sporazum mogu da budu ova dvojica vojnika koja su za sve vreme bili sa Lukićem, išli, radili verovatno s njim i pre toga i posle toga, zasita to nije moguće reći za Mitra Vasiljevića koji je tada sa Pecikozom iz sasvim drugih razloga tražio da se nađe sa Lukićem i došao je u ovu situaciju. Ja ostavljam kolegi Knupsu, na žalost, evo još malo vremena koliko ima da i on kaže svoj deo, a obzirom da nije moguće da se na sve ovo odgovori, ističem da smo u našim podnescima i predlozima i u pogledu ovog činjeničnog stanja i pravnog pitanja i u pogledu odluke o kazni se o svemu izjasnili i ostajem pri tim razlozima, a ako budem imao prilike da odgovorim na pitanje ili da

još nešto kažem, ja ću to rado učiniti, ali molim sudsko veće da zaista ceni sve ove argumente koje smo iznosili i da donese pravičnu presudu.

SUDIJA MERON: Gospodine Knups, izvolite.

ADVOKAT KNUPS: Hvala, časni Sude. Zahvaljujem se Tužilaštvu na njihovoj argumentaciji, a pre nego što budem u 7 tačaka kratko o tome govorio moram reći da, kada govorimo o ukupnom broju grešaka, postoje dve neosporive greške sada koje u ozbiljnoj meri, po mišljenju Odbrane, narušavaju potrebnu *mens rea* kako za progon tako i za udruženi zajednički poduhvat; to su paragrafi 209, kada se govodi o tome da li je uperena puška u holu hotela; i paragraf 105, kada govorimo o rušenju argumenata o incidentu u fabrici "Varda". Kada govorimo o udruženom zločinačkom poduhvatu, o tome je govorila gospođa Brejdi, hteo bih da naglasim da, u skladu sa paragrafom 998 spomenute odluke u *Predmetu Simić*, Pretresno veće čini uzročnu vezu između zahteva za bitnim učinkom počinjenja krivičnog dela u udruženom krivičnom poduhvatu sa jedne strane, te položaja, odnosno, statusa moći da se spreči počinjenje dela sa druge strane. Časni Sude, pravično je da se kaže da ova kauzalna veza može posebno da se traži kada imamo činjenice koje otkrivaju nemogućnost da se zaustavi glavni počinitelj i činjniju krivičnog dela. Što se tiče argumenata gospođe Džarvis, hteo bih da vam ponovo ukažem pažnju na odluku u presudu u *Predmetu Simić*. Analogija sa *Predmetom Simić* nije napravljena na ovom glavnom okrivljenom već smo se više oslonili na položaj gospodina Tadića, konkretno u paragrafima 998 i 999. Iz toga može da se zaključi da postoje sličnosti sa ovim optuženim i to posebno zato što je gospodin Tadić krivično gonjen zbog učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu, i to za krivično delo progona. Ja bih vam ponovo skrenuo pažanju na razliku koju je Pretresno veće tu napravilo. Sa jedne strane postoji svest o specijalnoj nameri u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom dok sa druge strane imamo činjenice o počinjenju krivičnog dela. Dakle, Pretresno veće je sasvim jasno napravilo razliku između ova dva elementa i reklo da je znanje o specijalnoj nameri za udruženi zločinački poduhvat ne znači da je dokazano i učestvovanje u istzom. Tužilaštvo u vezi sa *Predmetom Kvočka* je iznelo argument da je ovo samo slučaj kada govorimo o drugoj kategoriji. To je tačno, ali postoje četiri odluke a one se navode u našem ponedsku koje sasvim jasno pokazuju da u članu 71 Statuta odgovornost može da se pojavi samo u slučaju direktnog i bitnog efekta. To nalazimo u Presudi u *Predmetu Tadić*, paragraf 689; u *Predmetu Furundžija* paragraf 209; u *Predmetu Aleksovski* paragraf 63 i 65; *Predmet Foča*, paragraf 393. Iako se sve ovo ne zasniva na odgovornosti u smislu udruženog zločinačkog poduhvata usredsređuju se te odluke na odgovornost osnova 7.1, a Odbrana smatra da se mišljenje iz ovih odluka može primeniti na učestvovanje temeljem udruženog zločinačkog poduhvata u ovom Predmetu. I na kraju, Odbrana smatra da postoji još jedna nedoslednost o kojoj govori Tužilaštvo a radi se o paragrafima 254 u poređenju sa paragrafima 99 i 100. Srž specijalne namere prema ovim paragrafima treba da se temelji na izdvajanju

Muslimana, i to muškaraca. Međutim, neosporno je da na osnovi paragrafa 99 i 100 su ti ljudi već bili izvodjeni kada je optuženi došao u celu tu situaciju. Tužilaštvo kaže da ovo tumačenje Odbrane predstavlja doslovno usvajanje izraza "izdvajanje", pa ipak, prema paragrafima 616 i 627 odluke Pretresnog veća u *Predmetu Kupreškić* koje kaže da u slučaju progona treba zadovoljiti načelo legalnosti, pa zato, prema rečima Pretresnog veća, mora da se izbegava preširoka interpretacija konkretne namere koja se zahteva za krivično delo progona i poštovanje načela *nulum crimen sine lege*, zato što je progon, kao što je Pretresno veće reklo, najnepreciznije od navedenih krivičnih dela. Odbrana smatra zato da ovo tumačenje ne predstavlja doslovno usvajanje ovog izraza već da je to tumačenje u vezi sa načelom legalnosti. Na kraju, argumenti gospodina Virta, izveštaj Amnesti Internešnal je izašao 1. oktobra 2003. godine. Možda se ne radi o egzemplarnom primerku za opštu praksu ali je on svakako indikativan za postojanje jedne opšte prakse zato što ta odluka nije jedinstvena odluka već se odnosi na četvoricu optuženih. Po stavovima Odbrane, Pravilo 101B svakako dopušta tumačenje kakvo je Odbrana u tom smislu dala. Na kraju krajeva ja bih se bavio sa pitanjem koje je postavio Sudija Šahabudin Tužilaštvu kada je pitao da li intenzitet nekog događaja može da odredi visinu kazne kada govorimo o krivičnom delu progona. Ja se slažem sa tim stavom ali moram da kažem da doktrinarno govoreći, ovaj argument ne može da bude odlučujući u pravnoj konstrukciji na način kako ga koristi Pretresno veće u Prvostepenoj Presudi u paragrafima 276 i 77, zato što izlazi izvan okvira kumulativnih osuda. U vezi sa ovim argumentom, Odbrana misli da je došlo do kršenja načela *non bis in idem*. Na kraju moram da vam skrenem pažnju, časni Sude, na razmatranja o određivanju kazne u *Predmetu Simić* od 17. oktobra 2003. godine u kojem su trojica optuženih osuđeni na 8, 6 i 18 godina. Tu smo imali rezonovanje o odmeravanju kazne vrlo slično onom koje je kod ovog apelanta, a ne samo odmeravanje činjenica, konkretno kod odmeravanja kazne gospodina Miroslava Tadića. Časni Sude, hvala vam.

SUDIJA MERON: Hvala vam. Sudija Šomburg i Sudija Gine imaju pitanja.

SUDIJA ŠOMBURG: Zbog transkripta, a i da bih dao jedan sudski savet stranama, hteo bih da pokrenem pitanje *proprio moto* što možda nije potpuno u skladu sa našim Pravilima, a to je temeljno pitanje. Dakle, kada pogledamo u našem Statutu vidimo da namera za krivično delo sama po sebi nije kažnjiva. Tek u članu 4, u stavu 3(d), spominje se pokušaj počinjenja genocida. U presudi, u paragrafu 304, Pretresno veće govori o pokušaju ubistva. Možemo to da nazovemo elegantnim rešenjem koje možemo da pronađemo i u paragrafu 268 presude, i, dakle, taj pokušaj ubistva nazvati nehumanim delima. Problem je u tome da su nehumana dela oznaka koja je prilično slaba s obzirom na princip *nulum crimen sine lege*, a pogotovo što to nije suviše konkretno. Zato bih vas pitao sledeće: ne može li ovo ponašanje, ako prihvatimo ove činjenične nalaze, da predstavlja mučenje putem nanošenja teških mentalnih patnji

kako bi se diskriminisale žrtve tako što su se odvele do reke Drine i onda se izložili posledicama tog krivičnog dela.

SUDIJA MERON: Gospođa Brejdi, vidim da ste vi dobrovoljac za odgovor na ovo pitanje.

TUŽILAC BREJDI: U svakom slučaju sam prva ustala. Časni Sude, vaše pitanje je višesložno i čini se da se njegov prvi deo tiče vaše zabrinutosti da oznaka "nehumana dela" po međunarodnom običajnom pravu nije potpuno kristalisana kategorija, pogotovo ne u vreme kada je došlo do ovih krivičnih dela, sobzirom na princip *nulum crimen sine lege*. Sobzirom na to, naš stav je sledeći: mi smatramo da je to rezidualno krivično delo o čemu se jasno govori i u presudi Pretresnog veća u paragrafu 234. Mi smatramo da je u relevantno vreme to krivično delo bilo u potpunosti uspostavljeno prema međunarodnom običajnom pravu, a skrenuli bismo pažnju Suda da je samo Žalbeno veće u celom nizu predmeta podržalo osude, ako sam u pravu *Predmet Krnojelac* gde se takođe spominju nehumana dela. S tim u vezi možemo da kažemo da nema sumnje da je osuda za nehumana dela u potpunosti utemeljena u međunarodnom običajnom pravu i ni na koji način ne predstavlja kršenje. Naravno, vi ste u pravu kada kažete da ovo ponašanje možete nazvati različitim imenima - pokušaj ubistva, mučenje koje je uzrokovalo mnoge posledice, mnogo je načina za nazivanje, ali onda se vraćamo na pitanje zašto postoji princip *nulum crimen sine lege* a to je da bi ljudi znali šta je protivzakonito. Ovde je reč o ponašanju koje je protivzakonito i to svako zna i zato je prihvaćeno to načelo *nulum crimen sine lege* kako bi počinitelj svoj život mogao da vodi na način kako bi znao šta može a šta ne može da čini, odnosno na koji način on krši krivični zakon. Mi tvrdimo da je 1992. godine ovakvo ponašanje, bez obzira kako ga nazvali, pokušaj ubistva, mučenje, bilo potpuno u suprotnosti sa svim normama koje važe bilo gde u svetu. I ne može se postaviti pitanje da optuženi 1992. godine nije znao da ovo delo predstavlja krivično delo i zato tvrdimo da su nehumana dela bila krivična dela i potpuno je jasno da je tu reč o ponašanju koje je zabranjeno u svakom zakonskom sistemu bilo gde u svetu i konkretno u ovom slučaju, u međunarodnom pravu.

SUDIJA MERON: Sudija Gine.

SUDIJA GINE: Hvala. Tužilaštvo, i posebno gospođa Brejdi, govorila je apelantu i gospodinu Lukiću i njegovoj grupi, tvrdeći da je postojala saglasnost u vezi sa udruženim zločinačkim poduhvatom. Ali pri tom nije objašnjeno o kakvoj vrsti sporazuma se radi, da li je to bio verbalni sporazum, formalni sporazum ili tek implicitni sporazum. To naravno treba da bude precizirano. To pitanje zaslužuje reakciju od strane Odbrane. I zato bih voleo da gospođa Brejdi precizira o kakvoj je vrsti sporazumam bilo reči i voleo bih da čujem reakciju Odbrane u vezi sa tim

pitanjem, odnosno o postojanju sporazuma u odnosu na udruženi zločinački poduhvat.

SUDIJA MERON: Gospođa Brejdi.

TUŽILAC BREJDI: Ja upravo čitam kraj pitanja jer mi se na žalost prekinuo prevod sa francuskog. Naš stav je sledeći: sporazum je bio ... Ili bi možda najbolje bilo reći onako kako je Pretresno veće reklo, odnosno, da je ovde bilo reči o saglasnosti koja može da se smatra sporazumom. Mi nemamo dokaza o tome da je to bilo verbalno, i o tome možemo samo da spekuliramo ali za nas je najvažnije da, bez obzira je li bila verbalna ili implicitna saglasnost, sporazum je bio jasan. U trenutku kada su napustili hotel i pogotovo kada su stigli do reke, sporazum je bio potpuno jasan. Mislim da je to ono što sam htela da kažem o ovom pitanju. Zahvaljujem.

SUDIJA MERON: Zahvaljujem. Da li Odbrana ima nešto da odgovori na pitanje Sudije Gine?

ADVOKAT KNUPS: Hvala, časni Sude, na ovom pitanju. Ako je Odbrana tačno shvatila ono što je Tužilaštvo reklo onda nije nužan nikakav eksplicitni sporazum za udruženi zločinački sporazum i mi se ovde slažemo. Međutim, prema prvostepenoj presudi u *Predmetu Blaškić* u paragrafu 235, sporazum ne samo da bi morao da bude uperen protiv pojedinaca nego protiv pripadnosti jednoj specifičnoj rasnoj, religijskoj, političkoj grupi kao takvoj i Odbrana smatra da putem činjenica da argumanti koje je iznelo Tužilaštvo, ako se oni budu sledili, onda se ne može nužno doći do zaključka da je gospodin Vasiljević, osim što je svoje delovanje usmerio prema jednoj osobi, da je zaista on svoje ponašanje usmerio prema grupi religijskoj, političkoj, rasnoj ili grupi kao takvoj, i da je ušao u bilo kakav sporazum bez obzira da li to bilo eksplicitno ili implicitno.

SUDIJA MERON: Sledeći sudija.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Hvala. Ja imam jedno manje pitanje. Gospodine Domazet, kada se pucalo u žrtve pretpostavljam da su pale u reku Drinu i dvojica preživeli su verovatno morala da plivaju i taj zaključak dovodi me do vaše izjave u transkriptu na stranici 130, a gde stoji da ste rekli sledeće : "Sami svedoci su rekli da ih je pitao", a tu pretpostavljam da se misli na Milana Lukića, da ih je on pitao "da li mogu da plivaju". Šta je zaista neobično pitanje. Gospodine Domaze, da li imate bilo šta materijalno da kažete na osnovu čega bismo mogli da zaključimo kako je apelant shvatio to što je gospodin Lukić spominjao plivanje? Da li je on tada mislio da li oni uopšte mogu da plivaju ili da će plivati na nekom konkretnom mestu?

ADVOKAT DOMAZET: Časni Sude, tačno su svedoci ovo potvrdili, preživeli, da je bilo pitanje Lukića da li znaju da plivaju, i o tome gospodin Vasiljević se, koliko se ja sećam, u transkriptima nije izjašnjavao, a u razgovorima sa mnom da mu je to bilo čudno i da nije znao da li Lukić želi da oni plivaju, da ih eventualno natera u reku ili nešto drugo. Zato sam i ja rekao da je bilo jako čudno pitanje i da niko nije znao šta on tačno namerava, mogli su samo da sumnjaju u njegove namere. Ali je jasno rekao da kada je video da su postrojeni i da je na pitanje jednog od njih rekao da pucaju pojedinačno da je jasno bilo da će ih strečjati i da on više nije ni gledao, sklonio je glavu i nije gledao gde su i kako padaju a činjenica je da jesu i da su pali i da ova dvojica koji nisu bili povređeni od metka da su simulirali i ostali su u takvom položaju da bi ustali i išli rekom pa kasnije preplivali reku, kako su sami izjavili. Nadam se da sam odgovorio na vaše pitanje.

SUDIJA ŠAHABUDIN: Hvala vam, gospodine Domazet.

SUDIJA MERON: Zahvaljujem advokatu, zahvaljujem sudiji Šahabudinu. A sada ćemo se obratiti gospodinu Mitru Vasiljeviću i pozvati ga da iznese svoju kratku osnovnu izjavu.

OPTUŽENI VASILJEVIĆ: Zahvaljujem se, časni Sude, što ste mi dali mogućnost da se obratim. Odbrana je iznijela osnovne činjenice ja bih samo želio da pred ovim časnim Sudom kažem sledeće: uistinu mi je mnogo žao za sve zločine koji su se desili u Višegradu posebno zločin na Sasama na obali rijeke Drine, gdje sam ja bio prisutan. Želim se obratiti časnom Sudu i reći da tog dana zaista nisam im'o pušku. Žao mi je to što se desilo, ali ničim ja nisam doprin'o da se to desi, zaista ničim. Žao mi je porodica, ali situacija je bila takva da na Milana Lukića niko nije mog'o uticati. Da se na njega moglo uticati, sve bi se moglo promeniti. Ja ne bi' više im'o ništa reći, časni Sude, vjerujem u pravdu, vjerujem ovom časnom Sudu i molim vas da donesete pravičniju presudu i ja vam se još jednom zahvaljujem.

SUDIJA MERON: Hvala, gospodine Vasiljeviću. Zahvaljujem Odbrani i Tužilaštvu, i naravno mojim kolegama Sudijama i ovim se zasedanje prekida.

Fond za humanitarno pravo

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje